

Høgskolen i Innlandet

Masteroppgave

En kvalitativ studie om hvorfor noen enslige mindreårige asylsøkere klarer å gjennomføre en vellykket integreringsprosess i Norge:

«Fra tredje til første verden»

av

Helene Brånen

Master i sosialfaglig arbeid med barn og unge
Avdeling for helse- og sosialfag
Høgskolen i innlandet
Høst 2017

SAMMENDRAG

Det store antallet med flykninger som kom til Norge rundt 2015, har ført til at fokuset på integreringsproblematikk har økt i det norske samfunnet. Blant flykningene som kom i denne perioden, er det de enslige mindreårige asylsøkerne som er de mest sårbare. Denne oppgaven handler derfor om enslige mindreårige asylsøkere fra Afghanistan og deres integreringsprosess i Norge. Derfor har jeg kalt denne oppgaven «Fra tredje til første verden», siden dette er ordene de selv setter på den reisen de har foretatt. Noen av de som kom som enslige mindreårige asylsøkere til Norge, for mellom fire og åtte år siden, har klart å gjennomføre en vellykket integreringsprosess. De behersker det norske språket, har opparbeidet seg et nettverk som også består av nordmenn, og er under utdanning og i jobb. Hva kommer det av at disse har klart å gjennomføre en vellykket integreringsprosess? At dette spørsmålet stilles, antas å være av stor samfunnsnyttig interesse. Denne oppgaven har derfor følgende problemstilling:

Hvorfor klarer noen enslige mindreårige asylsøkere å gjennomføre en vellykket integreringsprosess i Norge?

Det er gjennomført kvalitative semistrukturerte intervjuer av 8 unge menn, som har kommet som enslige mindreårige asylsøkere fra Afghanistan. Intervjupersonene har satt ord på hvilke utfordringer de har hatt, hvilken omsorg og hjelp de har hatt behov for, og hvilke personlige og miljømessige egenskaper de mener har vært viktig for dem. Denne kunnskapen har vært viktig for å kunne forstå de utfordringer de har stått overfor, og for å få kunnskap om hvilke personlige ressurser de har måttet ta i bruk. Det har også vært viktig for å få kunnskap om hvilke ressurser som har vært viktige i de omgivelsene og de nettverkene de har vært en del av.

Fem av intervjupersonene bodde på et omsorgssenter for enslige mindreårige asylsøkere, og tre bodde på et asylmottak for enslige mindreårige asylsøkere, den første tiden i Norge. Denne studien viser at de som har bodd på et omsorgssenter for enslige mindreårige asylsøkere, har profitert på at de har fått god omsorg og hatt trygge rammer, mens de ventet på behandling av asylsøknaden. De som i tillegg gikk på norsk skole, og deltok på fritidsaktiviteter sammen med sine klassekamerater, kan vise til den mest effektive integreringsprosessen.

De kan også vise til en bedre forankring innenfor et etnisk norsk nettverk og en større trygghet i anvendelsen av det norske språket.

Intervjupersonene som har bodd på et asylmottak for enslige mindreårige asylsøkere, kan vise til en mer strevsom integreringsprosess. De forteller om ansatte som var lite tilgjengelige, noe som førte til at de ikke fikk den hjelpen og omsorgen de trengte. De forteller også om mye uro på mottaket både på dagen og om natten. Disse forholdene førte til at de utviklet psykiske problemer. På tross av dette har de klart seg bra, fordi de klarte å opparbeide seg gode sosiale nettverk blant noen av de andre ungdommene som bodde på mottaket. Dermed ser det ut til at de som bodde på asylmottak har vært mer avhengig av sine personlige ressurser, enn de som bodde på omsorgssenter.

Det ser også ut til at fokus på hjemlandet og kontakt med familie og venner, har hatt positiv innvirkning på evnen til å opprettholde motivasjonen og troen på at de ville klare å skape et godt liv i Norge.

At intervjupersonene har blitt eksponert for norsk kultur, hatt daglig omgang med etnisk norske barn og voksne, og fått mulighet til å lære norsk på så tidlig som mulig, ser ut til å ha vært viktige faktorer i integreringsprosessen. For de som ikke ble eksponert for disse faktorene, har oppfølging fra kommunen og introduksjonsprogrammet vært viktige faktorer.

Funnene i denne studien viser altså at intervjupersonenes personlige egenskaper, deres evne til å knytte til seg positive vennerelasjoner, og at de opprettholder et visst fokus på hjemlandet og familien er viktig. Dessuten er det funnet at god traumebevisst omsorg, tidlig eksponering for norsk språk og kultur, samt målrettede samfunnsordninger, har vært viktig for å kunne klare å gjennomføre en vellykket integreringsprosess.

Denne oppgaven vil handle om hvorfor disse åtte unge mennene, som har kommet som enslige mindreårige asylsøkere «fra tredje til første verden», har klart å gjennomføre en vellykket integreringsprosess i Norge.

FORORD

Prosessen med denne studien, har som alt annet jeg har startet med i livet, vært mer arbeidskrevende enn jeg hadde forutsett. Det at jeg ofte ser litt for lett på oppgavene, er årsaken til at jeg setter i gang med dem. Glad er jeg for det, for når jeg først har begynt så kan jeg ikke stoppe.

At denne oppgaven har kommet i mål, har jeg mange å takke for. Det å skrive en masteroppgave er en ensom prosess, men jeg har likevel ikke følt meg alene. De personene som har bidratt med sine historier har vært med meg i tankene, og på den måten gitt meg både selskap og motivasjon. Allerede etter det første intervjuet, forsto jeg at jeg aldri ville bli den samme igjen. Intervjupersonene har gitt meg et innblikk i noen livshistorier og personligheter, som har gjort stort inntrykk på meg. Det er imponerende hvordan de klarte å formidle sine opplevelser, tanker og følelser, på en så levende måte, overfor et helt fremmed menneske. Det er med stor ydmykhet jeg vil takke intervjupersonene for at de gjorde denne studien gjennomførbar. Jeg kommer aldri til å glemme dere.

Jeg vil også takke min veileder, professor Halvor Nordby. Han har alltid vært hyggelig, blid og oppmuntrende. Han formidlet gjennom hele prosessen en tro på at dette kom til å gå bra. Han har hatt en unik evne til å endre mine katastrofetanker til optimisme. Han er et fantastisk menneske og veileder.

Jeg må også takke min sønn og min kjæreste, som har vist både tålmodighet og vært støttende gjennom hele prosessen. Dere har betydd mer enn jeg er i stand til å formidle.

Oslo, 15. september 2017

Helene Brånen

INNHALDSFORTEGNELSE

SAMMENDRAG	3
FORORD.....	5
1 INNLEDNING.....	8
1.1 Oppgavens problemstilling og forskningsmessige interesse	9
1.2 Hvem er intervjupersonene	11
1.3 Bakgrunn for egen forskningsinteresse	11
1.4 Oppgavens struktur	12
2 KUNNSKAPSSTATUS.....	13
2.1 Hvordan har første- og andregenerasjons innvandrere klart seg i Norge?	14
2.2 Introduksjonsprogrammet	16
2.3 Omsorg for enslige mindreårige asylsøkere i Norge	18
2.4 Oppsummering	28
3 TEORTISKE BEGREPER OG PERSPEKTIVER	29
3.1 Hvordan skal jeg klare å lære meg den nye kulturen og integrere meg?	29
3.2 Hvordan kan begrepet traume forstås?	32
3.3 Resiliens	37
3.4 Sosial kompetanse	38
3.5 Bridging og bonding.....	41
3.6 Traumebevisst omsorg	41
3.7 Oppsummering	45
4 METODE	46
4.1 Metodevalg.....	46
4.2 Er 8 intervjupersoner nok?	48
4.3 Etiske hensyn - en hermeneutisk tilnærming	48
4.4 Min rolle – hvordan påvirker den prosjektet?	49
4.5 Rekruttering av intervjupersoner	51
4.6 Analyse av data	52
4.7 Hva med denne studiens kvalitet?	55
4.8 Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD)	56
4.9 Oppsummering	57
5 RESULTATER	58
5.1 Hvorfor anses studiens intervjupersoner som vellykket integrert i Norge?	59
5.1.1 Skole og arbeid.....	59
5.1.2 Bolig og økonomi	61

5.1.3	Fritid og sosialt nettverk.....	63
5.2	Hvilke utfordringer har intervjupersonene opplevd?	65
5.2.1	Flukten.....	65
5.2.2	Språket.....	66
5.2.3	Venner, fritid og sosial omgang	67
5.2.4	Familie.....	71
5.3	Hvordan har intervjupersonene håndtert utfordringene?.....	72
5.3.1	Flukten.....	72
5.3.2	Språket.....	74
5.3.3	Venner, fritid og sosial omgang og tilhørighet.....	75
5.3.4	Familien.....	81
5.3.5	Religion	83
5.4	Oppsummering	84
6	DRØFTING.....	86
6.1	Hvordan kan utfordringene intervjupersonene har opplevd forstås?	86
6.1.1	Traume	86
6.1.2	Ny kultur	87
6.1.3	Asylmottak og omsorgssenter	88
6.1.4	Familie.....	89
6.2	Hvordan kan måten intervjupersonene har håndtert utfordringene på forstås?.....	91
6.2.1	Traume	91
6.2.2	Ny Kultur.....	92
6.2.3	Asylmottak og omsorgssenter	96
6.2.4	Familie.....	99
6.3	Oppsummering	101
7	AVSLUTNING	102
8	REFERANSER	106
	Vedlegg 1	113
	Vedlegg 2	114
	Vedlegg 3	115

1 INNLEDNING

I 2015 kom det 5480 enslige mindreårige asylsøkere til Norge. Det har aldri før kommet så mange til Norge. Forrige gang det kom mange enslige mindreårige asylsøkere til Norge, var i 2009. Da kom det 2500 enslige mindreårige asylsøkere (Bufdir, 2015). Barna kom fra Afghanistan, Syria, Somalia, Eritrea, Etiopia og Marokko, men det kom fleste fra Afghanistan (Bufdir, 2015). Barna som kommer til Norge blir plassert enten i omsorgssentre eller i asylmottak for enslige mindreårige asylsøkere. Her bor de mens de venter på behandling av asylsøknaden. Hvis de får positivt svar på søknaden, starter prosessen med å finne den kommunen de skal bli bosatt i (Bufdir, 2015).

Når det kommer store antall med barn samtidig, blir ventetiden på å få behandlet asylsøknaden, og deretter på å bli bosatt, ekstra lang (Bufdir, 2015). Det viser seg at denne ventetiden, oppleves som en stressfaktor og kan utsette barna for store psykiske belastninger (Berg & Tronstad, 2015). Forskning viser at for mange er det å leve i en uavklart situasjon, mer stressende og traumatiserende enn de minnene de har med seg både fra hjemlandet og flukten (Berg & Tronstad, 2015).

De barna som kom i perioden rundt 2009, opplevde også å måtte vente lenge. Noen av disse har likevel klar seg bra. I denne oppgaven stilles det spørsmål om hva som er årsakene til det. Å få svar på dette spørsmålet vil kunne bidra til verdifull kunnskap, både for samfunnet og for barna. For å bidra til denne kunnskapen, er erfaringene fra åtte unge menn, som har kommet som enslige mindreårige asylsøkere fra Afghanistan, samlet inn ved hjelp av semistrukturerte intervjuer. Intervjupersonene kom til Norge i perioden fra 2009 til 2012. Disse personene er interessante fordi de i dag er i jobb, under utdanning og snakker og skriver norsk. Dessuten har de opparbeidet seg et nettverk, som også består av etniske nordmenn. Dermed anses de som vellykket integrert i det norske samfunnet (Meld. St. 30 (2015-2016)). Disse personene sitter på den måten inne med verdifull kunnskap, på grunn av sine erfaringer med en integreringsprosess i Norge.

1.1 Oppgavens problemstilling og forskningsmessige interesse

Problemstillingen for denne studien er:

Hvorfor klarer noen enslige mindreårige asylsøkere å gjennomføre en vellykket integreringsprosess i Norge?

Studien bidrar med noen unike historier om hvorfor noen av de som kom til Norge som enslige mindreårige asylsøkerne har klart seg bra. Dette handler blant annet om hvilke ressurser de selv mener å ha hatt og hvilke ressurser omgivelsene har bidratt med.

Hensikt med studien er å bringe frem noe av den kunnskapen som allerede finnes, slik at den kan settes i et nytt lys (Thaggard, 2013). Det er også ønskelig å bidra med mer kunnskap på områder som fortsatt ikke er tilstrekkelig belyst. Søkelyset er satt på de faktorene som har bidratt til at intervjupersonene har klart å opprettholde sin motstandskraft og opplevd tilværelsen meningsfull, forståelig og håndterbar (Antonovsky, 2012).

Når jeg har valgt å omtale det som «en vellykket integreringsprosess», betyr det at både personen selv og samfunnet opplever personen som godt integrert. Jeg vil gi en mer utførlig forklaring av hva jeg mener med en «vellykket integreringsprosess» i kapittel 3.

I problemstillingen signaliseres det at jeg vil konsentrere meg om integrering i Norge. Grunnen til det er at forskning viser at de nasjonale kontekstene påvirker integreringsprosessene, slik at betingelsene vil variere i forskjellige land. Forskjellen mellom forholdene i Norge og andre land er tydeligst hvis de ses opp mot forholdene i USA og Tyskland. De institusjonelle betingelsene som regulerer hvordan skolepolitikken og boligpolitikken virker, er lite inkluderende i disse landene sammenlignet med norske forhold (Alba & Foner, 2015). Det bidrar blant annet til at barn fra lavere samfunnslag får et dårligere skoletilbud og at de omgås barn fra den samme lave samfunnsskissen (Alba & Foner, 2015). For andre generasjons innvandrere i Norge derimot, viser det seg at de sosiale velferdstiltakene gjør at barna blir mindre påvirket av foreldrenes økonomiske situasjon. Det er på grunn av gode sosiale ordninger og et skolesystem som ikke er segregert (Bratsberg, Raaum & Røed, 2016). Dessuten går de på skole sammen med barn fra alle samfunnslag og får det samme undervisningstilbudet som majoriteten i Norge (Chmielewski & Reardon, 2016).

De får dermed en god tilknytning i det norske samfunnet allerede i ung alder (Henriksen & Østby, 2007). Nyere forskning på førstegenerasjons innvandrere avslører derimot at noen av de som har en god utvikling de første årene, får problemer etter noen år, slik at integreringsprosessen reverseres. Dette omtales som overraskende, siden det forventes at det er de første årene som er vanskeligst i integreringsprosessen (Bratsberg, Raaum & Røed, 2017). Dette er interessant, siden de enslige mindreårige asylsøkerne kan sammenlignes med første generasjons innvandrere. De kan derfor også være berørt av de faktorene som kan reversere en tilsynelatende vellykket integreringsprosess.

Enslige mindreårige asylsøkerne regnes av FN's høykommissær for flyktninger, som den mest sårbare gruppen (Barnekonvensjonen, 2003, Oppedal et al, 2011). Derfor fremstår det som spesielt viktig at god kunnskap om hvordan disse barna skal behandles er tilgjengelig. I kontakt med Bufetat høsten 2015, ble jeg gjort oppmerksom på at det var gjort for lite forskning på denne gruppen, og at det derfor finnes for lite evidensbasert kunnskap om hva som bidrar til en vellykket integreringsprosess.

At det ikke er tilstrekkelig kunnskap om denne gruppen synliggjøres i St.meld. nr. 30 (2015-2016). Den sier at flere av barna med flyktningbakgrunn ikke fullfører videregående skole, på tross av at de er motiverte. Siden det er et mål at innvandrere med fluktbakgrunn skal få en rask og stabil tilknytning i arbeidslivet, er det viktig at integreringsordningene er effektive. Dermed er det behov for mer kunnskap om hva som kan fremme barnas evne til å gjennomføre en utdanning (Meld. St. 30 (2015-2016)). Målet med denne oppgaven er derfor å bidra til å fylle dette kunnskapshullet med mer kunnskap om hva som kan bidra til effektive integreringsprosesser i det norske samfunnet. Dessuten er det et mål å få et større fokus på hvilke faktorer som allerede påvirker integreringsprosessen positivt. Intervjupersonene, som er inkludert i denne studien, vil derfor være verdifulle kilder til kunnskap om hvordan utdannings-, bo- og omsorgstilbudet fremmer eller hemmer utviklings- og læringsmulighetene til enslige mindreårige asylsøkere.

Siden denne oppgaven handler om enslige mindreårige asylsøkere, og denne gruppen kan være fra 0 til 18 år, blir de både omtalt som barn, ungdommer og enslige mindreårige asylsøkere.

Det betyr at når jeg skriver om barn eller ungdom, så er dette direkte relatert til de enslige mindreårige asylsøkerne. Flere av de prosessene og mekanismene denne oppgaven behandler, kan likevel være generaliserbare og gjelde alle barn som er traumatisert eller er enslige.

1.2 Hvem er intervjupersonene

Intervjupersonene, som har bidratt i denne studien, har vokst opp i Afghanistan. De kom til Norge mellom 2009 og 2012, da de var mellom 12 og 16 år. Landet de kommer fra blir beskrevet som flerkulturelt med mange folkeslag og språk (Barth, 2008). Krig har preget landet i over 30 år, noe som har ført til ekstrem sult og fattigdom. Krigen drev millioner på flukt til Pakistan og Iran. Da flyktningene reiste hjem igjen, hadde de unge mennene, som hadde vokst opp i flyktningleirene, opparbeidet seg stor kamplyst for islam.

Derfor lot de seg rekruttere av forskjellige krigsherrer, noe som blant annet er bakgrunnen for fremveksten av Taliban (Barth, 2008). Afghanistan blir fremstilt som et av de farligste landene å oppholde seg i (landinfo, 2015). Alle urolighetene og de dårlige levekårene som har preget folket, har gjort det vanskelig å finne noe fremtidshåp å klamre seg til (Barth, 2008).

Intervjupersonene som bidrar i denne oppgaven flyktet på grunn av uroligheter, utrygge og vanskelige livsvilkår. De er valgt ut til å være med i denne studien, fordi de har erfart å bo i et krigsherjet land, de har flyktet alene som barn, og de har opplevd å lykkes med en integreringsprosess i Norge. De fremstår derfor som verdifulle kilder, til viktig kunnskap om hvordan enslige mindreårige asylsøkere kan lykkes med sin integreringsprosess i Norge.

1.3 Bakgrunn for egen forskningsinteresse

Mitt engasjement for temaet i denne oppgaven, startet på min tidligere arbeidsplass. Der jobbet jeg som miljøterapeut på et omsorgssenter for enslige mindreårige asylsøkere. Barna jeg ble kjent med der kom til Norge med forskjellige historier, men alle hadde vært utsatt for traumatiske hendelser.

Noen av barna viste tydelig at de var redde, urolige og utrygge. Det kunne ta lang tid å nå frem til barna, og komme i posisjon til å kunne hjelpe dem, slik at de kunne begynne å føle seg tryggere. På tross av disse utfordringene, var de flittige og jobbet så godt de kunne for å finne seg til rette i Norge.

Blant mine kolleger var det også noen som hadde kommet til Norge som enslige mindreårige asylsøkere. Disse personene ga meg et innblikk i hvordan de jobbet for å håndtere både arbeid, studier og fritidsaktiviteter. Deres arbeidsinnsats, motivasjon og tro på seg selv var beundringsverdig.

Min nysgjerrighet og beundring for mine kollegaer, og barna på senteret, var bakgrunnen for mitt valg av tema for denne oppgaven.

1.4 Oppgavens struktur

I denne innledningen har jeg begrunnet hvorfor jeg anser oppgavens tema som aktuell og interessant for mitt fagfelt. Jeg har begrunnet min vinkling på temaet og de begrensningene jeg har gjort. Videre har jeg gitt en kort beskrivelse av antall ankomster og hvordan situasjonen for de enslige mindreårige asylsøkerne har vært i Norge fra perioden rundt 2009. Relevante undersøkelser og forskning vil bli presentert. Både undersøkelser og forskning på første- og annengenerasjons innvandrere og på enslige mindreårige asylsøkere anses som relevant i denne oppgaven. Det er fordi forholdene og problemstillingene for disse gruppene, har flere faktorer som er sammenfallende og derfor har en overføringsverdi. I teorikapittelet vil jeg redegjøre for de teoriene jeg mener er best egnet til å forstå intervjupersonenes prosesser. I metodekapittelet vil jeg beskrive hvordan jeg gikk frem for å rekruttere intervjupersoner til prosjektet og hvordan intervjuene ble gjennomført. Jeg vil redegjøre for mitt valg av metode og hvilke etiske refleksjoner og hensyn som preger oppgaven. Deretter vil jeg presentere funnene i et eget kapittel, for så å drøfte funnene i det påfølgende kapittelet. Til slutt vil jeg besvare denne oppgavens problemstilling og redegjøre for hvilken kunnskap den har kastet lys over, og hvilket kunnskapshull den har bidratt til å fylle. Dessuten vil jeg her besvare hva som er begrensningene ved denne oppgaven og hvordan resultatene jeg har kommet frem til kan følges opp videre.

2 KUNNSKAPSSTATUS

Enslige mindreårige asylsøkere blir, som nevnt i innledningen, karakterisert som den mest sårbare gruppen blant innvandrergруппene (Oppedal et al. 2011, s. 9). Det begrunnes med at utviklingsoppgavene, som er felles for alle barn og unge, må håndteres uten nære omsorgspersoner. Som flyktninger må de i tillegg tilegne seg kulturkompetanse og utvikle en ny kulturell identitet.

Hvordan mestringsprosessene til disse barna ser ut når de møter alle utfordringene, og hvilke sosiale relasjoner de benytter seg av, har det derimot vært lite fokus på (Oppedal et al. 2011, s. 10). I dette kapittelet vil jeg derfor se på den forskningen og de undersøkelsene jeg mener kan gi et inntrykk av hvilke systemer som er med på å påvirke barnas mestringsprosesser. Noe av denne forskningen handler om hvilke psykiske belastninger og utfordringer disse barna utsettes for (Oppedal et al. 2011). Jeg vil også trekke frem undersøkelser som kan si noe om hvordan de blir ivaretatt i norske omsorgssentre og asylmottak (Deloitte, 2014, Liden et al. 2013).

Forskning på første- og andregenerasjons innvandrere er også relevant i denne forbindelse. Der kan jeg finne svar på hva som har virket positivt for disse gruppenes integreringsprosesser, noe som kan vise seg å ha enkelte tendenser som kan være sammenfallende med resultatene i denne studien.

Begrunnelsen for hvilken forskningsbasert kunnskap jeg har valgt å trekke frem i denne oppgaven, er blant annet at jeg ønsket å bruke den kunnskapen som ligger til grunn for de ordningene som finnes for asylsøkere og innvandrere i Norge. Dessuten så jeg det som formålstjenlig å få kunnskap om hva som har kommet frem av de undersøkelsene som er gjort på de enslige mindreårige asylsøkernes livssituasjon i Norge. Ved å søke i denne kunnskapsbanken, som for det meste er utarbeidet i regi av norske myndigheter, ble det tydeligere hvilket kunnskapshull denne oppgaven kunne bidra til å fylle, og hvilken kunnskap den kunne bringe frem i et nytt lys.

Siden det foreligger mye kunnskap om hvordan første- og andregenerasjons innvandrere har klart seg i Norge, vil se på noe av det denne forskningen har avdekket.

2.1 Hvordan har første- og andregenerasjons innvandrere klart seg i Norge?

Forskning som er foretatt på første- og andregenerasjonsinnvandrere, avslører at de som har skolegang fra Norge, er høyere sysselsatt enn de som har utdanning fra hjemlandet. Dessuten viser det seg at jo yngre de var da de kom til Norge, desto større har sjansene vært for å få en solid forankring i arbeidslivet. Det ser også ut til at de som har klart å komme seg til Norge på egenhånd er høyere representert i arbeidslivet enn andre ikke vestlige innvandrere (Bratsberg et al. 2016). Dette kan ha sammenheng med at det kreves større personlige ressurser hvis du kommer alene enn hvis du kommer sammen med familien.

Barn av førstegenerasjons innvandrere gjør det dessuten bedre enn sine foreldre. Dette er fordi de har vokst opp i Norge, og blitt eksponert for et velferdssystem og et utdanningssystem, som har bidratt til at de har blitt vellykket integrert (Henriksen & Østby, 2007). Det snakkes også om et «innvandrerdriv», som handler om at foreldrene er opptatt av at barna skal lykkes innenfor det norske utdanningssystemet. De er opptatt av at barna skal få et bedre liv enn de selv hadde i sitt hjemland. Siden foreldrene ofte er hardtarbeidende og med dette øker den sosiale mobiliteten, bidrar de til å skape visse forventninger hos sine barn. Barna som oppfatter at foreldrene har satt sine barns behov høyt slik at de skal få de sjansene foreldrene selv ikke har fått, vil kunne komme i et takknemlighetsforhold overfor sine foreldre. Det viser seg at slike takknemlighetsforhold kan gi stor skolemotivasjon hos mange andre generasjons minoritetsspråklige ungdommer (Leirvik, 2010). Vissheten om at de har bedre levekår og større muligheter enn familie og venner i hjemlandet, vil for foreldrene være motiverende og gi dem dette innvandrerdrivet. Barna, som er født i Norge, har ikke de samme mulighetene til å bli motivert over denne vissheten. De vil likevel etter hvert oppnå denne vissheten fordi både foreldrene, øvrig familie og venner vil overføre kunnskapen om hvordan deres muligheter hadde begrenset dem hvis de hadde vokst opp i foreldrenes hjemland (Ogbu, 1991).

Det som også trekkes frem som viktig i flere studier, er at barna opprettholder sin etniske identitet og et sterkt bånd til familien (Portes og Rumbaut, 2001, Rumbaut, 1994). Det å opprettholde etniske verdier og vedlikeholde morsmålet til foreldrene, vil kunne fremme skoleprestasjonene for andre generasjons innvandrere, fordi de vil kunne få overført ressurser og kunnskap fra forrige generasjon.

I tillegg vil foreldregenerasjonen på denne måten kunne opprettholde en form sosial kontroll som kan ha funksjon både som en støtte og motivasjon (Mouw og Xie, 1999, Zhou, 1997).

Ny forskning har funnet at noen integreringsprosesser som tilsynelatende går i riktig vei, etter fem til ti år, reverserer og går i feil retning. Dette er noe overraskende, siden det er den første tiden som fremstår som den mest utfordrende for innvandrere. Det viser seg at grunnen til dette er at flere av innvandrerne har vært utsatt for traumatiske hendelser, og at de derfor har kommet til Norge med helsemessige utfordringer (Bratsberg et al. 2017). De helsemessige utfordringene fører til at de ikke klarer å stå i arbeid over tid.

Denne forskningen har også avdekket at den utdannelsen som tas i Norge, er mer verdifull i integreringsprosessen enn den utdannelsen som er tatt i innvandrers hjemland. Derfor er det ønskelig at det settes mer fokus på introduksjonsprogrammets rolle og på hvordan programmet kan utvikles og forbedres (Bratsberg et al. 2017).

Resultatene fra denne forskningen er relevant for denne oppgaven på flere områder. Siden de enslige mindreårige asylsøkerne ofte har lite skolegang fra hjemlandet, blir dermed den skolegangen de får i Norge viktig. Dessuten kommer de alene, noe som kan som kan ha innvirkning på evnen til å stå i et arbeidsforhold. At andre generasjons innvandrere lykkes bedre på grunn av et godt velferdssystem, er også relevant kunnskap å ta med seg inn i denne oppgaven. Hvilken effekt foreldrene har på barnas forventninger og evne til å prestere, kan også være en relevant faktor for personene denne oppgaven handler om. Dessuten er det relevant at helseproblemer de kommer til Norge med, kan vedvare og utvikle seg i negativ retning, på tross av en tilsynelatende vellykket integreringsprosess. Dette kan indikere at de ikke har fått den helsemessige oppfølgingen de hadde hatt behov for, noe som kan overføres til hvilken betydning det har at de enslige mindreårige asylsøkerne mottar traumebevisst omsorg.

Siden det er graden av deltagelse i arbeidslivet, som er målet på om integreringsprosessen har vært vellykket (Meld. St. 30 (205-2016)), og introduksjonsprogrammet blir sett på som en viktig bidragsyter i den sammenheng (Bratsberg et al. 2017), går jeg over til å se på denne ordningen.

2.2 Introduksjonsprogrammet

Tilhørighet i arbeidsmarkedet er viktig for å kunne føle seg som en fullverdig deltager i det norske samfunnet. Det gir mulighet for personlig vekst, sosial status og økonomisk sikkerhet. Dessuten er arbeidsplassen et sted du får kontakt med andre mennesker, noe som har positiv innvirkning på den psykiske helsen. Denne tilhørigheten motvirker også sosial eksklusjon og marginalisering (NOU 2012: 6, Fløtten, 2006).

Hva gjør så det norske samfunnet for å inkludere og gjøre de enslige mindreårige i stand til å få innpass i det norske arbeidsmarkedet?

Introduksjonsprogrammet er et verktøy som har som målsetting at flyktninger skal lære seg norsk og komme seg raskt ut i arbeid eller utdanning. Jeg vil derfor ta for meg IMDI-rapport 3-2010, som har sett på erfaringene med programmets innhold og effekt, for å kunne sammenligne disse resultatene med mine funn (Integrerings- og mangoldsdirektoratet, 2010).

Introduksjonsprogrammer er lovfestet i Loven om introduksjonsordning for nyankomne innvandrere, og trådte i kraft 1. august 2003. Loven er faglig forankret i en empowerment-tankegang og målsettingen er å bidra til deltakelse i yrkes- og samfunnslivet, og å stryke og øke den personlige selvstendigheten. Tanken er at deltagelse i arbeidslivet og å gjennomføre en skolegang, øker mulighetene for å lykkes i integreringsprosessen. Det øker også mulighetene for å lære norsk og få kunnskap om det norske samfunnet (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, 2010). Det vil bli redegjort for begrepet empowerment i teorikapitlet.

Introduksjonsprogrammet tilbys som et forpliktende program for de som har fylt 18 år og er innvilget asyl. Programmet varer i to år, med mulighet for å utvide det til tre år, og reglene for gjennomføringen skal gjenspeile arbeidslivets rettigheter og krav til arbeidstakerne. Det er Mangfolds- og integreringsdirektoratet (IMDi) som har det faglige ansvaret, men det er kommunene som administrer programmet. Programmet skal være individuelt tilpasset, og kan handle om utdanning, arbeid, helse og fritid. Brukermedvirkning blir fremhevet som viktig i programmet.

Dessuten er det et mål at deltagerne skal bli mindre avhengige av hjelp, og at de skal klare å ta seg frem i samfunnet på egenhånd (Introduksjonsloven, 2003, Rundskriv G-01/2016, Utlendingsloven, 2008, Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, 2010).

Rapporten konkluderer med at norskopplæring er en sentral faktor for å lykkes i introduksjonsprogrammet (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, 2010). Det har også vist seg at det er fordelaktig at det blir overført kunnskap, om det norske samfunnet, i en tidlig fase. Derfor er det 50 timer samfunnsfag i programmet (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, 2010). Det viser seg at deltakerens følelse av eierskap, og følelsen av å bære ansvaret for programmet, er viktig. Gode kommunikasjons- og samarbeidsrutinene er også avgjørende for at programmet skal fungerer godt (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, 2010, s. 9).

Siden Introduksjonsprogrammet tilbys de som er 18 år, kan programmet virke lite relevant i denne oppgaven, som handler om enslige mindreårige asylsøkere. Det viser seg derimot at i perioder med store ankomster, blir barna boende lenge, i påvente av at asylsøknaden skal bli behandlet. Dermed er det flere som rekker å fylle 18 år, før de har fått opphold og blitt bosatt i en kommune. Dessuten regnes de som nyankomne helt frem til de har bodd i kommunen i to år (Introduksjonsloven, 2003).

For at de enslige mindreårige asylsøkerne skal bli i stand til å gå på skole og til å bli kvalifisert for arbeidsmarkedet, er de avhengig av at de har fått dekt omsorgsbehovet, og fått tilstrekkelig oppfølging og opplæring den første tiden i Norge. Derfor går jeg over til å se hva undersøkelser sier om de enslige mindreårige asylsøkernes behov, spesielt den første tiden i Norge.

2.3 Omsorg for enslige mindreårige asylsøkere i Norge

Ot.prp. nr. 28 (2007-2008), sier at enslige mindreårige asylsøkere *«har behov for ekstra beskyttelse, omsorg, trygghet og tett oppfølging i påvente av behandlingen av asylsaken og etterfølgende bosetting eller retur til hjemlandet.»* (s. 5)

Rapporten om levekår i mottak for enslige mindreårige asylsøkere (Liden et al. 2013) sier at det finnes lite forskning på omsorgsutøvelse for mindreårige enslige asylsøkere. Dette er problematisk når rapporten samtidig sier at den uavklarte situasjonen disse barna befinner seg i, når de bor på asylmottakene, «legger sterke føringer på omsorgsutøvelsen.» (s. 19). Dette gjelder spesielt for de som blir boende lenge i mottak, noe som er aktuelt i perioder med høye ankomsttall, og som blant annet gjelder for flere av intervjupersonene i denne oppgaven.

Samme rapport definerer det å utøve profesjonell omsorg, som evnen til å engasjere seg følelsesmessig, men ikke mer enn at de ansatte klare å ivareta alle barna. Det er profesjonsutdanning, faglig veiledning og praktisk erfaring, som kvalifiserer til å utføre jobben på en reflektert og god måte (s. 48).

For å bli kvalifisert til å utføre god omsorg overfor enslige mindreårige asylsøkere, kreves det en godt forankret etisk dømmekraft. Motivene, moralen og den personlige karakter blir identifisert som viktige faktorer. Derfor er ikke kunnskap og kompetanse alene tilstrekkelig for å utøve god omsorg (Liden et al. 2013).

Profesjonsforståelsen og rammebetingelsene til de ansatte, har også stor betydning for hvilken terapeutisk omsorg disse barna får. Terapeutisk omsorg er å være en samtalepartner som kan fungere som en bro mellom barnets indre og ytre verden. Kohli (2007) sier at du må være en person som tåler å høre på barnets fortellinger og være et vitne, slik at barnet får hjelp til å bygge en bro mellom nåtid og fortid. En slik samtalepartner kan avsløre barnas kapasitet, evne og motivasjon for å gjennomføre sine livsprosjekter (Bengtson og Ruud, 2012, Liden et al. 2013, s. 123).

Det er dessuten ønskelig at oppholdet skal oppleves som en mulighetsfase, der blant annet skolegang, kontakt med familie og kontaktetablering med jevnaldrende, på sosiale arenaer, skal prege hverdagen.

Dette gir tro og håp om en god fremtid, i motsetning til en passiv ventefase, som vil kunne skape usikkerhet og føre til forskjellige former for psykiske lidelser (Liden et al. 2013, s.47).

Tilnærminger som fremheves som mest relevant, er den utviklingsstøttende og den kultursensitive omsorgen. Den utviklingsstøttende omsorgen har en forståelsesramme som er sett fra et vestlig utviklingsforløp, mens det fremheves at det også er behov for en kultursensitiv omsorg, som tar hensyn til barnas oppvekst, samfunns- og familiemessige betingelser.

Det vi vet fra tidligere forskning er at følelse av trygghet, tilhørighet og mestring, er det barna selv rapporterte at de har mest behov for. De har også behov for gode omsorgspersoner, voksenkontakt, samtalepartnere, utdanning og ulike aktivitetstilbud (Liden et al. 2013).

Rapporten (Liden et al. 2013) sier derimot at spenningsfeltet mellom kontroll og omsorg, utfordrer de ansatte med å finne balansegangen mellom å gjøre barna avhengige og selvstendige. I den forbindelse vises det til UDIs rundskriv, RS 2011-034 som sier at målet for den utviklingsstøttende omsorgen, er at barna skal få hjelp til å realisere sine egne livsprosjekt. Evne til samspill, tilknytning og kognitiv utvikling blir sett på som de viktigste faktorene som må stimuleres, innenfor en god utviklingsstøttende omsorg (s. 51). Videre blir det fremhevet at den første tiden i Norge, er viktig når det gjelder å få en trygg forankring og forståelse i den nye tilværelsen (s. 55). Derfor er det viktig å komme i posisjon til å danne en følelsesmessig relasjon (companionship) overfor barna, som kan hjelpe til med å stimulere den kognitive utviklingen og bidra til å regulere deres atferd (s. 56).

Med kunnskap om hvilken omsorg og oppfølging det er ønskelig at barna får, og hvor viktig den første tiden er, går jeg over til å se på forholdene i norske asylmottak og omsorgssentre.

Hvordan ivaretas de enslige mindreårige asylsøkerne i asylmottak og omsorgssentre?

Undersøkelser har vist at det i asylmottak kan være vanskelig å sette av den nødvendige tiden til å gi barna omsorg, og at ansatte opplever dette frustrerende. Grunnen oppgis å være at det ikke er nok ansatte og at det er for mange andre oppgaver som må utføres (Liden et al. 2013, s. 232). På mottak har dette blant annet ført til at forholdene mellom barna ble dårlig. Det har skapt bråk og uro, slik at de fikk problemer med å sove om natten (Liden et al. 2013, s. 137).

Den manglende evnen til å ivareta barna i mottakene er et tema som har engasjert både politiske partier, organisasjoner og fagmiljøer. Stortinget vedtok på bakgrunn av dette å overføre ansvaret for de minste barna, under 15 år, til barnevernet i 2008 (Deloitte, 2014, s. 12). I kjølvannet av dette ble omsorgssentrene etablert. De enslige mindreårige asylsøkerne skulle dermed få et omsorgstilbud som ivaretok deres spesielle behov. Tilbudet skulle dermed bli like godt for disse barna som for de andre barna barnevernet hadde omsorg for (Deloitte, 2014, s. 5).

Etter at omsorgssentrene ble etablert har det blitt foretatt undersøkelser som viser at forskjellen i rammene for bemanningsgraden mellom asylmottak og omsorgssentre er stor (Deloitte, 2014). Denne forskjellen bidrar til at levekårene og livskvaliteten til de enslige mindreårige er svært ulik. Eksempelvis var bemanningen per mottaksplass på asylmottak 0,5 årsverk mot 2,7 årsverk på omsorgssentre i 2010 (Deloitte, 2014, s. 138).

Slik det blir fremstilt, er altså ikke asylmottakene i stand til å ivareta barnas omsorgsbehov i tilstrekkelig grad. Det kan derimot se ut til at omsorgssentrene er bedre rustet til å dekke barnas behov. Jeg går videre for å se på hvordan økonomi og kosthold påvirker barnas livssituasjon.

Økonomi og kosthold

Det er funnet at barna på asylmottak føler at den økonomien de har til rådighet, gjør det vanskelig å sørge for et sunt og godt kosthold. Dette er et inntrykk som også bekreftes av helsesøstrene. Mottakene har selvhusholdning, og barna har derfor ansvar for å handle inn alt de trenger selv. Barna må dessuten lage middag og frokost selv, og sørge for å ta med seg matpakke på skolen selv.

I rapporten blir det derfor oppfordret til at de ansattes veiledningsansvar utvides, og at de bør servere varme måltider og frokost i fellesskap med beboerne (Liden et al. 2013, s. 231).

På omsorgssentrene derimot kommer det frem at det vektlegges å gjennomføre felles måltider (Deloitte, 2014, s. 32). Det barna klager på er at de har for liten innflytelse på menyen og at de savner mat de kjenner igjen fra hjemlandet. De mener lukten av den kjente maten vil øke opplevelsen av trygghet. Dessuten ønsker de å få lov til å være med og tilberede den (Deloitte, 2014, s. 27).

Slik det blir fremstilt, kommer asylmottak dårlig ut, når det gjelder barnas muligheter til å kunne sørge for et stabilt og sunt kosthold. Barna på omsorgssentrene savner likevel å få den maten de kjenner fra hjemlandet. Å få mulighet til å tilberede og spise mat fra hjemlandet kan være en måte å utøve kultursensitiv omsorg på. Dessuten kan de bidra til at barna lettere finner balansegangen mellom norsk og afghansk.

Bostandard

Bostandarden kan også ha stor betydning for barnas helsesituasjon og trivsel. De fleste barna vil være fornøyde med en nøktern standart på asylmottaket, men for de som blir boende lenge, i påvente av å få svar på asylsøknaden, betyr omgivelsene likevel mer. Når vennene de har etablert trygge og gode relasjoner til, får opphold og flytter, og de selv blir igjen på mottaket i lang tid, påvirkes barna mer av lav bemanning, dårlige lokaliteter, rutiner, og andre ytre omstendigheter (Liden et al. 2013).

Også her er det store forskjeller på standarden mellom mottakene og omsorgssentrene. I rapporten (Liden et al. 2013) fremstilles standarden på asylmottak som generelt dårlig og at innklimaet er til dels helseskadelig (s. 58). Mottakene er dessuten preget av at bygningsmassene er nedslitt, kalde og ukoselige (Liden et al. 2013). Omsorgssentrenes lokaler beskrives derimot som hjemmekoselige, varme og hyggelige (Liden et al. 2013, s. 148). Det viser seg at omsorgssentrenes bostandard, er på samme nivå som for barnevernets standard generelt (Deloitte, 2014, s. 39).

Det ser dermed ut til at for de barna som blir boende lenge, vil forholdene på omsorgssentrene være best egnet til å ivareta barna. Bostandarden kan dermed ha innvirkning på integreringsprosessen og hvordan de tenker om livet generelt.

Dermed går jeg over til å se på hva forskning og undersøkelser sier om de enslige mindreårige asylsøkere muligheter for å få hjelp til å takle vanskelige tanker.

Vanskelige tanker

Barna som bor på omsorgssentrene forteller at de trenger kjærlighet, ros og klemmer og at de ser på de voksne på senteret som viktig for å få dekt dette behovet. De forteller at mange av de voksne bryr seg, er snille og hjelper dem. De etterlyser derimot flere klemmer, mer kjærlighet og at de kunne vært flinkere til å få barna til å slappe av (Deloitte, 2014, s. 28). Noen forteller at de ønsker å snakke om de vanskelige tingene, men at de ikke klarer å snakke med de ansatte (Deloitte, 2014, s. 28, Berg & Tronstad, 2015). En medvirkende årsak til dette, kan være at de ansattes kunnskap om barnas bakgrunn, livssituasjon og psykologiske reaksjoner er for dårlig (Berg & Tronstad, 2015). I rapport 2011:8 (Oppedal et al. 2011) kommer det frem at barna er avhengig av at tilliten og omsorgen fra helperne er ekte, for at den skal være emosjonelt støttende.

I rapporten til Berg og Tronstad (2015) avsløres det en bekymring fordi de i asylmottakene er mangler et barneverfaglig perspektiv, mens de på omsorgssentrene mangler et flyktningefaglig perspektiv (s. 135). Dermed kan det se ut som om mulighetene for barna til å kunne dele de vanskelige tankene med trygge voksne, ikke er tilstrekkelige hverken på asylmottakene eller omsorgssentrene.

Derfor er barnas gruppetilhørighet innad på mottakene og omsorgssentrene viktige, siden relasjonene kan bidra positivt i den utviklingsfasen de er inne i. Det kan virke beskyttende for de belastningene de har opplevd i forbindelse med krig, flukt og tap (Bentson et al. 2012, Berg & Tronstad, 2015, s. 131). Derfor er det viktig at forholdene ligger til rette for at barna kan etablere gode vennskap, noe vi så lenger opp i kapittelet kan være vanskelig på enkelte asylmottak (Liden et al. 2013, s. 137).

Barna bruker også naturen, og kan søke ensomhet, en bamse, eller søker trøst i bibelen og bønner, når de har det vondt. Troen og bønner fremstår som det trygge og forutsigbare som alltid er tilgjengelig når de trenger det. Siden troen praktiseres i ensomhet, er de ikke avhengig av andre mennesker (Liden et al. 2013, s. 135). Dermed kan både gruppetilhørigheten og aktiviteter de kan utføre i ensomhet hjelpe barna til å håndtere de vanskelige tankene.

Skolen

Skolegangen ses på som «grunnfjellet i tilværelsen», og muligheten til å få gå på skole virker som en motivasjonsfaktor og bidrar til at barna får tro på fremtiden (Liden et al. 2013, s. 228). Motivasjonen har mye å si for hvordan de som elever gjør det på skolen, og det viser seg at motivasjonen blant minoritets elever er spesielt sterk (Leirvik, 2010). Grunnen til det kan både være at foreldrene har sterke ønsker om at barna skal prestere på skolen, og at de derfor opptrer støttende overfor barna (Leirvik, 2010). Denne effekten kjenner vi igjen fra forskningen på første- og andregenerasjonsinnvandrere fra kapittel 2.1.

Det rapporteres derimot at barna ofte har problemer med konsentrasjonen. Grunnen til det kan være at barna tar med seg de vanskelige tankene, som blant annet kan handle om asylprosessen, inn i skolearbeidet. Det kan føre til at de får problemer med å opprettholde motivasjonen. Det er derfor godt å vite at motivasjonen som regel kommer tilbake når de får positivt svar på asylsøknaden (Liden et al. 2013, s. 228). På tross av det kan skolen være den arenaen der barna finner ro, slik at de får pause fra vanskelige tanker. Der finner de den strukturen, disiplinen og de trygge rammene de trenger for å takle livet (Berg & Tronstad, 2015, s. 125).

Det viser seg at mottakenes bistand til leksehjelp var liten, men også her er det funnet flere eksempler på at barna hjalp og støttet hverandre (Liden et al. 2013, s. 58, 165). På omsorgssentrene rapporterer barna at de trives på skolen og at de får hjelp av de voksne til å gjøre lekser. Det viser seg likevel at det ikke er like stort fokus på skolearbeid på alle omsorgssentrene og at ikke alle barna får den oppfølgingen de har behov for (Berg & Tronstad, 2015, s. 126). Dessuten går ikke alle barna på skoler med norske elever, men alle barna rapporterer at de ønsker dette (Deloitte, 2014, s. 28). De sier selv at det er viktig for dem å være sammen med norske elever (Deloitte, 2014, s. 46).

Det er interessant når det pekes på at det med dagens kunnskapsnivå ikke er grunnlag for å kunne vurdere om barna bør gå i egne klasser, eller om de bør gå i klasser med norske elever (Deloitte, 2014).

At barna kommer tidlig i gang med skolehverdagen, slik at de ikke blir gående ledige, er uansett viktig for å kunne forebygge psykiske lidelser hos barna (Svensson & Eastmond, 2013). Av samme grunn er det viktig å involvere både fritidsaktiviteter og venner i barnas liv, for å skape en stabil hverdag og for å styrke barnas kunnskaper og evner (Liden et al. 2013, s. 58, Berg & Tronstad, 2015).

Fritidsaktiviteter

Det er enighet om at fritidsaktiviteter, på lik linje med skolen, bidra til et høyt etterlenget friminutt fra tunge tanker. Barna trenger dessuten fritidsaktiviteter som bidrar til sosial omgang med norske barn. Aktivitetene kan bidra til at barna tilegner seg kunnskap om norske normer og regler, og på den måten få viktige adgangsferdigheter og muligheten til å bli sosialt integrert i det norske samfunnet (Liden et al. 2013, s. 241).

Der viser seg derimot at asylmottakenes fritidsaktiviteter for det meste er mottaksorganisert. Noen ganger er dette i samarbeid med lokale ildsjeler eller organisasjoner, men det viser seg at barnas deltagelse i det lokale ordinær fritidstilbudet er begrenset (Liden et al. 2013, s. 174).

På omsorgssentrene rapporterer barna at de ikke er sammen med de norske klassekameratene sine på fritiden, og at de synes det er dumt. De ønsker å få norske venner, for da vet de at de vil kunne få flere (Deloitte, 2014, s. 29).

Det viser seg altså at barna uavhengig av hvor de bor, ikke har den omgangen med norske barn som de ønsker, noe som kan slå negativt ut for en effektiv integreringsprosess.

Kulturell identitet

Samtidig som barna skal få muligheten til å få være sammen med norske barn, og på den måten få kunnskap om norske normer og regler, skal de vises respekt for sin kulturelle, etniske og religiøse bakgrunn (Liden et al. 2013, Barnekonvensjon, 2003). Det er viktig for at barna skal få synliggjort den kompetansen de har med seg fra hjemlandet av både sosial og kulturell art (Liden et al. 2013).

Noen asylmottak ivaretar dette ved å sørge for at personalgruppen også består av personer som snakker barnas språk. Det er også fokus på mattradisjoner, og noen mottak inkluderer barna i matlaging, og tilbereder mat barna kjenner fra sitt hjemland. Dessuten rapporteres det om at anerkjennelse av barnas praktisering av sin religion ses på som en selvfølge på alle mottakene (Liden et al. 2013).

Ved omsorgssentrene formidles det at den flyktningefaglige kompetansen har vært mindre vektlagt enn den barnevernfaglige kompetansen. Barna bekrefter dette inntrykket, og rapporterer at noen av de ansatte mangler kulturell forståelse (Deloitte, 2014, s. 42).

Når det gjelder evnen til å ivareta barnas kulturelle identitet, ser det altså ut som om asylmottakene oppnår dette i større grad enn omsorgssentrene.

Kontakt med familien

Når det gjelder barnas kontakt med familie, viser det seg at de bekymrer seg for hvordan foreldre, slekt og venner har det. Hvis de i tillegg ikke får den trøsten og informasjonen de har behov for av nære omsorgspersoner, blir belastningen stor (Oppedal et al. 2013, s. 31).

Fra noen asylmottak rapporteres det at barna vedlikeholder kontakten med familien, mens i andre mottak rapporteres det at de ansatte ikke har noen kjennskap til dette. Det virker på den måten som om mottakene ikke tar del i denne dimensjonen hos barna. Dette kan tyde på at barna ikke får den utviklingsstøttende omsorgen de har behov for (Liden et al. 2013, s. 52).

Noen av omsorgssentrene er opptatt av å hjelpe barna med at de skal ha kontakt med familien i hjemlandet. Den manglende flyktningefaglige kompetansen ser derimot ut til å gjøre det vanskelig for personalet å finne det riktige fokuset på hjemlandet. Barna forteller at de savner foreldrene og omsorgspersonene fra hjemlandet, og at de derfor føler seg ensomme. Barna signaliserer at personalet ved omsorgssentrene ikke klarer å demme opp for dette savnet (Deloitte, 2014, s. 28).

De barna som har kontakt med familien kan dessuten sjelden søke hjelpe for sine bekymringer hos dem, fordi barna vet at familiens situasjon er vanskelig. De vil derfor ikke belaste dem med ytterligere bekymringer. Derfor må de gi inntrykk av at de er sterke og at de har det bra. Behovet for trygge voksenrelasjoner er derfor viktige for å bidra med den emosjonelle støtten barna trenger, for å forebygge ytterligere psykiske plager (Oppedal et al. 2013, Berg & Tronstad, 2015).

Nå har jeg sett på hvordan asylmottak og omsorgssentre er i stand til å ivareta omsorgen for de enslige mindreårige asylsøkerne. Jeg går nå over på å se på hvordan foresattrollen overfor barna blir ivaretatt i Norge.

Vergen/representanten

Siden barna har kommet til Norge uten foreldre sine, har de krav på en verge eller en representant, som skal være barnas erstatning for foreldrene. De blir barnas rettslige representant. Oppgaven til vergen og representanten er å følge opp og representere foreldre, i de prosessene barna står i overfor myndighetene. Representanten og vergens forpliktelser er nedfelt i Utlendingsloven og Vergemålsloven. Representanten følger opp barna frem til de får vedtak om opphold, mens verge følger opp barna etter at de har fått vedtak om opphold, og frem til de fyller 18 år (Liden et al. 2013, s. 220).

Vergens innsats kan ha store konsekvenser for deres liv, men det viser seg dessverre at det er stor variasjon i hvor stor grad vergene engasjerer seg i vergebarna sine. De barna som har engasjerte verger, blir glad i vergene sine, og opplever dem som betydningsfulle i livet sitt (Liden et al. 2013, s. 209).

Fra å se på hvordan de foresattes plikter overfor barna blir ivaretatt, går jeg over til å se på hvordan barna blir ivaretatt i kommunene.

Hvordan ivaretas barna i kommunene?

Asylmottakene og omsorgssentrene skal kartlegge barnas ressurser og behov, slik at det tas hensyn til dette når de får opphold og skal bosettes. Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat) veileder så kommunene i valg av botiltak (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011).

Kommunen iverksetter et tverretatlig samarbeid, for å samordne de tiltakene hvert enkelt barn trenger. Skolen blir sett på som en samarbeidspartner som er særlig viktig i en ansvarsgruppe som ellers kan bestå av verge, flyktninge- eller barnevernkonsulent, helsesøster og en eventuell leksehjelper (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011, s. 94).

Det er store variasjoner mellom kommunen når de skal organisere bosettingen av enslige mindreårige (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011, s. 95). Bofellesskap er mest brukt for eldre ungdommer (s. 97).

For yngre barn er det mer vanlig med fosterhjem. Dette begrunnes med at de har større behov for, trygghet, stabilitet og den nærheten en familie kan gi (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011, s. 97).

Hvordan bofellesskapene er bemannet varierer mellom kommunene, men det ses på som fordelaktig at de bemannes både med etniske nordmenn og av voksne med samme bakgrunn som barna (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011, s. 102). Fordelen med bofellesskap er at barna kan lære og få støtte og trygghet av hverandre. Barn i fosterhjem vil kunne ha lettere for å integreres i det norske samfunnet, siden barnet kan inkluderes i fosterhjemmets nettverk (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011, s. 102). Kommunene ser det som viktig å inkludere barna i fritidsaktiviteter, siden det kan være viktige arenaer for å integrere de enslige mindreårige (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011, s. 110).

IMDi har intensjonsavtaler med forskjellige organisasjoner for å fremme bosetting og integrering av flyktninger. Norges fotballforbund er et eksempel på en organisasjon som er med på denne avtalen. Organisasjonene bidrar til å integrere barna i det norske lokalsamfunnet (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011, s. 111).

Kommunene skal også bidra til at de enslige mindreårige skal ha kontakt med sine familier og ser på dette som viktig. De ser på dette som viktig fordi det kan gi følelsen av kontinuitet og det kan bygge bro mellom fortid og nåtid (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011, s. 113).

2.4 Oppsummering

Jeg har nå tatt for meg den forskning og kunnskap jeg mener kan bidra til å besvare problemstillingen om hvorfor noen enslige mindreårige asylsøkere klarer å gjennomføre en vellykket integreringsprosess i Norge.

Forskning som omhandler første- og andregenerasjons innvandrere, har bidratt med mye kunnskap om hvilken effekt forskjellige samfunnsordninger har hatt i integreringsprosessen. Grunnen til at jeg har valgt å ta med denne kunnskapen, er at den kan være overførbart til gruppen denne oppgaven handler om. I denne forskningen finnes det allerede mye kunnskap om hva som fremmer en positiv integreringsprosess. Den avslører også at det er mange som ikke fullfører videregående skole, på tross av at de i utgangspunktet er svært motiverte. Derfor er det behov for mer kunnskap om hva som opprettholder motivasjonen og evnen til å fullføre en utdanning, slik at barn og unge blir rustet til å delta i det norske arbeidsmarkedet (Stortingsmelding 30, 2015-2016). Videre har jeg valgt å redegjøre for de undersøkelsene og den forskningen jeg mener tegner det mest realistiske bilde på hvilken omsorg de enslige mindreårige asylsøkerne får i Norge. Jeg mener denne forskningen også er relevant for å kunne se hvordan forskjellige ordninger påvirker evnen til å håndtere integreringsprosessen.

I neste kapittel presenteres de teoretiske begrepene og perspektivene som skal bidra med å gi et svar på den problemstillingen som reises i denne oppgaven.

3 TEORTISKE BEGREPER OG PERSPEKTIVER

I dette kapitlet vil jeg redegjøre for de teoretiske begrepene og perspektivene jeg mener kan bidra til en forståelse av de prosessene intervjupersonene har gjennomgått. Jeg starter med å redegjøre for den forståelsen av begrepene kultur, integrering, og traume, som er lagt til grunn i denne oppgaven. Deretter redegjør jeg for noen mestringsstrategier, kognitive prosesser, utviklingspsykologiske forklaringsmodeller, og noen teorier som kan forklare de sosiale og sosiokulturelle påvirkningsfaktorene. Videre presenteres et kompetanseprogram om traumebevisst omsorg. Til slutt redegjør jeg for empowerment-perspektivet, som blant annet ligger til grunn for introduksjonsprogrammet.

3.1 Hvordan skal jeg klare å lære meg den nye kulturen og integrere meg?

Siden denne oppgaven handler om barn som har kommet til Norge fra Afghanistan, ser jeg det som nødvendig å definere kulturbegrepet, for å få et grunnlag til å kunne forstå hvilke utfordringer møtet med norsk kultur kan ha medført.

Kulturbegrepet kan forstås på mange måter, men jeg ønsker å se på hvordan kultur preger grunnleggende verdier og holdninger, og hva som kreves for å klare og tilpasse seg en ny kultur (Jávo, 2010, s. 33). Det er fordi «Kulturer har med identitet å gjøre, og de følger ikke nødvendigvis verken landegrenser eller språkgrenser.» (Weihe, 1997, s. 177).

Barth (1994) har en definisjon som gir mening til denne måten å se på kultur: «Kultur er den ballast av ideer og normer som en person bærer med seg ut fra hva personen har lært og erfart: hans/hennes kunnskaper, konvensjoner, meninger, holdninger og verdier» (s. 297). Hvert samfunn består av både synlige og usynlige sosiale ideer, normer og regler. Dette påvirker tanke- og atferdsmønsteret vårt og styrer hvordan vi oppfatter hva som er riktig og galt. Andre kan reagere negativt på vår atferd, hvis vi bryter normene (Goffmann, 1972, Weihe, 1997, s. 24). Dette gjør at vi blir preget til å tilpasse oss en spesiell modell, for hvordan vi skal forstå virkeligheten (Skytte, 1997, s. 19).

En annen måte å forklare kultur på, er å si at min virkelighet er min kultur. Virkeligheten er organisert på en måte som bestemmer hvordan vi opplever den strømmen av sanseinntrykk vi blir bombardert med, slik at de blir begripelige og meningsfulle (Thomsen og Larsen, 1994, s. 46). Med andre ord er den virkeligheten vi oppfatter, kulturelt skapt.

De fleste mennesker er i stand til å tilpasse seg den kulturen de lærer seg å forstå. Dette er fordi kulturen består av modeller som skaper mening og verdi, som styrer våre sanseinntrykk og som skaper en felles opplevd virkelighet. Hvert samfunn har, med andre ord, sin måte å ordne kaos på, slik at det virker meningsfullt (Thomsen og Larsen, 1994, s. 46).

Siden kultur preger samfunnet i så stor grad, kan det være grobunn for konflikter og misforståelser på mange plan, hvis barna ikke forstår hvordan kaoset er ordnet. Barna blir likevel møtt med visse krav om at de skal tilpasse seg det samfunnet de ønsker å bli en del av (Thomsen og Larsen, 1994, s. 47). Derfor kan de som reiser fra et kollektivistisk samfunn til et individualistisk samfunn, blant annet oppleve at balansegangen mellom å ha fokus på familiens og egne behov bli utfordret (Jávo, 2010).

Hvordan er det så mulig å endre sin kulturelle identitet?

Slik jeg har valgt å definert kulturbegrepet i denne oppgaven, forventes det at intervjupersonene har kommet til Norge med en kulturell identitet som har preger både de sosiale og moralske verdiene deres. Ny kunnskap og nye erfaringer vil danne grunnlag for at den kulturelle identiteten kan få nye uttrykk som de vil kunne tilpasse seg (Jávo, 2010, s. 27). Det er også mulig å endre måter å tenke og føle på, men på tross av eksperimentering med identiteter beholder alle likevel kjernen i seg selv (Thomsen og Larsen, 1994, s. 47). Det er fordi kjernen blir veldig sterk, siden den har blitt skapt i relasjon til noen vi har en sterkt følelsesmessig tilknytning til. Francis Hsu (1985) mener at disse personene er noen du kan kommunisere med om de «mest alvorlige problemer uten frykt for å bli avvist,» eller «kan regne med omsorg, sympati og støtte uten at det bærer preg av veldedighet,» og «at vi i forholdet er tilgjengelige for hverandre slik at vi kan regne med å bli lyttet til også når vi ikke uten videre blir forstått.» (Thomsen og Larsen, 1994, s. 49).

Dette blir identifisert som den signifikante andre av Talcott Parson. Hsu mener faktisk at dette også kan forstås som dyr, gjenstander, ideer og religion, slik at mennesker kan få sterke følelser til både ideer og ting, hvis vi mangler signifikante andre i vårt liv. Han mener også at tap av slike viktige relasjoner, kan oppleves så traumatisk for mennesket at våre følelser av verdi og mening går tapt (Thomsen og Larsen, 1994, s. 50).

Dermed er det forståelig at endring av kulturelle regler, ideer eller gjenstander kan være vanskelig, spesielt hvis endringene blir påtvunget. Noen endringer er derimot lette å få til, mens andre ikke lar seg endre uten at det truer vår psykiske helse (Thomsen og Larsen, 1994, s. 50).

Motivasjon er medvirkende årsak til at mennesker justerer seg etter hverandre, etter som hvilke virkelighetsmodeller som er relevante i de forskjellige samhandlingene (Thomsen og Larsen, 1994, s. 51).

Når jeg nå har sett på hva kultur kan bety og hva endring av den kulturelle identitet kan kreve av et menneske, kan det være nyttig å se på forskjellige former for integrering og hvilke oppgaver og utfordringer medfører.

Hvordan skal jeg klare å integrere meg?

Integreringsprosessen består av mange faser, og disse fasene kan oppleves svært forskjellig fra person til person. Noen av de faktorene som spiller inn, er hvor stor forskjellen er mellom den kulturen de kommer fra og den de møter. Alle må gjennom en akkulturasjonsprosess for å kunne tilpasse seg de nye holdningene, verdiene og atferden (Sam & Oppedal, 2003, s. 3). Dette er relevant fordi intervjupersonene i denne oppgaven kommer fra et land som er kjent for å ha en helt annen kultur enn den norske kulturen.

Det er naturlig at enkelte sider ved ens egen kulturell identitet opprettholdes, samtidig som en tilpasser seg majoritetsbefolkningens fellesskap. Det er derimot vanskelig å si eksakt hvor mye en skal kreve at menneskene skal tilpasse seg og bli lik majoritetsbefolkningen, og i hvor stor grad de skal få være forskjellig (Eriksen og Sørheim, 1994, s. 92).

De fleste er derimot enige i at alle bør la seg integrere i det norske økonomiske systemet, og at de dermed deltar i «det samme arbeidsmarkedet som majoriteten.» (Eriksen og Sørheim, 1994, s. 94).

En vellykket integreringsprosess kan derfor kjennetegnes ved at det er en form for bevegelse mellom de kulturelle områdene i et menneskes liv. Begge kulturene anerkjennes og bevegelsen skaper ikke noen form for smerte eller konflikt som preger livskvaliteten på en negativ måte (Varvin, 2003, s. 202). Dermed kan en person anses tilstrekkelig integrert, når hun/han deltar i de norske utdanningsinstitusjonene, eller i det norske arbeidslivet.

Siden intervjupersonene kommer fra et urolig land og har opplevd å flykte alene, kan de ha blitt påført noen traumatiske belastninger. Derfor vil jeg i neste punkt se på traumbegrepet, siden traumbelastninger kan påvirke hvordan en blir i stand til å håndtere en integreringsprosess.

3.2 Hvordan kan begrepet traume forstås?

I dette punktet vil jeg både se på hvordan et traume virker og hvilket uttrykk det har. På den måten kan det være mulig å kjenne igjen og forstå de prosessene intervjupersonene beskriver, og hvordan dette har påvirket deres livssituasjon.

Traume kan beskrives som «overveldende, ukontrollerbare hendelser som innebærer en ekstraordinær psykisk påkjenning» (Dyregrov, 1998, s. 11). Noe av det som påvirker barnets opplevelse, er om hendelsen er ventet eller ikke, om barnet har fått anledning til å forberede seg, modenhetsnivået til barnet og hvordan omgivelsene rundt reagerer. Er barnet enten uten foreldre, eller med foreldre som blir sterkt preget og håndterer hendelsen med kraftig stress, kan opplevelsen være traumatiserende for barnet (Dyregrov, 1998).

Traumesituasjoner kan deles opp i to typer. Type 1 traume kan bestå av enkelthendelser. Det kan handle om plutselige dødsfall, vold og andre dramatiske enkelthendelser. Type 2 traume kan bestå av flere lignende hendelser som gjentar seg. Det kan bestå av mishandling, overgrep og krig.

Denne typen traume kan også oppstå ved å observere at andre blir utsatt for mishandling og vold, eller at familien utsettes for alvorlige trusler (Dyregrov, 1998, s. 13).

Reaksjonen etter å ha blitt utsatt for traumer, kan arte seg forskjellig. Repeterende traumatiske hendelser, kalt kumulative traumer, utgjør størst skade på barnets mentale helse. Ved hjelp av et omsorgsfullt miljø kan barnet derimot få hjelp til å bearbeide enkelthendelser. Der barnet til stadighet blir utsatt for kumulative traumer, vil barnet iverksette forskjellige indre forsvarsmekanismer som benekting og undertrykke følelsesmessige reaksjoner. De barna som har vært utsatt for kumulative traumesituasjoner, har i større grad behov for profesjonell hjelp enn de barna som har vært utsatt for enkelthendelser (Dyregrov, 1998).

Hjernen er laget for å lagre tidligere traumatiske erfaringer, slik at vi raskt kan reagere med lønnsom atferd. For å frigjøre energi til å tenke på strategiske løsninger i faresituasjoner, utsettes følelsesreaksjoner til etter hendelsene. Dette bidrar til at mennesket under faresituasjoner rekker å tenke mange tanker på kort tid. Disse mekanismene kan i ettertid påføre barna plager og psykiske lidelser, men som regel reagerer de med normale etterreaksjoner. Etterreaksjonene kan derimot tolkes som om de har utviklet alvorlige lidelser. Etterreaksjonene kan være et uttrykk for at barnets mentale system iverksetter visse mentale prosesser, for å bearbeide og integrere opplevelsene skjematisk for å skape en forståelse av verden (Dyregrov, 1998). Som regel har barna liten kontroll på når tankene og minnene om opplevelser og bekymringer dukker opp. Men de kommer som regel når barna ikke er opptatt med noe annet, som for eksempel når de skal legge seg for å sove. Når barna blir plaget med minner og tanker ved leggetid, kan det føre til innsovningsproblemer, sørvforstyrrelser og mareritt. Videre kan det forårsake konsentrasjonsproblemer på skolen, at de lett blir distraheret og får problemer med å gjøre hjemmelekser. For å demme opp for disse problemene, kan barna aktivisere seg selv for å distrahere seg fra de vonde tankene. Denne mekanismen kan gi seg utslag i irritabilitet og sinne. Irritabiliteten kan utvikle seg til et eksplosivt sinne som kan føre til at barnet ødelegger gjenstander, få samspillsproblemer med jevnaldrende og få svekket impuls kontroll. Barna kan også utvikle kroppslige reaksjoner som hodepine, svimmelhet, kvalme, mageproblemer og muskelverk (Dyregrov, 1998).

Flere av disse beskrivelsene av traumeuttrykk er det mulig å kjenne igjen fra undersøkelsene fra asylmottak og omsorgssentre, som vi så i kapittel 2.3

På tross av at barna er preget av traumepåkjenninger, er det viktig å være klar over at de fleste utvikler seg normalt, hvis de er omgitt med et godt nettverk der de får anledning til å bearbeide opplevelsene på en trygg måte (Dyregrov, 1998) .

Noen langtidsforandringer, som kan opptre både hos de som har vært utsatt for kumulative traumer og enkelthendelser, er det likevel nødvendig å nevne, fordi traumer kan virke inn på en lang rekke mekanismer. Langtidsforandringer kan påvirke personligheten, moralutviklingen, karakterutviklingen, synet på tilværelsen, følelsesregulering, selvtillit, mestringsevne, læringskapasitet, forholdet til andre mennesker, den biologiske utvikling, yrkesfunksjoner og fremtidig foreldrekapasitet (Dyregrov, 1998).

Langtidsforandringer av traumer kan dermed forklare hvorfor en positiv integreringsprosessen, etter noen år kan stagnere og reversere. En slik utvikling kan blant annet skyldes manglende bearbeiding av traumatiske opplevelser, slik at de har utviklet et helseproblem som ikke er forenlig med å stå i et forpliktende arbeidsforhold. Dermed er det relevant å se på hvilke mestringsstrategier det er vanlig å benytte seg av etter traumatiske opplevelser.

Hvilke mestringsstrategiene er det vanlig at barna benytter seg av?

Det kan være både personlige, kulturelle og biologiske forskjeller i hvordan barn håndterer reaksjoner på traumatiske opplevelser, og det viser seg at det også er kjønnsforskjeller. Dermed er det relevant å se på om noen av mestringsstrategiene kan være gjenkjennbare for den gruppen denne oppgaven handler om.

Når det gjelder forskjellene på kjønn, viser det seg at jentene betror seg til hverandre, mens guttene oftere forteller historier som er orientert rundt handlinger de har gjort sammen med mennesker de savner (Dyregrov, 1998, s. 68). Det viser seg derimot at både jenter og gutter ønsker at voksne burde finne på positive ting med dem (Dyregrov, 1998).

En undersøkelse utført av Antonsen og Pilø (1995), viser at gutter foretrekker unngåelsesstøtte. Det betyr at de ønsker å holde de vanskelige opplevelsene på avstand. De ønsker å snakke om andre ting, gjøre noe sammen, og komme i godt humør. De ønsker å late som om situasjonen er helt normal og være helt vanlige sammen. Dette stemmer også med annen forskning (Oppedal et al. 2011, s. 25 og 43).

Det viser seg at jenter ønsker støtte og involvering på en måte som harmonerer med det norske hjelpeapparatets tilbud om behandling. Guttenes ønske om støtte forbindes derimot av hjelpeapparatet med et dysfunksjonelt mønster, som vil kunne bidra til en negativ utvikling (Dyregrov, 1998). Derfor kan det være vanskelig for hjelpeapparatet å komme i posisjon til å kunne hjelpe de enslige mindreårige guttene. Det kan blant annet generere problemer som viser seg senere i integreringsprosessen, slik at de faller ut av arbeidslivet.

Dyregrov (1998) nevner to mestringsstrategier som kan benyttes av barna. Den ene strategien er aktiv mestring, som kjennetegnes ved at barnet aktivt går inn for å endre eller forbedre en situasjon. Det kan for eksempel dreie seg om å være aktiv i en eller annen form for stressreducerende aktivitet, som å spille fotball. Det kan også være til hjelp å skrike eller gråte, for å få uttrykt de følelsene som har samlet seg opp. Den andre strategien er en passiv mestring, der barnet prøver å endre sine kroppslige eller emosjonelle reaksjoner. Her kan barna benytte troen og bønner som redskap for å prøve og bygge opp sin indre styrke (Dyregrov, 1998, s. 85). Guttene ønsker blant annet å benytte seg av bønn for å prøve å finne en mening i hendelsene. I tillegg kan de bruke aktivitet for å distrahere seg selv i den negative tankegangen. De kan også engasjere seg i å hjelpe andre (Dyregrov, 1998).

For bedre å kunne forstå prosessene bak de forskjellige mestringsstrategiene, ser jeg det som nyttig å se på de kognitive prosessene som påvirker barnas attribusjonsprosesser.

Hvordan kan vi forstå de kognitive prosessene til barna?

De sentrale begrepene innenfor den kognitive psykologien er persepsjon, hukommelse, tenkning og språk. Persepsjon styrer hva vi observerer og registrerer av den informasjonen som er tilgjengelig for våre sanser.

Hukommelsen lagrer informasjon som vi kan få bruk for og som vi kan ta frem senere. Tenking er det vi holder på med når vi fantaserer, analyserer, vurderer og bearbeider den informasjonen vi har tilgjengelig. Språk er det vi bruker når vi kommuniserer verbalt, men også nonverbalt (Bjerke & Svebak, 1997, s. 23).

Både hukommelsen og hva vi legger merke til, er selektivt styrt. Det kan derfor være stor forskjell på hva mennesker opplever, tillegger vekt og kommuniserer videre. Hvilke forventninger vi har, vil også påvirke hva vi legger merke til. De som har dårlige erfaringer fra tidligere, vil ofte tenke negativt om situasjoner som bringer frem dårlige minner og følelser. Og motsatt for de som har positive forventninger. Kunnskap om noe vil også styre vår oppmerksomhet. Informasjon som vi kan legge til allerede internalisert kunnskap, er lett tilgjengelig. Hvis det er informasjon som er helt ukjent for oss fra før, vil denne informasjonen være vanskeligere tilgjengelig, fordi det krever at vi må skape et helt nytt skjema (Bjerke & Svebak, 1997).

På samme måte kan informasjon påvirke og vekke til live både negativ tankegang, depressive tendenser og traumatiske opplevelser. Dette kan også være tilfelle hos personer som har lett for å tolke informasjon på en negativ eller dysfunksjonell måte. Tilsvarende vil de som lett tolker ny informasjon eller nye sanseinntrykk på en positiv måte, kunne respondere med positive følelser og glede (Bjerke & Svebak, 1997, s. 24). Vi organiserer altså inntrykkene og prøver å danne et meningsfullt mønster. Dette mønsteret (attribusjonsprosessen), vil påvirke hva vi tenker om oss selv og hvilken mening vi tillegger andres intensjoner. På den måten spiller tidligere erfaring inn og bidrar til å danne en oppfatning av hvem vi er og hvem de andre er. Attribusjonsprosessene vil derfor påvirke vår psykiske helse, ettersom den styrer hvordan vi tenker og danner oppfatningen vi har om oss selv (Bjerke & Svebak, 1997, s. 24).

Barna som kommer som enslige mindreårige asylsøkere til Norge, kan ha blitt utsatt for traumatiske opplevelser, som kan ha rystet deres virkelighetsoppfatning. Møtet med et fremmed land, kan ytterligere ryste deres virkelighetsoppfatning. (Reichelt & Haavind, 1996, s. 52, 152). Det er derfor viktig at barna omgås voksne som kan hjelpe dem til å finne sin indre styrke og kompetanse til å mestre livet, slik at den blir bevisstgjort og at de lærer å anvende den (Askheim & Borg, 2010).

Barnas evne til å finne indre styrke og kompetanse kan bidra til å gjøre dem mer motstandsdyktige. Denne formen for motstandsdyktighet, blir beskrevet i neste punkt.

3.3 Resiliens

Motstandsdyktighet, eller resiliens, kan forklares med at det er tilstrekkelig motstandskraft, eller ressurser, til at stressende situasjoner kan håndteres uten at barna utvikler psykiske problemer. Noen barn ser ut til å klare seg bra på tross av store påkjenninger. Disse barna blir ofte omtalt som løvetannbarn (Jávo, 2010, s. 117). Det å kjenne til teorien om resiliens, kan hjelpe til med å gjenkjenne trekk hos de enslige mindreårige asylsøkerne, som kan si noe om deres motstandskraft og ressurser.

De som klarer seg bra, på tross av at de har vært utsatt for traumatiske hendelser, har ved hjelp av indre og ytre ressurser blitt i stand til å håndtere og bearbeide kriser. De indre ressursene hos resiliente barn kjennetegnes ved at de er intelligente, fysisk og psykisk sterke, emosjonelt stabile, og at de har et godt temperament (Jávo, 2010, s. 117). Ytre ressurser kan være støttende og omsorgsfulle nettverk, som har tro på barna og som kan hjelpe dem til å bygge opp deres motivasjon. Nettverket kan hjelpe barnet med å få følelsen av at livet har mening. Nettverket kan også bidra til å skape gode holdninger og tilføre kunnskap om gode kulturelle verdier (Jávo, 2010, s. 117).

For at barnet skal bli resilient er det altså avhengig av et godt nettverk som evner å hjelpe barnet, slik at skadeeffektene av traumatiske opplevelser blir minst mulig. Nettverket må derfor være i stand til å bryte negative tankeprosesser, slik at barnet klarer å opprettholde sitt gode selvilde (Jávo, 2010, s. 117).

Dessuten kan barna lære seg å være resiliente på forskjellige måter etter som hvilken kultur de vokser opp i. Innenfor et individualistisk samfunn, lærer barna resiliens ved å klare seg selv og å stole på sin egen styrke. Innenfor et kollektivistisk samfunn lærer de resiliens ved å bruke familien, nettverket og venner for i fellesskap å løse problemer (Jávo, 2010, s. 118).

De mindreårige enslige asylsøkerne møter dermed en kultur som har andre ideer om hvordan de skal bli resiliente enn den kulturen de kommer fra. Dette krever derfor at de tilegner seg en ny sosial kompetanse som tilpasses deres nye miljø. Dermed går jeg over til å se på hvordan det er mulig å tilegne seg en ny sosiale kompetansen.

3.4 Sosial kompetanse

Barna utvikler seg i takt med sine livsvilkår og både offensive og defensive strategier utvikles for å gi en følelse av makt i eget liv. Sosial kompetanse bidrar til at de blir i stand til å takle både lykkelige og ulykkelige situasjoner (Hundeide, 2003). Dette perspektivet kan bidra til å forstå hvordan intervjupersonene har tilegnet seg en ny sosial kompetansen som er tilpasset norske forhold.

Hundeide (2003) snakker om allianser og kontrakter som er inngått mellom foreldre og barn. «Etter hvert som barnet sosialiseres, blir disse kontraktene med viktige personer i dets omgivelser til indre kontrakter – i tråd med Vygotskys tese om at ytre samhandling blir til indre operasjoner (Vygotsky, 1978).» (Hundeide, 2003, s. 7). Slik jeg forstår han, lever vi i sosiokulturelle diskurser som vi sosialiseres inn i og etter hvert tar for gitt. Dette påvirker hvordan vi samtaler, oppfatter verden, forklarer ting, og hva vi opplever naturlig. Det blir som Hundeide (2003) sier, overpersonlig. Mennesket approprierer artefakter og utvikler sine karakteristiske kognitive og psykologiske mønstre (Hundeide, 2003).

Garbarino (1985) definerer sosial kompetanse som: «et sett av ferdigheter, holdninger, motiver og evner som trengs for å mestre de viktigste situasjoner som individer med rimelighet kan forventes å møte i det sosiale miljøet som de er en del av, samtidig som deres trivsel maksimeres og fremtidige utvikling fremmes» (Garbarino, 1985, s. 80). Garbarino (1985) er opptatt både av nåtid og fremtid, og at barnas sosiale kompetanse både har sin egenverdi og at den skal kunne kvalifisere for fremtidige utviklingsoppgaver. Han mener også at barn utvikler seg, slik samfunnet ønsker, i et omsorgsfullt miljø, mens de i et fiendtlig miljø kun tilpasser seg for å overleve (Garbarino, 1985, Ogden, 2015). Det er fordi barnas sosiale kapital, atferd og holdninger dannes ut fra hva som lønner seg og som anses som alminnelig innenfor deres miljø, noe som også blir bakgrunnen for deres handlingsmønstre (Nordby, 2009).

Det antas at de enslige mindreårige asylsøkerne kommer fra et fiendtlig miljø, siden de har opplevd både krig og flukt. Dermed kan de komme med en sosial kompetanse som ikke kvalifiserer for de utviklingsoppgavene de blir stilt overfor i Norge.

De må derfor opparbeide seg en ny sosial kompetanse for at de skal bli i stand til å skape gode sosiale relasjoner og øke sin livskvalitet og trivsel (Ogden, 2015). For å klare dette, er de avhengig av at omgivelsene har de riktige ressursene som de kan spille på.

Transaksjonsmodellen

Transaksjonsmodellen kan være nyttig for å forstå hvordan samspillet mellom barn og ressurser i omgivelsene, kan være med på å forme deres sosiale kompetanse.

Transaksjonsmodellen tilhører utviklingspsykologien, og beskriver hvordan barnet og omgivelsene reagerer med hverandre i et dialektisk samspill. Barnet blir påvirket av omgivelsene, som igjen blir påvirket av barnet, som igjen påvirker omgivelsene. Dette skaper et mønster som danner et samspill som dermed utvikles over tid. Barnet er på den måten med på å skape sitt eget miljø, som påvirker dets videre utvikling. Det kan derfor både være medfødte og miljøskapte egenskaper som preger barnets atferd (Bjerke & Svebak, 1997, s. 145). Dermed bygges barnets ressurser opp i en transaksjon mellom miljøskapte og medfødte egenskaper.

Situert læringsteori

Transaksjoner skjer også der læring skjer situert. For de enslige mindreårige kan dette være i situasjoner som utspiller seg innenfor botilbudet, idrettsaktiviteter, skole og arbeid.

Det er muligheten til å observere, øve på, og praktisere både språk og nye sosiale koder, som her er relevant. Nygren (2008, s. 42) beskriver situert læring, som en kompetanse som oppstår når vi er en del av et miljø, eller et samfunn, og lærer ved å observere, prøve ut og praktisere. I tillegg til den sosiale og kollektive dimensjonen omfatter situert læring også en slags understruktur, altså individets kognitive og emosjonelle prosesser (Nordby et al. 2013, s. 114, Hundeide, 2003, s. 117).

Ved å være en del av forskjellige miljøer prøver individene ut forskjellige atferds- og mestringsstrategier. Dette kan bli møtt med konflikt eller med positive bekreftelser.

En miljøterapeut kan være en støttende part og etablere et forhold som kan oppleves som trygt, og veilede barna slik at de kan oppøve seg nye adgangsferdigheter (Hundeide, 2003). Miljøterapeuten da fungere som lærermester, og gi barna den sosiale støtten de trenger, slik at de kan «bygge opp en ny selvforståelse» (Hundeide, 2003, s. 27). De vil på denne måten få relevante og viktige adgangsferdigheter, tilpasset det nye samfunnet (Hundeide, 2003). Etter hvert vil de få den nødvendige forståelsen og bli i stand til å delta, og ta det fellesskapsansvaret som er naturlig i deres nye kulturelle og sosiale kontekst (Kjørholt, 2010, Nordby et al. 2013, s. 115).

Durkheim mener ifølge Mathiesen (2008), at sosialiseringens formål er å «vekke og utvikle i barnet et bestemt antall av fysiske, intellektuelle og moralske tilstander som kreves av både det politiske samfunnet som helhet, og av det miljøet som er spesifikt bestemt for barnet.» (s. 39). Begrepene internalisering og eksternalisering kan også bidra med en forståelse av disse prosessene. Barnet internaliserer omgivelsenes normer og regler og danner sin samvittighet, for deretter å påvirke omgivelsene rundt seg og former disse, ved å uttrykke eller eksternalisere sitt vesen. Dette skaper en gjensidig påvirkning mellom individet og omgivelsene, som Mathiesen (2008, s. 40) kaller en «spiralformet utviklingsmodell». Det sentrale i dette perspektivet er at individet blir sett på som aktør i sitt eget liv og som et virksomt subjekt (Mathiesen, 2008). Prosessen med å tilpasse seg en ny kultur kalles akkulturasjon (Mathiesen, 2008), men omtales også som sosiokulturell tilpasning. Vygotskij kaller det sosiale miljøet der læringen foregår kontekstuell for «den proksimale utviklingssonen» (Øia & Fauske, 2010, s. 35).

Det er altså mange måter å forklare den situasjonsbetingede læringen på, men felles for dem, er at deltagelse i relevante situasjoner beskrives som en effektiv og positiv læringsform.

Jeg går nå over til å se på hva teori sier om balansegangen mellom å bygge broer ut til samfunnet og å skape sterke indre bånd innad i botilbudet til de enslige mindreårige asylsøkerne.

3.5 Bridging og bonding

Relasjoner som preges av godt samarbeid og god kommunikasjon, kan bidra til det som kalles for bridging. Det kan for eksempel være samarbeidet mellom hjem og skole (Haug & Horverak, 2009). At en hjem er preget av bonding derimot, vil si at de utelukker andre fra sin lille sfære, og blir en lukket innadvendt enhet, få andre har tilgang til eller innsikt i (Haug & Horverak, 2009). Institusjoner og samfunnsgrupper kan også være preget av "bridging" og "bonding". At et barn vokser opp i en familie eller en institusjon med lukkede bånd mot omverden, kan tolkes som at de forsøker å beskytte barnet mot negativ påvirkning og stimuli, men det kan også bidra å tildekke omsorgssvikt, ifølge Haug og Horverak (2009). Bonding kan bidra til at barna føler seg ekstra trygge og oppleve sterke og trygge bånd som ikke trues av utenforstående påvirkning. Bridging i den sammenheng, kan oppleves som at det er for stor påvirkning av utenomverden og gjøre livssituasjonen uforutsigbar og utrygg. Altså, en god kombinasjon av bånd innad i familien og bro ut til samfunnet kan være et tegn på et sunt familieliv (Haug & Horverak, 2009).

Kunnskap om bridging og bonding kan dermed skape en bevissthet om kommunikasjonen mellom botiltaket og samfunnet oppleves trygg og god, og hvilken betydning dette har for integreringsprosessen. At et botiltak håndterer en slik balansegang kan også være et tegn på at de evner å gi barna god traumebevisst omsorg.

3.6 Traumebevisst omsorg

Traumebevisst omsorg (TBO) er en modell som er utviklet for å kunne møte barn og unge som er i krise (Jørgensen & Steinkopf, 2013).

Modellen bygger på en forståelsesramme rundt barn og unges livsbetingelser, som spesielt vektlegger deres opplevelser tidlig i barndommen. Modellen skal være et redskap for de som står overfor barn og unge med krevende atferd. Målet med modellen er at omsorgspersoner skal kunne møte barna med en anerkjennelse og respekt, som bygger på en forståelse for hva som ligger bak atferden. Det å se barnet bak atferden, altså barnets atferdsuttrykk, er viktig (Jørgensen & Steinkopf, 2013).

Atferdsuttrykket kan være et resultat av barnets reguleringsproblemer. Det har problemer med å regulere og styre egne følelser. Det forstår hverken seg selv eller sine reaksjoner (Nordanger, Albæk & Johansen, 2011).

Modellen er en motvekt til den positivistiske og objektiviserende hjelpetjenesten, med fokus på diagnoser og behandlingen av disse. Et eksempel er et barn som blir behandlet for overvekt, grunnet overspising. Overspisingen kan være barnets måte å håndtere indre smerte på. Behandling av selve overspisingen, uten å ta hensyn til årsaken til atferdsuttrykket, kan dermed i seg selv representere et nytt overgrep (Jørgensen & Steinkopf, 2013). Dermed har TBO fokus på å prøve og forstå livsverdenen til barna og ungdommen.

Traumebevisst omsorg handler om hvordan miljøet rundt barna kan bidra til en tilfrisknings- og utviklingsprosess. Programmet er bygget opp etter Howard Bath's (2008b) tre grunnpilarer for traumeforståelsen (Jørgensen & Steinkopf, 2013).

Grunnpilarene består av trygghet, relasjon og følelsesregulering. TBO er bygget opp på bakgrunn av kunnskapen om hvordan traumer påvirker barns evne til å føle trygghet, bygge relasjoner og til å regulere følelser. Ideen bak traumebevisst omsorg er dermed basert på at det er den daglige tilnærmingen til barna som er det viktigste for å kunne skape grobunn for de gode prosessene.

De barna som har vært utsatt for traumatiske opplevelser har ofte utviklet en generell følelse av mistillit til voksne. Derfor er det vanlig at de er vaksomme og utvikler et repertoar med fiendtlig atferd, for å skape avstand (RVTS Sør, 2017). Derfor er det viktig at miljøene barna oppholder seg i har fokus på at atmosfæren må være preget av trygghet, siden det kan ta lang tid før barna klarer å etablere en følelse av trygghet (RVTS Sør, 2017).

For at miljøet skal oppleves som trygt er barna avhengig av at det er en forutsigbarhet, at de voksne er åpne, ærlige og tilgjengelige. Barna må føle at de har makt til å bestemme over seg selv og sine omgivelser, i situasjoner der dette er naturlig og praktisk mulig. Det er viktig å ha kunnskap om at den fiendtlige eller utfordrende atferden til noen av de traumeutsatte barna, er uttrykk for deres indre smerte. Hvis de voksne reagerer med straffende eller kontrollerende metoder, vil følelsen av at miljøet oppleves utrygt opprettholdes. De voksne kan på denne måten komme i skade for å skape en form for sekundær smerte (RVTS Sør, 2017).

Hvis de voksne klarer å bidra til at barna føler seg trygge, vil de kunne bygge positive relasjoner til barna. Det at barna klarer å skape positive relasjoner, er igjen viktig for at de skal klare å utvikle seg på en sunn måte. Omsorgsfulle voksne er derfor bidragsytere for at barna kan utvikle resiliens mot psykiske lidelser.

Asay og Lambert (1999) hovedstudie viser at den terapeutiske relasjonen har dobbelt så stor betydning som teknikken i seg selv (RVTS Sør, 2017). Det betyr at de voksnes evne til å se barnet bak atferden og skape en forutsigbar og trygg ramme, er avgjørende for at barnet kan bli i stand til å etablere trygge relasjoner.

Terum (2003, s 143) påpeker i den sammenheng viktigheten av å «møte ‘den andre’ med en viss grad av innlevelse og nærvær, og at den profesjonelle involverer egne verdier og normer i arbeidet.» (Nordby et al. 2013, s. 118). Dette er spesielt viktig i arbeidet med traumatiserte barn for å skape en trygg og forutsigbar ramme i hverdagen.

Det at barna klarer å regulere sine følelser og impulsive reaksjonsmønstre, er en avgjørende faktor for å utvikle resiliens (RVTS Sør, 2017). Det er derfor viktig at de voksne hjelper barna med å regulere følelser og lærer dem teknikker og ferdigheter, som de gradvis kan bli i stand til å benytte seg av. Allan Schore (2003) har observert at den delen av hjernen som regulerer følelser, har den egenskapen at den kan endre seg og utvikle nye mestringsstrategier, helt inn i voksen alder (RVTS Sør, 2017).

De voksne kan bidra med å samregulere barna, når de ikke har kontroll på følelsene sine, slik at de kan lære å berolige seg selv. De viktigste egenskapene hos voksne i denne sammenheng er at de er gode på aktiv lytting, slik at de kan reflektere over opplevelsene sammen med barna, slik at barna blir i stand til å sette ord på følelsene.

Det viser seg i nyere forskning at å sette ord på vanskelige følelser har en beroligende effekt. Å hjelpe barna med å reflektere, slik at de kan utvikle sine historier og dermed få et redskap til å forstå sine egne opplevelser er dermed et «kritisk og fundamentalt element i en traumetilfrisknings-prosess (van der Kolk, 2003).» (RVTS Sør, 2017, s. 5).

Kunnskap om hvordan hjernesystemene påvirkes av traumatiske opplevelser, og hvordan dette fører til vansker med regulering av følelser, kroppslig aktivering, selvforståelse og å knytte relasjoner til andre, har stort fokus innenfor TBO.

Jeg anser kunnskap om traumebevisst omsorg også som viktig for å kunne hjelpe barna til å opparbeidet seg tilstrekkelig med makt i sitt eget liv til, at de skal kunne mestre de utfordringene de møter. Jeg går derfor over til å se på empowerment-tankegangen, som kan si noe om hva som skal til for å oppnå denne makten.

Empowerment

Empowerment-tankegangen ligger til grunn for flere av de systemene og ordningene som er tilgjengelig i samfunnet. Et av disse systemene er introduksjonsprogrammet, som jeg har redegjort for under punkt 2.2. Sosialarbeidere, lærere og miljøarbeidere kan også ha et verdisett som er forankret i en empowerment-tankegang. Empowerment-perspektivet er dermed relevant for å forstå prosessene på flere av de arenaene de enslige mindreårige beveger seg.

At samfunnet tar i bruk ordninger som er forankret i en empowerment-tankegang, betyr altså at samfunnet ønsker å sette «folk i stand til å handle selv» (Andersen, Brok & Mathiasen, 2000, s. 13). Ordningene er utformet slik at personene øker sin evne til å ta makt over sitt eget liv ved at de får kunnskap og ressurser til å handle på egne vegene. Målet er dermed å øke personenes selvbylde og selvtilitt. Derfor påvirkes både menneskets handlinger og følelser. Empowerment kan derfor brukes i både sunnhetsfremmende og forebyggende tiltak. Derfor er empowerment velegnet som tiltak i vårt samfunn, som streber etter rettferdige, og gode sosiale- og helsemessige vilkår (Andersen et al. 2000).

Empowerment baserer seg på en dialektisk bevegelse mellom prosess, produkt, innsikt, viten og til slutt handling. Dermed involverer den alle nivåer i samfunnet, som består av individet, nærmiljø og samfunnsordninger (Andersen et al. 2000). Den dialektiske bevegelsen kan sies å være katalysator for individets evne og mulighet til å få en følelse av sammenheng i sin tilværelse. Fordi før personen kan bli i stand til å handle, må han ha en forståelse av livet og samfunnet rundt seg.

Livet og de ressursene som finnes i hans miljø, må også føles håndterbart. Det betyr at han må få de verktøyene og den støtten som er relevant for hans utviklingsnivå og livssituasjon. Til slutt må situasjonene og livet føles meningsfullt.

Han må altså føle at det er en mening med livet, at han har et håp og noe å tro på. Det er viktig for å kunne engasjere seg og få pågangsmot (Andersen et al. s. 27).

Det var Aron Antonovsky, som i 1988 utviklet begrepet «Sense of coherence» (Andersen et al. s. 26). Han var opptatt av hva som holder mennesker friske og lanserte i den forbindelse begrepet salutogenese. Han mente gode motstandsressurser kunne bestå av religiøs forankring, god selvtillit, følelsen av tilhørighet, et godt sosialt nettverk og god økonomi. Sense og coherence kan bety forutsigbarhet eller opplevd sammenheng. Tanken er at de som føler at livssituasjonen er forutsigbar og at de opplever en form for sammenheng, har en bedre livskvalitet og føler seg friskere. Antonovsky er opptatt av at nære emosjonelle bånd og god sosial støtte er en forutsetning for å holde seg frisk (Antonovsky, 2012). Dette er også i tråd med empowerment-tankegangen, siden det vil bidra til å styrke barna sin følelse av tilhørighet og mening, i tillegg til å fremme deres egne ressurser (Jävo, 2010).

De som har gjennomgått en vellykket integreringsprosess, kan ha vært utsatt for påvirkninger som har elementer fra empowerment-tankegang i seg. Det å ta seg frem i et fremmed samfunn, krever både mot, styrke og tro på seg selv, noe som vokser innenfor de systemene som er preget av en empowerment-tankegang. Derfor anses det som relevant å ha kunnskap om denne tankegangen, når jeg skal forstå hvorfor intervjupersonene har lykket med integreringsprosessen.

3.7 Oppsummering

Begrepene og teoriene som er presentert i dette kapittelet, vil være til hjelp når jeg skal tolke intervjupersonenes historier, for å kunne få en forståelse for hvorfor de har lykket i integreringsprosessen. Grunnen til at jeg har valgt å bruke flere teorier, er at jeg forventer å finne forskjellige årsaker til at intervjupersonene har lykket. Dermed ser jeg på forskjellige former for personlige-, sosiale- og samfunnsmessige faktorer, som kan ha virket på intervjupersonene.

Det har også vært viktig å ha en åpen tilnærming og se fenomenene fra forskjellige vinkler, for å forebygge en for snever forståelse og tolkning av intervjupersonenes livshistorier. Det har også vært et ledd i ønsket om å være tro mot den hermeneutiske tilnærmingen, som blir beskrevet under punkt 4.3 i neste kapittel.

4 METODE

I dette kapittelet presenteres og begrunnes metodevalget. Videre blir det redegjort for hvordan intervjupersonene ble rekruttert og hvordan intervjuene ble gjennomført.

Begrensning av antall intervjupersoner og den geografiske omkretsen de er rekrutterte fra, blir begrunnet. Deretter følger en oppklaring av hvilke etiske hensyn og refleksjoner som har preget arbeidet med studien. Så følger det en redegjørelse for hvordan intervjumaterialet er behandlet, analysert og tolket. Til slutt diskuteres studiens relevans og gyldighet.

4.1 Metodevalg

Hensikten med denne studien har vært å få kunnskap om hvorfor noen enslige mindreårige asylsøkere har klart å gjennomføre en vellykket integreringsprosess. For å få tilgang på denne kunnskapen, fremsto det som hensiktsmessig å lære av de som hadde erfaring med å lykkes med integreringsprosessen. Det kvalitative, intensive forskningsdesignet fremsto dermed som best egnet for å få tilgang til denne kunnskapen. For å få tilgang til den verdifulle kunnskapen jeg søkte, virket det mest formålstjenlig å gjennomføre semistrukturerte intervjuer.

De semistrukturerte intervjuene har en åpen og ledig form, samtidig som en intervjuguide bidrar til en viss struktur i intervjuene (Thagaard, 2013, Jacobsen, 2010). En intervjuguid ville derfor sikrer at jeg fikk svar på de grunnleggende spørsmålene, slik at intervjuene ble sammenlignbare. Det semistrukturerte intervjuet ville også gjøre det mulig å kombinere rollen som en nøytral spørsmålsstiller og en aktiv deltager i en interaktiv prosess. På denne måte kunne vi komme frem til en felles forståelse av de fenomenene intervjupersonen brakte inn i intervjuet. Med denne fremgangsmåten ville det også være mulig å oppklare om intervjupersonenes opplevelser var farget av deres livserfaring, og eventuelt hvordan opplevelsene har endret karakter (Thagaard, 2013, s. 106).

Kunne jeg ha oppnådd noe av det samme ved for eksempel å benytte meg av et ekstensivt kvalitativt forskningsdesign, og benyttet meg av en spørreundersøkelse?

Denne fremgangsmåten ville ha gitt meg et større materiale, siden jeg kunne sendt spørreskjemaer til et stort antall personer.

Dessuten ville dataene være lettere å behandle, siden informasjonen ville blitt mer standardisert. Muligheten for å kunne generalisere, ville blitt større, og hovedtrekk og avvik ville blitt lettere tilgjengelig (Jacobsen, 2010). Jeg ville derimot ikke oppnådd det personlige forholdet til intervjupersonene og fått kjennskap til de unike historiene. Dessuten måtte jeg ha nøyet meg med å måle de enkle forholdene og gått glipp av den informasjonen som krever at det gås mer i dybden. Jeg ville også ha gått glipp av informasjon som ikke var direkte svar på spørsmålene i undersøkelsen. Undersøkelsen ville derfor generelt blitt mer overfladisk (Jacobsen, 2010). Risikoen for at personene misforstår spørsmålene og derfor svarer feil, ville også vært tilstede. Siden avstanden til intervjuobjektene ville blitt stor, ville det ikke vært mulig å oppklare misforståelsene, og misforståelsene hadde heller ikke bli oppdaget. Dataene kunne endt med å blitt misvisende og mistet sin verdi (Jacobsen, 2010).

Et ekstensivt forskningsdesign ville dessuten krevd en viss forutinntatthet, ved at et spørreskjema skulle utarbeides av meg, uten at jeg kjente til intervjupersonenes historie (Jacobsen, 2010). Det kunne stått i veien for å komme frem til en forståelse sammen med intervjupersonene, slik en «ekte» samtale, gir rom for. I en ekte samtale vil jeg ha mulighet til å justere og tilpasse mine for-dommer og oppnå en horisontsammensmelting med intervjupersonen (Føllesdal og Valløe, 1996).

Det kvalitative, intensive forskningsdesignet, vil på den måten bidra til ny kunnskap, og dermed sette temaet inn i et nytt lys eller bidra til en alternativ forståelse (Thagaard, 2013). Denne kunnskapen kan dermed danne grunnlaget for videre forskning, både med et kvalitativt, intensivt design og et kvantitativt, ekstensivt design, eller en kombinasjon av disse, som ses på som det ideelle (Jacobsen, 2010). På denne måten vil videre forskning både kunne utvide kunnskapen og forståelsen, og finne ut hvilke omfang de forskjellige tendensene har i samfunnet. Dessuten vil det kunne bidra til at gyldigheten av resultatene blir ytterligere styrket (Jacobsen, 2010, s. 146).

4.2 Er 8 intervjupersoner nok?

Hensikten med denne studien er å finne noen tendenser, som kan gi grunnlag for videre forskning på temaet. Det er også en hensikt å undersøke om antagelsene i tidligere undersøkelser og forskning stemmer med intervjupersonenes erfaringer.

Begrensningene et slikt prosjekt setter, både i forhold til tid, ressurser og økonomi, gjør det vanskelig å inkludere flere enn åtte intervjupersoner. Dette har sammenheng både med tiden det tar å oppspore aktuelle kandidater, å komme i kontakt med disse, og å finne tid og sted for møtene. Det videre arbeidet med å transkribere og tolke dataene, gjør det også mer tidkrevende med et større antall intervjupersoner (Thagaard, 2013).

Etter å ha gjennomført 8 intervjuer, viste funnene en typisk tendens som tilfredsstilte kravene til denne studien. Jeg anså dermed materialet som «mettet» (Kvale et al. 2009).

4.3 Ethiske hensyn - en hermeneutisk tilnærming

Siden temaet i studien tilhører samfunnsvitenskapen, førte dette meg inn i hermeneutikken. Hermeneutikken er i utgangspunktet studien om hva forståelse er og hvordan man kan gå frem for å oppnå en forståelse av et meningsfullt materiale (Føllesdal & Walløe, 1996). Hermeneutikken deles inn i flere retninger, men jeg har valgt å avgrense meg til aletisk hermeneutikk og kritisk teori, som jeg mener vil ivareta de etiske refleksjonene som denne oppgaven krever.

Aletisk hermeneutikk handler blant annet om menneskenes forståelseshorisont, følelser og erfaringer. For at forskerens og forskningsobjektets forståelseshorisont skal kunne møtes og skape en felles forståelse (horisontsammensmelting), benyttes det som kalles den hermeneutiske sirkel (forståelsens sirkel), (Føllesdal & Walløe, 1996). Ved hjelp av den hermeneutiske sirkel kan en prøve å forstå et fenomen ved å se på helheten ut fra delene og delene ut fra helheten, i en stadig pendelbevegelse. Når en oppnår en ny forståelse, blir det mulig å stille nye spørsmål. Forståelseshorizonten forandres dermed etter hvert som ny forståelse oppnås (Føllestad & Walløe, 1996). Den hermeneutiske sirkelen vil på den måten bidra til å modifisere for-dommene (Føllestad & Walløe, 1996).

Siden min forståelseshorisont er preget av mine for-dommer, må jeg bevege meg i samtalen, slik at horisonten også beveger seg og dermed ikke blir for snever. Jeg må ikke tape for-dommene av syne, men klare så se forbi dem for å kunne møte intervjupersonens forståelseshorisont (Føllestad & Walløe, 1996).

Den kritiske teorien handler blant annet om hvordan samfunnsstrukturer og kulturer bidrar til å prege individenes forståelseshorisont (Alvesson & Skoldberg, 2008).

Samfunnsstrukturer kan blant annet bestå av maktstrukturer og skjulte ideologier, som påvirker personene. Den kritiske teorien kan derfor bidra til at jeg blir bevisst disse mekanismene, og avsløre hvordan de kulturene og samfunnsstrukturene, intervjupersonene har blitt eksponert for, har påvirker dem.

Jeg tror hermeneutikken kan hjelpe meg til å forstå min egen og intervjupersonenes forståelseshorisont, og oppnå det Gadamer kaller for horisontsammensmelting (Føllesdal & Walløe, 1996, s. 104), altså at vi møtes i en felles forståelse.

4.4 Min rolle – hvordan påvirker den prosjektet?

Goffman, E. (1992) peker på fenomenet om å «tro på sin egen rolle» (s. 24). Jeg tenker i den forbindelse på min rolle som forsker. Jeg skal presentere mitt prosjekt overfor intervjupersonene og kommer i den forbindelse med en bestilling. Jeg ønsker at intervjupersonene skal gi meg de svarene jeg søker og ta situasjonen seriøst. Derfor må jeg skape en trygg stemning, for at intervjuet ikke skal fremprovosere ubehagelige opplevelser og assosiasjoner (Schancke, 1995, s. 12). En god atmosfære, bidrar til at intervjupersonene vil kunne stå frem med reelle opplevelser og følelser (Nordby et al. 2013, s. 165). Det kan i denne sammenheng være en fordel at jeg har erfaring med å håndtere vanskelige samtaler, at jeg har evnen til følelsesregulering og til å vise tilstrekkelig empati i samtaler (Nordby et al. 2013, s. 111). Det kan også være en fordel at jeg er en godt voksen kvinne, og ikke en ung kvinnelig student på samme alder som de mannlige intervjupersonene (Schancke, 1995).

Intervjuene ble gjennomført på en arena som var nøytral for begge parter, for å bidra til at maktbalansen skulle bli så jevn som mulig. (Schancke, 1995, s. 12). Hvis intervjuene hadde blitt gjennomført på min arena, men mine rekvisitter og kulisser, kunne maktbalansen påvirket intervjupersonene i negativ forstand (Goffman, 1992).

For å gjøre intervjusituasjonen så forutsigbar som mulig, så jeg det som hensiktsmessig å legge intervjuguiden godt synlig. Jeg informerte om at det var frivillig å svare på spørsmålene og leverte ut en skriftlig informasjon om prosjektet.

Intervjupersonene ble trygget på at jeg hadde taushetsplikt og at det ikke ville bli registrert noen data som kunne bidra til at de ble identifisert, hverken i utarbeidelsen av oppgaven eller i selve oppgaven (Jacobsen, 2010, s. 97, Thagaard, 2013). De ble videre invitert til å ta kontakt, hvis de i ettertid hadde spørsmål eller behov for å prate om temaene intervjuene hadde berørt (vedlegg 2).

For-dommer

Intervjupersonene kommer fra et land jeg har mye kunnskap om, noe som kan ha gjort det lettere å sette seg inn i intervjupersonenes historier. Dette kan ha bidratt til trygghet i intervjusituasjonen og gitt et signal om respekt for intervjuobjekt. Jeg kunne ikke gjenkjenne til situasjonene de beskrev, og på den måten gjort det mulig å oppnå en horisontsammensmelting (Føllesdal & Walløe, 1996, s. 104). Kunnskapen og erfaringene fra min arbeidsplass, med de enslige mindreårige asylsøkerne, kan også ha bidratt med de nødvendige for-dommene som gjorde det mulig å oppnå en horisontsammensmelting (Føllesdal & Walløe, 1996). På en annen side, kan dette ha fordreid min oppmerksomhet og påvirket fokuset i samtalene, slik at jeg har gått glipp av viktige aspekter (Ås, 2011, s. 278).

Siden det Afghanske samfunnet beskrives som et samfunn med motstridende sett med normer og verdier, og et splittet kvinnesyn (Barth, 2008), kan jeg tenke at intervjupersonenes normer skiller seg vesentlig fra mine. Siden intervjupersonene har bodd i Norge i noen år, kan deres sosiale kapital ha endret seg mer enn jeg forventer (Hundeide, 2003, s. 6). Derfor må deres forståelseshorisont gradvis avdekkes, for å finne ut hvilke sosiale fellesskap deres verdier og handlingsmønster er mest forankret i (Alvesson & Sköldbberg, 2008, Thagaard, 2013). Hvis de har gitt slipp på sine opprinnelige verdier, og endret sin forståelseshorisont, kan også verdipreferansene ha endret seg (Nordby, 2009, s. 159). Mine for-dommer kan dermed ha påvirket meg i både positiv og negativ forstand.

Som sosialarbeider har jeg dessuten en forankring innenfor empowerment-tradisjonen, og har tro på kognitive mestringsstrategier, og at de fleste har en indre styrke og kompetanse til å kunne mestre livet, bare de blir bevisstgjort og lært å anvende den (Askheim & Borg, 2010). På bakgrunn av dette kan jeg ha lett etter styrker hos intervjupersonene, latt meg imponere av historier som minnet om mestringsstrategier, og gått glipp av alternative tolkninger av historiene.

Dermed kan jeg ubevisst ha benyttet meg av hypotetisk deduktiv metode, for å få bekreftet mine hypoteser (Føllesdal & Walløe, 1996). Jeg kan ha blitt følelsesmessig styrt og dermed mistet kontakten med intervjupersonene underveis i samtalene (Fog, 2004). Hvis jeg har latt meg styre av ubevisste hypoteser, vil dette ha ført meg inn i en negativ sirkel. Altså har jeg oppnådd det motsatte av formålet med den hermeneutiske sirkel (Føllesdal & Walløe, 1996).

Oppmerksomheten på å identifisere disse mekanismene kaller Gadamer «etisk perception» (Fog, 2004, s. 253). Etisk perception kan forstås som den oppmerksomhet og sansevirkksomhet forskeren har på de etiske og moralske overveielser som tas underveis i intervjuet, og hvilke krefter som tar tak i oppmerksomheten (Fog, 2004). Hvis jeg hadde mistet dette fokuset, ville det ha bidratt til en umyndiggjøring av intervjupersonene, noe som kunne styrt resultatene i gal retning. Forskningsresultatene ville dermed ha fått en lavere verdi (Fog, 2004, Askheim & Borg, 2010).

4.5 Rekruttering av intervjupersoner

For kunne inkludere et strategisk utvalg (Thagaard, 2013), som denne studien baserer seg på, er det benyttet både typiske enheter (Jacobsen, 2010) og snøballmetoden (Thagaard, 2013, Jacobsen, 2010).

Da jeg fortalte om prosjekt til mitt nettverk innenfor arbeid, studiested og vennerelasjoner, ble jeg tipset om mange som hadde kommet som enslige mindreårige asylsøkere til Norge, og som hadde klart seg bra. Jeg tok kontakt med av de personene jeg ble tipset om.

Deretter tok jeg telefonisk kontakt med flere østlandskommuner, informerte om mitt prosjekt, og forhørte meg om de hadde tips om aktuelle kandidater. Kommunene opplyste om flere personer de mente kunne være villige til å stille som intervjupersoner. Jeg fikk opplyst fornavn og telefonnummer på disse, om de var under utdanning eller jobb, og om de snakket godt norsk. Jeg tok videre telefonisk kontakt med de jeg vurderte at var innenfor målgruppen, og inkluderte deretter de som sa seg villige til å delta i studien. Intervjuene ble gjennomført i møterom på bibliotek og på skoler i de kommunene de var hjemmehørende.

Fem av intervjupersonene møtte jeg to ganger, med minimum en ukes mellomrom. Tre av intervjupersonene møtte jeg kun en gang. Det var den lange reiseavstanden og intervjupersonenes disponible tid, som satte begrensningene for å kunne gjennomføre to møter. Gjennomføring av disse møtene ble derfor delt opp i to bolker, med en tretti minutters pause.

Intervjupersonene var plassert over hele landet, i den første tiden de var i Norge, men de er nå bosatt i fire forskjellige fylker på Østlandet. Det kan derfor være en svakhet ved denne studien at den ikke dekker de som er bosatt i de andre landsdelene i Norge.

4.6 Analyse av data

Dataene i denne studien består av åtte intervjuer, der hvert intervju utgjør omtrent 11 sider transkribert materiale.

Utarbeidelse av rådata

Det ble benyttet den samme intervjuguiden i alle intervjuene (vedlegg 3). Det måtte stilles hjelpespørsmål i ulik grad hos de forskjellige intervjupersonene, for å få svar på alle spørsmålene. De fleste svarte strukturert, men alle fikk anledning til å følge sine egne tankerekker. De ble gitt anledning til dette, for at intervjuet ikke skulle bli for stramt. Hensikten var å skape en avslappet, fri og trygg stemning. Utfordringen var å klare og identifisere svarene på spørsmålene, og ta stilling til om disse inneholdt eventuelle egne agendaer fra intervjupersonen. Hvordan kunne jeg eventuelt avsløre at intervjupersonen hadde egne behov som ikke gagnet formålet med intervjuet?

Jeg kunne få en anelse, blant annet på grunn av at intervjupersonen kunne ha lett for å komme inn på det samme temaet gjennom hele intervjuet. For å løse denne utfordringen, lot jeg intervjupersonen får snakke seg ferdig om dette temaet, slik at vi kunne gå videre i intervjuet.

Etter første møte med intervjupersonene ble inntrykkene umiddelbart notert ned og lydbåndopptakene ble transkribert (Thagaard, 2013). Deretter lyttet jeg på opptaket en gang til, før jeg leste gjennom det transkriberte materialet. Jeg prøvde på denne måten å få et inntrykk av meningen i materialet. Dette ga meg nyttig informasjon og et godt grunnlag for å kunne stille oppfølgingsspørsmål i neste samtale, i tillegg til å gjennomføre resten av spørsmålene i intervjuguiden.

Det var i denne prosessen viktig å være bevisst på å ikke styre intervjupersonene og påvirke hvordan de svarte (Thagaard, 2013). Hvordan kun jeg forsikre meg om at jeg ikke påvirket intervjupersonene?

En måte å gjøre det på, var å be om eksempler og få intervjupersonene til å si noe om hvorfor de tenkte slik de gjorde. Deretter gjentok jeg min forståelse, slik at jeg kunne bli korrigert, og gi dem en ny mulighet til å forklare (Ohnstad, 1998, s. 47). På denne måten viste jeg også at jeg lyttet aktivt og at mitt fokus var rettet mot intervjupersonene (Ohnstad, 1998, s. 47). Jeg inntok en «lær meg rolle» og signaliserte at jeg hadde rollen som den uvitende og at intervjupersonen var ekspert.

Etter at det andre intervjuet var gjennomført ble det endelige materialet transkribert i sin helhet.

Kvalitativ analyse

Jeg har hatt min oppmerksomhet på personene og situasjonene i intervjumaterialet, og har derfor benyttet meg av en kontekstuell analyse, som er en personsentrert tilnærming (Thagaard, 2013, s. 157).

Jeg startet med en uformell fremgangsmåte der materialet ble analyser og vurdert. De ideene og umiddelbare tolkningene (memos) ble skrevet ned. Denne prosessen bidro til å utvikle en viss forståelse av materialet, og ga grunnlaget for de første personsentrerte tolkningene (Thagaard, 2013, s. 159). Jeg dannet meg først et inntrykk av enkeltdelene, for så å gå over på å danne meg et inntrykk av helheten.

Ved neste gjennomgang gikk jeg igjen inn i enkeltdelene og analyserte disse ut fra inntrykket jeg hadde dannet meg av helheten. Prosessen antok en spiralform (Jacobsen, 2010, s. 126). På denne måten kunne min forståelseshorisont stadig korrigeres og utvides (Føllesdal & Walløe, 1996).

Siden jeg ønsket å utvikle min forståelse i samsvar med den hermeneutiske tankegangen, anså jeg ikke den uformelle fremgangsmåten som tilstrekkelig. En mer systematisk analyse fremsto derfor som hensiktsmessig for å avsløre mine for-dommer og for at tolkningen skulle være basert på et mer solid fundament (Thagaaard, 2013, s. 158).

Derfor delte jeg materialet opp i utsnitt og ga utsnittene hvert sitt begrep. De begrepene jeg opplevde fungerte best for å få frem meningsinnholdet i teksten, var blant annet venner/kamerater, familie, ansatte, voksne, relasjoner, motivasjon, lekser/skolearbeid, og vanskelig. Disse begrepene ble brukt som kodeord. Noen av kodeordene er knyttet opp mot problemstillingen i denne studien.

Ordene motivasjon, venner, familie og lekser/skolearbeid, kan knyttes opp mot det å klare og gjennomføre en vellykket integreringsprosess. Denne fremgangsmåten gjorde meg oppmerksom på utsnitt i materialet, som inkluderte både spørsmål og svar, og sitater som fremhevet gode poenger. Utsnittene, som handlet om det samme, ble videre klassifisert og delt opp i kategorier. Dette betegnes som «kategorisering av mening» av Kvale et al. (2009) (Thagaaard, 2013, s. 160). Kodeordene ble videre organisert inn i temaer.

Kodeordene var først preget av intervjupersonenes egne beskrivelser. Altså de erfaringsnære begrepene (induktive koder). Ut fra dette utviklet jeg mine egne koder, ut fra hvordan jeg tolket intervjupersonenes beskrivelser. De erfaringsfjerne (deduktive kodene) er hentet fra de teoriene jeg støtter meg til. Et eksempel på en induktiv kode er venner. Den deduktiv kode av venner er relasjoner. Et annet eksempel er vanskelig, som ble omformet til kulturspesifikke utfordringer.

Videre ble det arbeidet med å sammenligne og analysere datamaterialet fra intervjuene (Jacobsen, 2010, s. 131). Datamaterialet ble analysert ved å redusere (dekontekstualisere) tekstene, for å dele det opp og skille det fra sin opprinnelige sammenheng. Deretter ble datamaterialet organisert inn i tematiske kategorier (rekontekstualisert), for å kunne utvikle en ny forståelse/tolkning av intervjumaterialet.

Videre er tolkningene av de enkelte kategoriene sammenlignet for å oppnå en helhetlig analyse. På denne måten har jeg gjennomgått en refleksiv prosess, for å få frem meningsinnholdet i materialet (Thagaard, 2013).

Å angripe materialet fra forskjellig vinkler, førte til en mer kreativ analyseprosess (Thagaard, 2013), i tillegg til at min livsverden og mine for-dommer ble utfordret slik jeg ønsket (Føllesdal & Walløe, 1996).

Å kombinere to fremgangsmåter, slik jeg har gjort, er ideelt, siden jeg på den måten har fått en dypere forståelse, i tillegg til en større nyanserikdom (Jacobsen, 2010, s. 141).

4.7 Hva med denne studiens kvalitet?

Reliabilitet og validitet er sentrale begreper innenfor forskning. Når leseren vurderer forskningens reliabilitet, vurderes påliteligheten både av fremgangsmåten og resultatene. Er forskningen tillitvekkende?

For at forskningen skal fremstå tillitvekkende, bør det tilstrebes at studien skal være mest mulig gjennomsiktig (transparent) (Thagaard, 2013, s. 202). Den transparente fremgangsmåten bør omfatte hele prosessen, trinn for trinn. Forskerens faglige- og teoretiske ståsted, og hvordan dette kan påvirke prosessen, bør komme tydelig frem (Føllesdal & Walløe, 1996)

Forskningsprosessen bør også være så «low-inference descriptors» som mulig (Thagaard, 2013, s. 203). Det vil si at det kommer tydelig frem hva som er direkte referert fra intervjuet og hva som er forskerens vurderinger. Hvordan forskeren påvirker intervjupersonen direkte i intervjusituasjonen, bør også komme tydelig frem. Dette kan for eksempel dreie seg om kjønn og alder, både til intervjupersonen og forskeren. Dette er faktorer som kan påvirke prosessen på mange måter, og som forskeren må være bevisst på (Thagaard, 2013, s. 204, Føllesdal & Walløe, 1996).

Disse kravene til en troverdig forskning er bakgrunnen for at denne studien tydelig har redegjort for hvordan dataene er utviklet, hvilken informasjon som kom frem under intervjuene og egne vurderinger. Det er også årsaken til at resultatdelen og drøftingsdelen er adskilt, og at utsnitt fra intervjuene er tydelig markert og skilt fra mine beskrivelser.

Jeg ha også redegjort for tilknytningen, kunnskapen og engasjementet for dette feltet. Min rolle og mulige påvirkning både i intervjusituasjonen og i behandlingen av materialet, er det også redegjort for. Dette er viktig for å sikre at forskningen tilfredstillter validitetskravet (Jacobsen, 2010, s. 155).

Er så resultatene gyldige og hvordan kan forskeren og leseren være trygg på det? For det første bør hele prosessen være så transparent som mulig, slik at grunnlaget for tolkninger og konklusjoner kommer tydelig frem (Thagaard, 2013, s. 205).

Siden det er intervjupersonenes opplevelser og forståelse av situasjon, som har vært interessant, har det vært viktig både å referere direkte fra intervjuene og å synliggjøre de fortolkningen som er gjort på grunnlag av dette (Thagaard, 2013).

Dessuten er både den tidligere kunnskapen og de teoriene som denne studien baserer sine tolkninger på, veldokumenterte og anerkjente. Dette bidrar til å styrke resultatene denne studien har bidratt med (Jacobsen, 2010).

Dessuten kan resultatene fra denne studien sies å være overførbar (generaliserbar) til andre barn som kommer fra krig eller vanskelige forhold, der sannsynligheten er stor for at de er traumatisert (Jacobsen, 2010).

4.8 Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD)

Det ble gjennomført en meldeplikttest, i god tid før datainnsamlingen skulle starte, som konkluderte med at prosjektet ikke var meldepliktig (vedlegg 1). Bakgrunnen for det er at innsamlingen av dataene og publiseringen av dataene i dette prosjektet, sikrer informantene full anonymitet. Intervjuguiden ble utformet på en slik måte at den ikke ville bringe frem personopplysninger eller personidentifiserende bakgrunnsopplysninger. Lydbåndopptakene inneholder derfor ingen personidentifiserende opplysninger. Det er ikke utarbeidet noen navnelister, og det er ikke registrert noen form for informasjon på nettet, hverken gjennom e-post/Ip-adresse eller koblingsnøkler. En av informantene var redd for at han hadde nevnt fornavnet sitt under intervjuet, og at dette ville kommet frem på lydbåndopptaket. Under transkriberingen, dagen etter, var det ikke mulig å identifisere hvor personen eventuelt hadde avslørt sitt fornavn.

I et annet lydbåndopptak, nevnte en av intervjupersonene navnet på botiltaket han hadde bodd. Under transkriberingsarbeidet, dagen etter, ble den personidentifiserende opplysningen i opptaket slettet. Alle opptakene ble deretter slettet, så fort analyseprosessen var gjennomført. Det transkriberte materialet inneholder heller ingen form for personidentifiserende opplysninger. Prosjektet derfor i sin helhet utført slik at det ikke er meldepliktig i henhold til NSDs retningslinjer (Norsk senter for forskningsdata, 2016).

4.9 Oppsummering

Jeg har i dette kapittelet redegjort for metodevalg, hvordan intervjupersonene er rekruttert og hvordan innsamling av data har foregått. Det er redegjort for de etiske hensynene som har preget arbeidet med denne oppgaven, og hvordan jeg har forstått og håndtert min rolle. Videre er det redegjort for hvordan datamaterialet er håndtert og analysert, og hvordan jeg har vurdert kvaliteten på denne oppgaven. Til slutt har jeg redegjort for hvorfor denne oppgaven ikke er meldt til Personvernombudet for forskning.

5 RESULTATER

I dette kapittelet presenteres studiens hovedfunn. Funnene vil kunne gi verdifulle svar på hvorfor de åtte intervjupersonene har klart å gjennomføre en vellykket integreringsprosess i Norge. For å gjøre funnene mer tilgjengelige og levende, bringes intervjupersonenes stemme inn i teksten, ved å bruke sitater fra intervjuene. Det gjør det også mulig å skille mellom sitater og mine kommentarer, noe som bidrar til at intervjumaterialet blir mer transparent (Thagaard, 2013).

Resultatene presenteres under forskjellige kategorier. På grunn av at noen av temaene har direkte årsakssammenhenger, har det enkelte stedet vært et vurderingsspørsmål under hvilken kategori de hørte hjemme. Dette gjaldt blant annet for språk og relasjoner, siden språk utøves i relasjonelle settinger.

Utvalget består av 8 intervjupersoner som har bodd i Norge mellom 5 og 9 år. De har derfor lagt bak seg det første stadiet i integreringsprosessen. De har likevel mange opplevelser, historier og følelser friskt i minne, og kan derfor reflektere rundt sammenhenger og årsaker til de erfaringene de har gjort seg. Som et eksempel på dette, kan jeg trekke fra et sitat fra et av intervjuene, der en av intervjupersonene viser hvordan han reflekterer og ser tilbake på sin historie: *«Det tenkte jeg ikke da. Det tenker jeg nå, ikke sant.»*

For å bidra til en forståelse for hvorfor noen enslige mindreårige asylsøkere har klart å gjennomføre en vellykket integreringsprosess i Norge, er intervjumaterialet systematisert tre forskningsspørsmål.

Det første forskningsspørsmålet vil belyse hvorfor studiens intervjupersoner anses som vellykket integrert i Norge. Det er nødvendig å starte med dette spørsmålet, siden kriteriet for å delta i studien, var at de var vellykket integrert. Det andre forskningsspørsmålet handler om hvilke utfordringer intervjupersonene har opplevd i møte med Norge. Opplevelsene handler både om psykiske belastninger og om sosiale og praktiske utfordringer. Det tredje forskningsspørsmålet handler om hvordan intervjupersonene har håndtert utfordringene. Her beskrives både betydningen av personenes egne strategier, av de sosiale forholdene rundt personene, og av de samfunnsmessige ordningene. Under dette forskningsspørsmålet kommer det også frem hva intervjupersonene ikke har opplevd som utfordrende i møtet med Norge.

5.1 Hvorfor anses studiens intervjupersoner som vellykket integrert i Norge?

Svarene på det første forskningsspørsmålet bli kategorisert under temaene skole og arbeid, boligsituasjon og økonomi, og fritid og sosialt nettverk. Temaene er valgt ut fordi de representerer de viktigste faktorene for å kunne vurdere om en person er vellykket integrert i Norge (Meld. St. 30, 2015-2016).

5.1.1 Skole og arbeid

Intervjupersonenes erfaring med skolegang fra Afghanistan, kan ha hatt betydning for deres videre muligheter innenfor det norske skolesystemet (Meld. St. 30, 2015-2016). Derfor er det relevant å se på hva denne erfaringen består av og hvordan deres forhold til skole er nå. Deres forhold til norsk arbeidsliv blir også beskrevet under dette punktet, siden det å ha tilknytning til arbeidslivet, ses på som et viktig integreringsmål (Meld. St. 30, 2015-2016).

En av intervjupersonene fortalte at han nesten ikke gikk på skole i Afghanistan og at han derfor var analfabet da han kom til Norge. Kun en av intervjupersonene hadde fullført både barne- og ungdomsskole. De andre hadde gått på Koranskole og fått matematikk-, lese- og skriveundervisning.

Uavhengig av tidligere skoleerfaring, gir alle intervjupersonene inntrykk av at de er motiverte og at de hele tiden har jobbet hardt med skolearbeidet, noe sitatene under sier noe om:

Jeg gjorde alltid det jeg måtte med hjemmelekser – og litt ekstra gjorde jeg.

Skolearbeidet var alltid ferdig. Jeg visste alltid hva som må gjøres, på en måte. Jeg var en aktiv student.

Jeg konkurrerer med kameraten min på skolen. Det er ikke enkelt når man er tospråklig. De jeg går på skole med og henger med, er etnisk norske. I skriftlig norsk sier dem, hvorfor får du bedre enn oss? Du skulle ikke ha bedre enn oss! Så motiverer jeg de også.

Alle ga uttrykk for at de klarer seg godt på skolen, bortsett fra intervjupersonen som var analfabet da han kom til Norge. Han sier at det har vært vanskelig å lære og lese og å

skrive, spesielt når det i tillegg måtte læres på et fremmed språk. På tross av disse utfordringene er han motivert for å fullføre skoleplanene sine.

Alle opplever mulighetene de har fått i Norge, som en gave og omtaler det som å ha vunnet i lotto. De uttrykker at utdanning er viktig for å kvalifisere seg til en godt betalt jobb, og for å tilfredsstille behovet for å bidra til fellesskapet i samfunnet. De sa også dette ga dem mulighet til å kunne hjelpe familie og venner.

På det tidspunktet intervjuene ble foretatt var alle i arbeid, og noen kombinerte arbeid med skolegang. En hadde full stilling ved siden av at han studerte ved et universitet. Tre jobbet opp mot fulle stillinger ved siden av at de studerte på høgsolenivå. En jobbet deltid i tillegg til at han gikk på videregående skole. Han sikter seg inn mot en høgsolenutdanning. To jobbet opp mot fulle stillinger og har planer om å søke seg inn på høgsolenstudier. En jobber opp mot full stilling og er ferdig med 8. klasse. Han er med på organisert leksehjelp i regi av kommunens ettervernprogram, og sier at han ønsker å gjennomføre en høgsolenutdanning med tiden.

Alle var altså i jobb og i en eller annen form for skolegang. Tre hadde derimot tatt friår fra skolegangen på grunn av sykdom eller av økonomiske årsaker. De har planlagt å starte opp igjen neste skoleår.

Alle intervjupersonene var som sagt i jobb, og de kunne fortelle at de har et godt forhold til sin arbeidsplass og at de er opptatt av å gjøre en god jobb:

Jeg går til sjefen og spør om jeg gjør en god jobb – jeg vil gjerne ha en tilbakemelding – det betyr mye for meg at jeg får tilbakemelding, og da tenker jeg at hvis jeg gjør en bra jobb, så kanskje jeg prøver å bli enda bedre. Hvis jeg gjør en dårlig jobb, så prøver jeg å gjøre det bedre. Så jeg sier til ham ofte, at hvis du har en tilbakemelding, eller hvis du har noen tips om hvordan jeg skal komme meg videre på jobben, så vil jeg gjerne ha det.

Arbeidsplassen ble omtalt som en viktig faktor i alle intervjupersonenes liv, siden den bidro til en følelse av å være integrert i det norske samfunnet. Det at de allerede hadde fått innpass i arbeidsmarkedet, så ut til å virke som en motivasjonsfaktor for å fullføre en utdanning. De formidlet at dette kunne øke deres muligheter innenfor arbeidsmarkedet ytterligere.

5.1.2 Bolig og økonomi

For å kunne finne seg til rette i lokalsamfunnet, er det viktig å ha en trygg og forutsigbar boligsituasjon (Meld. St. 30, 2015-2016). Derfor vil jeg under dette punktet se på intervjupersonenes boligforhold og på deres økonomiske situasjon.

Jeg vil starte med en oversikt over hvordan de har bodd siden de kom til. Fem av intervjupersonene bodde den første tiden på et omsorgssenter. Noen av intervjupersonene bodde på omsorgssenter opp mot to år. Tre flyttet fra omsorgssenteret og inn i et bofellesskap, mens to flyttet inn i et fosterhjem. De tre andre intervjupersonene bodde den første tiden på asylmottak. Der bodde de fra noen måneder og opp mot to år. To flyttet derfra og inn i et bofellesskap, mens en flyttet rett inn i en leilighet. På intervju tidspunktet bodde seks i leilighet eller på hybel, mens to fortsatt bodde i fosterhjem.

Alle sa at de trivdes med sin nåværende boligsituasjon og at de har kontroll på økonomien. De fortalte at de har inntekter som står i stil til utgiftene, men at de er nødt til å jobbe mye for å klare de økonomiske forpliktelsene. Tre av intervjupersonene deler derfor leilighet med kamerater, for å redusere boligutgiftene. Etter at intervjupersonene flyttet for seg selv, var de i en kort periode avhengig av støtte til livsopphold. Støtten fikk de enten av barnevernet eller gjennom introduksjonsordningen. De forteller at motivasjonen for å klare seg selv, var stor:

Så begynte jeg å jobbe. Jobbe, jobbe, jobbe... så klarte jeg det. Etter de tre månedene, de har betalt, sa jeg at, nå trenger jeg ikke mer hjelp. Dere trenger ikke å betale husleie, for nå klarer jeg meg selv. Jeg skal betale alt, så, jeg er ute av deres system.

Det ble beskrevet som en god følelse å bli i stand til å betjene alle utgiftene uten hjelp fra det offentlige, og de sier at de føler trygge på at de vil kunne opprettholde en god økonomi i fremtiden.

Sitatene under avslører at motivasjonen for å sørge for en god økonomi i fremtiden, også handler om behovet for å bidra økonomisk når venner eller familie trenger hjelp:

Jeg må sikre fremtiden min og ha noen mål som jeg må gå for. Jeg må tenke på at andre skal ha det bra. Jeg hjelper dem, andre studenter. Vi må ta vare på hverandre og passe på at andre også har det bra. Jeg har mulighet til å hjelpe – ikke så veldig mye, men litt. Hvis noen har problemer med å betale husleie, jeg hjelper dem.

Det er bra for meg og for samfunnet. Jeg hjelper kanskje bare en, men når han klarer seg bra, kanskje han hjelper flere.

De har gjort mye for meg da. I og med at de ikke har noen jobb der, så bør jeg hjelpe søsknene mine og familie og sånn.

Motivasjonen til å sørge for en god økonomi, er også motivert ut fra tanken om å kunne gi tilbake til det norske samfunnet:

Når jeg kom hit fikk jeg gratis mat. Det var mange ansatte som passet på meg. Det koster staten en del da, og nå bidrar jeg da. Nå jobber jeg. Nå gir jeg på en måte da... jeg hjelper til. Det er sånn samfunnet skal fungere. Da må man gi og ta. Man kan ikke bare ta og ta og ta.

Alle ser ut til å føre et ordnet liv der forholdene rundt bolig og økonomi er forutsigbare. De bidrar dermed til det norske samfunnet ved at de er skattebetalere (Meld. St. 30, 2015-2016), samtidig som de signaliserer en optimistisk innstilling til det videre livet i Norge.

Fremtidshåp

Alle intervjupersonene fortalte at deres nåværende livssituasjon, gir dem håp om en god fremtid i Norge, noe sitatene under illustrerer:

Jeg ser for meg en lys side. At hvis det går slik fremover, så kommer jeg til å få mye suksess i livet. Fordi drømmene... den eneste drømmen jeg har nå, er å kjøpe meg hus, det er det eneste. Jeg hadde drøm om å kjøpe meg bil og jeg kjøpte meg bil. Også jobb... jeg har jobb. Jeg trenger ikke noe mer. Venner har jeg jo alt. Så da er det den eneste drømmen, og jeg jobber og jobber for å oppfylle de måla som jeg har nå... kjøpe meg hus eller leilighet.

Jeg må bare fokusere på skolen og jobbe. Vi får se hvordan det blir. Jeg kan ikke si nå. Jeg liker ikke å si at jeg er sånn der, etter et år, men jeg vil bare jobbe hardt. Jeg har en drøm... så, ja... -Du har en drøm? Ja, jeg har en drøm... Mmmm.....

-Den drømmen er å gjøre ferdig utdannelsen? Ja!... hehe. Ja, utdannelsen. Etter det så blir det lettere. Ja. -Det høres ut som en veldig fin drøm? Ja, heheh. Jeg har ikke en sånn drøm at jeg har veldig stort hus og sånn. Men, drømmen min er bare å bli ferdig med studiet. Etter det så tenker jeg hva slags jobber jeg får... ja.

Alle signaliserte at håpet og optimismen var en drivkraft som opprettholdt og forsterket en positiv grunnholdning til det videre livet i Norge.

For å få en trygg forankring i samfunnet, er det viktig å kunne bygge opp og opprettholde et godt sosialt nettverk. Derfor er det viktig å delta i forskjellige former for fritids- og idrettsaktiviteter. Jeg går derfor over på å se på hva fritiden og det sosiale nettverket til intervjupersonene består av.

5.1.3 Fritid og sosialt nettverk

Alle intervjupersonene fortalte at de hadde et godt nettverk, noe de signaliserer at er viktig for å skape tilhørighet og trivsel (Meld. St. 30, 2015-2016).

En forteller hvordan nettverket har bidratt til han føler seg norsk på flere områder. Han har fått etnisk norske kamerater både gjennom skolen og fra treningsmiljøet:

Uansett... på måten jeg har på meg klær, så er jo mesteparten... jeg har det fra den norske kulturen.... Så, ja. -Så du føler at du lever som om du skulle ha vokst oppvokst i Norge, på en måte? Ja, på en måte. Fordi jeg har jo alt det jeg trenger, så ja, det er ikke noe som mangler. -Nei? Når jeg ser hvordan mine kompiser lever og hvordan jeg lever, så ser jeg ikke så mye ulikheter. Det er nesten likt hvordan de lever og jeg, så det er ikke så stor forskjell. -Nei? -Kompiser, da tenker du på...? Fra klassekamerater... vi gikk på samme skolen, også trente vi sammen, ja... jeg kjenner de fleste også har jeg kontakt med de fleste.

En annen forteller at han for det meste har norske venner og at han trives godt med det:

Jeg føler at jeg er godt integrert. Jeg er godt i gang med skole, jeg har jobben, klarer meg, jeg har gode kompiser. Jeg har et godt sosialt nettverk som jeg kan henge med i fritiden og... Jeg var russ. Så har vi feiret 17. mai sammen, hatt frokost sammen, og sånne ting. Så det er ganske greit liksom... sånn julebord og fotball.

Jeg trives bedre med norske jeg. -Hvorfor det tror du? Nei... fordi, jeg vet ikke egentlig....jeg har det mer gøy med de... Jeg vet ikke egentlig. Det har jeg aldri tenkt over, men jeg trives med de.

En annen reflekterte over hvordan han følte seg, og at han fikk de bekreftelsene han trenger fra sitt nettverk:

Jeg vet ikke om jeg er norsk og sånn, men jeg vet at jeg er akseptert i det samfunnet her, og da er det greit. Så lenge du trives og har det godt og har folk rundt deg som bryr seg og sånn, så er det ikke så veldig viktig hva du føler innerst inne. Det er ikke sånn at, er jeg en del av Afghanistan eller er jeg en del av det norske? Jeg tenker heller at jeg har det bra, også ja...

Venners påvirkning på motivasjonen og håpet

Alle intervjupersonene fortalte at vennene tar utdanning. Venner som har fullført utdanning og som har fått jobb, bidrar til håp og motivasjon:

Nettverk er viktig og gir håp. Uten nettverk ville jeg ikke klart meg. Jeg trenger noen å snakke med og være sammen med. Jeg har mange venner som studerer og som har fått seg en utdanning og jobb. De gir meg et håp. Relasjon og kommunikasjon er viktig for å klare seg på en god måte. Det hjelper, slik at jeg klarer å studere og for å kunne få meg en jobb.

Alle oss studerer, men det er forskjellig. Noen studerer rørlegger og noen studerer til ingeniør. Ingen av oss har bare tenkt å jobbe, men alle både studerer og jobber samtidig. Vi har veldig god kontakt.

Det går igjen hos alle intervjupersonene at nettverket verdsetter utdanning og arbeid, og det kommer også frem at valget av nettverk har vært bevisst:

Jeg kjenner noen som ikke går på skole og ikke jobber. Det skjer ikke noen ting. Men jeg tenkte at de bare kaster bort tiden. Ja, mmm.... -Var det noen som bodde i samme bofellesskap som deg? Ja, så tenker ikke på det. Også, vi sluttet å ha kontakt, fordi jeg kunne ikke, de gikk ikke på skolen og vi kunne ikke gjøre det samme. Hvis jeg hadde gjort det, så hadde jeg vært det samme som dem. Jeg bor sammen med en venn som tenker det samme som meg, så han heller ikke kaster bort tiden sin.

Jeg har nå gitt et bilde av hvorfor intervjupersonene anses som godt integrert i Norge, og går så over til å se på hvilke utfordringer integreringsprosessen har gitt dem.

5.2 Hvilke utfordringer har intervjupersonene opplevd?

Det afghanske og norske samfunnet er grunnleggende forskjellig, og intervjupersonene har derfor blitt stilt overfor mange utfordringer i møte med Norge. Temaene de berører er språket, venner, sosial tilhørighet og forholdet til familien. Vanskelige opplevelser og tanker har preget dem gjennom hele integreringsprosessen, og påført dem en ekstra byrde. Hvordan de ble møtt, og hvilke utfordringer de hadde, den første tiden i Norge, fikk derfor mye fokus i intervjuene.

Jeg kan starte med et sitat som kan gi et bilde på hvordan intervjupersonene opplevde å komme fra Afghanistan til Norge, som også er det sitatet som ga med ideen om tittelen på denne oppgaven:

Det er litt vanskelig i starten for de som kommer fra den tredje verden. Afghanistan ligger i tredje verden og Norge ligger i første verden. De som kommer fra Afghanistan er ganske konservative og de har lav utdanning. Du satser på alt som kulturen sier og det som er tradisjonelt der.

5.2.1 Flukten

For å få et inntrykk av hvilke opplevelser intervjupersonene kom til Norge med, vil jeg starte med noen historier fra flukten. Alle fortalte at flukten ble utløst av krig, uroligheter, eller uholdbare livssituasjoner, og at det var familiemedlemmer som tok initiativet til at de skulle flykte. Siden samtalerne rundt dette temaet kunne vekke til live vonde minner, understreket jeg at det var frivillig å snakke om dette temaet. Alle bidro likevel med noen opplevelser, som beskrives som traumatiske og skremmende:

Det var en kveld da det var mye bråk, da kom det en fyr som kom og sa at nå drar vi, hvis ikke så blir du enten drept, eller så må du være med å krige, og da måtte jeg være med en fyr som kjørte,

men... vi gikk 24 timer oppi fjellene, også overnattet vi i fjellene og det var veldig kaldt. Også så vi døde folk rundt oss som lå da vi gikk i veiene. Folk som ikke hadde klart seg.

Når jeg reiste, så følte jeg meg helt alene. Så det var den verste følelsen som jeg noen gang har hatt.

Når jeg kom til Hellas, så var jeg i fengsel i to måneder. Vi var bare som sånne dyr som satt på et rom. Det var over 50 stykker som bodde i et sånt lite rom. Vi hadde ikke noe plass til så sove, så alle var våkne hele natta. I 10 dager som jeg var der på dette fengselet vi hadde ikke noe å spise eller noe sted sove.

Noen av intervjupersonene fortalte at de var så redde, og at savnet av familien var så kraftig, at de vurderte å reise hjem igjen:

Men, det var det vanskelige... jeg ville bare gå tilbake... reise hjem igjen... når jeg var halvveis. Da ville jeg bare hjem. De sier, nei, nå er du halvveis og hvis du drar tilbake, så opplever du akkurat det samme igjen, så da må du nesten fullføre det.

Intervjupersonene beskrev både nedverdiggende, skremmende og farlige situasjoner. Alle hadde opplevet å bli behandlet dårlig, skremt og truet av voksenpersoner. Noen hadde blitt fraktet i overfylte containere eller sittet sammenkrøpet i små rom, der de ikke kunne røre på seg. De fortalte om lange vandringer, utrygge båtturer og perioder med ekstrem tørst- og sultfølelse. Opplevelsene har satt sterke spor. De fortalte at minnene og reaksjonene ofte kom om natten, når de var slitne og når de møtte motgang.

Opplevelsene fra flukten beskrives som mentale utfordringer, som har gjort møtet med Norge ekstra utfordrende.

5.2.2 Språket

Det norske språket beskrives som den første store utfordringen de møtte, da de kom til Norge. Manglende språk gjorde det blant annet vanskelig å forstå logikken og sammenhengen i den nye kulturen.

I den sammenheng forteller intervjupersonene om erfaringen med å gå på læringscenter, der det ikke var norske barn de kunne snakke med:

For det som jeg har ikke vært på norsk skole. For det er sånn på skolen som jeg går, så er det bare noen lærere som er norske. De fleste lærerne er utenlandske også.

De som gikk rett fra et læringssenter og over i en ordinær videregående skole, forteller om en vanskelig og utfordrende periode.

Det var vanskelig for meg, for jeg var litt dårlig i norsk, så det var ikke så lett å snakke med noen.

Intervjupersonene som bodde på omsorgssenter fortalte hvordan språket for dem bidro til konflikter den første tiden i Norge:

Jeg hadde noen krangler med de ansatte innimellom, for det er jo språket som er det meste, det som drar deg inn i konflikten med de ansatte og alt det der. Du klarer ikke å uttrykke deg riktig, eller det du prøver å si klarer du ikke å sette ord på og de forstår ikke kroppsspråket eller hvordan du har det.

Manglende språk gjorde det også vanskeligere å få norske venner.

5.2.3 Venner, fritid og sosial omgang

Alle forteller historier som vitner om at det har vært utfordrende å få innpass i det sosiale miljøet i Norge og å få norske venner.

En fortalte at da han ble bosatt i en kommune, begynte han på en ny skole og startet å spille fotball i en ny klubb. Han klarte ikke å komme inn i det sosiale miljøet verken på fotballaget eller på skolen. Grunnen til det var at lagkameratene gikk på en annen skole enn han og at de delte fellesskapet både på skolen og på fritiden. Det samme gjaldt for klassekameratene hans, som spilte fotball sammen på fritiden. Han følte dermed at han falt utenfor på begge arenaene. Han følte også at han ikke ble tatt alvorlig de gangene han prøvde å argumentere for å få byttet skole, slik at han kunne gå i samme klasse som kameratene på fotballaget.

De som gikk på skole på et læringssenter, der det ikke var norske barn de kunne bli kjent med og lære av, hadde det ekstra utfordrende:

For jeg er hele tiden med sånne utlendinger. På skolen, så klarte jeg ikke å finne meg norske venner.

De som hadde gått på læringssenter frem til de begynte på videregående skole, fortalte også om store problemer med å få innpass i det norske miljøet på den nye skolen:

Med en fra samme kultur, så har vi felles ting vi kan snakke om... det er vanskelig å kommunisere med noen fra en kultur en ikke kjenner. Jeg tenkte i en periode at jeg må slutte på skolen og begynne å jobbe og tjene penger. Glem å bli ingeniør, det er så vanskelig. Du sitter med 30 som kommuniserer med hverandre. Du sitter alene og de sier ingen ting til deg. Da tenker du, ok, hvor lenge skal du holde ut med dette... vanskelig. På skolen tenker jeg at jeg må ha venner, fritid, noe felles, spille fotball.

Du kommer fra et land som har et helt annet språk, helt annerledes. Hvor lenge vil vi kunne snakke sammen... kommunisere... jeg vet ikke hva vi skal snakke sammen om. Hvordan skal vi være sammen?

Utfordringene med å få innpass i et norsk miljø for barn tydeliggjøres ytterligere nedenfor, der utfordringene med å bli trygg på og balansere mellom afghansk og norsk kultur kommer frem.

Utfordringen med å balansere mellom afghansk og norsk kultur

Intervjupersonene fortalte at de var skeptiske til den nye kulturen de møtte i Norge. Det var vanskelig å ta inn over seg den norske kulturen, og i starten holdt de derfor på de kulturelle skikkene og væremåten de var vant til fra hjemlandet:

Jeg tenkte før at jeg ikke måtte gjøre sånn eller sånn... jeg må satse mye på ære... jeg må ikke blande meg med den norske kulturen.

Det kom frem i alle intervjuene at reglene for den sosiale omgangen i Norge skilte seg fra det de hadde lært i hjemlandet. De opplevde derfor mange konflikter på grunn av motstridende forventninger.

Hvordan de hadde det den første tiden i Norge, kan ha hatt betydning for hvordan intervjupersonene har opplevd kulturkonfliktene. Derfor er det relevant å se på hvilke utfordringer de ble stilt overfor i det første boligtilbudet.

Omsorgssenter

Intervjupersonene som bodde den første tiden på et omsorgssenter, møtte umiddelbart noen utfordringer, som de karakteriserer som kulturkonflikter:

Også kom jeg til det stedet der... omsorgssenteret klokka tolv på kvelden. Også var det en ansatt som tok imot meg. Jeg fikk litt mat... det husker jeg ikke, men dagen etterpå... jeg var sulten. -Du var sulten? Ja. Alle satt ved spisebordet... jeg kom inn, jeg sitter der, også sier de.... vil du ha mat? Jeg sier, nei takk. Det vet du kanskje hvorfor? Fordi i vår kultur... her er det kulturkonflikt... vi sier nei takk, for å være høflig... første gangen. Det forplikter deg til å spørre flere ganger. Første eller andre gang så sier du nei takk... ellers så tar de bare tallerken din og gir mat. Det var sånn jeg forventet, men nei da, det gikk kjapt. Vil du ha mat? Nei. Da fikk jeg ikke noe mat. Da var jeg sulten! -Å stakkar deg! Ja. Men sånn er det når man kommer til et nytt sted og lærer seg nye ting.

Det oppsto flere relasjonelle utfordringer mellom barna og de voksne den første tiden, noe som førte til mange konflikter:

Du har jo vokst opp i et annet samfunn, med andre normer og andre måter å behandle en voksen på, eller bli forstått på. Reaksjonen på ting... hvordan du reagerer og sånn og da bruker de på en måte, den høye stemmen da, som de tror funker... men det funker ikke, ikke sant. Vi er jo hissige. Vi har jo vokst opp med krangling og høy stemme og sånn, også tåler vi ikke at ukjente skal rope på oss, ikke sant, for du kjenner ikke de ansatte. Det tar ganske lang tid før du får en god tone med dem. Før du virkelig forstår hva de mener, hvordan de tenker, om de passer på deg, om de sier noe bra, ikke sant, fornuften og alt det der. Jeg var liten og kranglete og alt det der. Kastet ting... jeg gjorde det.. og data og sånn.

Det går igjen i alle fortellingene at utfordringene ble forsterket av at de var utrygge på de voksne. De hadde ikke tillit til at personalet «brydde seg på ordentlig», og tenkte at personalet kun var der for å ha en jobb:

Det var det jeg hadde i hodet.. de har det som jobb. De gir på en måte blaffen i hvordan vi har det innerst inne. -De bryr seg ikke på ekte? De har oss når de er her. Når de drar så tenker de ikke over.

Det virket som om deres innstilling og opplevelse, førte til at de hverken hadde respekt eller tillitt til de voksne, og at de derfor var i opposisjon den første tiden de bodde på omsorgssenteret.

Fra å se på de utfordringene som utspant seg på et omsorgssenter, går jeg over på å se på hvilke utfordringer de som har bodd på et asylmottak har opplevd.

Asylmottak

De tre som bodde på asylmottak, hadde liten tilgang på voksne og ble ikke eksponert for norsk kultur i samme grad, som de som bodde på omsorgssenter. Deres utfordringer dreide seg derfor om hvordan de skulle håndtere både de praktiske og de kulturelle utfordringene:

Jeg flyttet til asylmottaket, så da var det ikke muligheter for å snakke med noen. Det var ingen norske der. De ansatte som jobbet der, jobbet fra 08 til 16. Du kunne se dem hvis du hadde spørsmål, eller hadde noe viktig du måtte ta opp med dem.

Det var over 100 personer som bodde der. Vi hadde et veldig dårlig opphold der. På hvert rom var vi fire stykker. Vi hadde bad og dusj. Det var veldig vanskelig på morgenen. Det var mange som delte to bad. Hvis badet var låst, så fikk du ikke pusset tenger? Nei, det var stress. De tre jeg bodde sammen... han ene hadde avslag og han sov ikke på natta. Og jeg gikk på skole og måtte stå opp kl. 07 på morgenen, for å ta buss.. Miljøet var veldig dårlig for meg og jeg fikk et psykisk problem der. Jeg tenkte at jeg gir meg. Jeg skal ikke lære språket... fordi... jeg gikk på skole, jeg hadde lekser som jeg skulle gjøre, hvordan skulle jeg gjøre det... tre andre satte på høy musikk. Hvor skulle jeg sitte, ikke sant? Det var store problemer, ikke sant?

Intervjupersonene forteller at asylmottakene kun var bemannet på dagtid. Derfor bidro ikke betjeningen med måltider, leksehjelp eller andre typer omsorgsoppgaver overfor barna. De forteller at de opplevde at de var overlatt til seg selv og at det ikke var mulig å finne løsninger på problemene.

5.2.4 Familie

Med det bildet intervjupersonene har gitt av de utfordringene og belastningene flukten og møtet med det nye landet har gitt dem, beveger jeg med over til å se på hvilke belastninger forholdet til familien har påført dem.

Alle fortalte historier som vitner om at de har erfaring med tap av familiemedlemmer. Noen fortalte at begge foreldre er døde. Andre fortalte at foreldrene er arbeidsledige og lever under svært kummerlige forhold. Noen har kun kontakt med mor, og noen har kun kontakt med søsken som bor i Norge. Flere mistet dessuten kontakt med familien under flukten, og brukte lang tid på å spore dem opp igjen:

Da jeg kom hit, så visste jeg ikke hvor moren min var, eller familien min. Jeg visste ikke. Etter noen måneder, som jeg fant de, så nå sender jeg penger til de og sånn. Jeg må ha litt penger til lå sende til dem. Moren min er syk, så hun trenger penger, så jeg må hjelpe henne.

Intervjupersonene forteller også om savn og dårlig samvittighet overfor familien. De signaliserer at det er vanskelig for dem å leve et godt liv i Norge, når de vet at familien lever under fattigslige kår i hjemlandet:

Jeg får dårlig samvittighet når jeg bor her og mor og far og søsknene mine bor der, med dårlig økonomi og... jeg har det bra her i Norge. Heldigvis er jeg kommet hit og jeg må gjøre noe for at de skal være stolte og at de har det bra de også. Så....vi får se åssen det blir. -Så du hjelper dem.. du vil ikke ha det bra alene? Nei, jeg vil ikke ha det bra alene. Jeg får dårlig samvittighet selv når jeg har det bra og har penger og... da vil jeg at... så lenge mor og far lever, så kan jeg hjelpe de. De sier ikke at nå vil de ha penger, men jeg føler selv at de ikke har det bra og da bør jeg hjelpe dem.

Forpliktelsene overfor familien var et tema som gikk igjen i alle intervjuene, og flere av intervjupersonene følte et stort ansvar for å hjelpe familien til et bedre liv. De ønsket å bli i stand til å bidra økonomisk, men de ønsket også at familien skulle bli stolte og glade for at de klarte seg bra i Norge. De merket at familien hadde store forventninger til dem, og at dette forpliktet dem til å bruke de mulighetene livet i Norge hadde gitt dem. Forpliktelsene kunne i perioder oppleves som et ekstra press:

F.eks. nå som jeg tok friår, og fortalte det til familien, så ble de på en måte skuffet og sa at hvorfor gjør du det, du kaster bort et helt år.

Dette punkt har hatt til hensikt å gi et bilde av de utfordringer intervjupersonene møter i integreringsprosessen. Mine kommentarer og tolkninger, bygger på det bildet jeg satt igjen med etter å ha tolket og sammenlignet svarene intervjupersonene ga på de samme spørsmålene.

5.3 Hvordan har intervjupersonene håndtert utfordringene?

De to foregående punktene har gitt et bilde av hvorfor intervjupersonene anses som vellykket integrert i det norske samfunnet, og hvilke utfordringer integreringsprosessen har gitt dem. I dette punktet blir historiene om hvordan de har håndtert disse utfordringene presentert.

Forrige punkt startet med et sitat som beskrev hvordan intervjupersonene opplevde Afghanistan og Norge som to forskjellige verdenen. I dette punktet vil jeg starte med et sitat som kan gi et bilde på hvordan de, som kommer fra tredje til første verden, tenker om integreringsprosessen:

Det er vanskelig å integrere seg, men hvis du jobber eller går på skole, så kommer du litt nærmere.

5.3.1 Flukten

I forrige punkt kom noen av de vanskelige opplevelsene intervjupersonene har hatt i forbindelse med flukten fra Afghanistan frem. De mentale utfordringene disse opplevelsene har ført til, blir av intervjupersonene omtalt som tanker. Under dette punktet forteller de hvordan de har håndtert disse tankene, slik at de har fått tilbake håpet, motivasjonen og evnen til å se fremover:

Når man tenker på de, man kan ikke gjøre noe. Ja. De problemer som du hadde før. Du kan ikke gjøre noe med de. Nei. Det er bedre å tenke på det som er fremover. Ja. Derfor som jeg glemmer det og tenker på fremover og hvordan jeg skal lage livet mitt.

Man kan ikke glemme det en har opplevd, jeg bruker derfor opplevelsene til å motivere meg.

Jeg kunne blitt narkoman hvis jeg hadde vært i et dårlig miljø, men jeg kan ikke ødelegge mulighetene jeg har fått – jeg skal jo ha en fremtid. Noe må jeg lære å leve med og noe må jeg bruke lang tid på å få fjernet. -Du har funnet en måte å leve med det på? Ja, også er jeg i et miljø der alle driver og tar utdanning, og det eneste de tenker på er at de skal klare å ta utdanning. Også kommuniserer vi med hverandre, og jeg vet at han studerer, og han studerer og det gir meg motivasjon. Det påvirker oss.

Intervjupersonene forklarte at de følte seg sterke, fordi de hadde klart å overleve og håndtert store påkjenninger. Dette ga dem tro på at de ville håndtere de nye utfordringene livet ville gi:

Men etter hver når jeg kom i gang så gikk det bedre, så da måtte....selv om jeg prøver å tenke på fortiden og hva som har skjedd, og hvordan var det og sånn, men på en måte det gir meg styrke hvis jeg tenker også, hvordan jeg har hatt det før og hvordan jeg har det nå. Og på en måte, hvordan jeg selv klarte det. Hvordan jeg kom ut av den situasjonen og hva som hjalp meg, så ja.

En annen forteller hvordan han bruker sitt nettverk når han får flashbacks fra traumatiske opplevelser, og trenger hjelp til å få fri fra de vonde tankene:

-Tenker du mye på de tingene nå? Nei, jeg tenker ikke noe. Når jeg er trist, så må jeg bare ringe til noen venner eller til moren min, og bare snakke med de. Det blir glemt. -Det blir glemt? Ja, for hvis man tenker på sånne ting, så blir man syk med en gang.

Han fortalte at han har vært bevisst på å bruke nettverket sitt, for å få hjelp til å endre sinnsstemning og tankemønster. Det går igjen i alle fortellingene, er at de søker fellesskapet for ikke å føle seg alene og for å få hjelp til å distrahere seg selv fra de vonde tankene. De søker altså ikke fellesskapet for å snakke om sine psykiske problemer og vonde tanker, men for å slippe og tenke på dem.

Det gikk også igjen i intervjuene at vanskelige tanker ble håndtert ved å konsentrere seg om daglige rutiner:

Fordi, hvordan jeg klarte, fordi jeg var på jobb, jeg måtte gå på skolen, også var jeg med vennene mine, også hadde jeg masse lekser... Jeg hadde ikke tid.

Det som går igjen i alle fortellingene, er at de har klart å finne en måte å håndtere de vonde tankene på, slik at de har opprettholdt håpet om å få et godt liv. De forteller at de fortsatt jobber for å opprettholde dette håpet og at de holder fast i tanken om at de har «*vunnet i lotto*».

5.3.2 Språket

Som det kommer frem i forrige punkt, var språket den første store utfordringen intervjupersonene møtte i Norge. Denne utfordringen ble størst for de som gikk på et læringssenter og ikke fikk mulighet til å snakke med norske barn.

Denne utfordringen prøvde de å løse ved at de kommuniserte på norsk med hverandre. På denne måten fikk de trening i å snakke norsk, og de fortalte at dette er årsaken til at de i dag klarer seg bra:

Når vi kommuniserer mellom oss, er det lettere, selv om vi ikke snakker så godt norsk, men vi kommuniserer uten å tenke på språket... men sammen med nordmenn er vi redde for at norsken ikke er bra nok og vi tar litt avstand fra det. Nå tenker jeg også på språket... men for det meste tenker jeg ikke på det lenger.

En som hadde bodd på et asylmottak, og gått på et læringssenter, beskrev hvordan han hadde jobbet for å lære seg norsk:

Jeg laget en liten skrivebok, der jeg noterte ord på norsk, engelsk og persisk. Og jeg plukket opp masse ord i starten. Jeg var veldig motivert og hadde så mye energi. Jeg hadde lyst til å lære språket, ikke sant. Jeg måtte bare kaste meg over alt og snakke norsk... ...jeg må bryte den koden. Jeg må lære meg språket. Jeg må bare snakke... om hva som helst. Så jeg gjorde det. Man blir flink til å snakke, når man snakker selv egentlig, så jeg snakket med venner.

Å ha venner og å føle seg trygg, viste seg altså å være en viktig faktor for å kunne lære seg språket.

5.3.3 Venner, fritid og sosial omgang og tilhørighet

Ovenfor ser vi at nettverk er viktig både for å få hjelp til å håndtere vanskelige tanker og for å lære seg språket. Spørsmålet blir så hvordan intervjupersonene har håndtert forskjellige relasjonelle utfordringer. Har de klart å få innpass i et sosialt miljø og har de fått norske venner?

Intervjupersonen som spilte fotball på et annet lag enn klassekameratene sine, og som kjempet for å få byttet skole, sier det på denne måten:

Så byttet de meg til en annen skole da, der jeg spilte fotball og sånne ting. Da var det mye lettere å komme i det fotballmiljøet og jeg fikk flere venner og det var mye lettere for meg.

En av intervjupersonene, som kun har gått på et læringssenter og fortalte at det hadde vært vanskelig å finne norske venner, fortalte at han har fått venner gjennom arbeidsplassen:

Jeg har blitt venner med de norske som jeg har nå på jobb og sånne ting. Alle vennene mine som er norske, er fra jobben.

En av intervjupersonene som gikk rett fra et læringssenter til en videregående skole, der han ikke klarte å få noen venner, fortalte hvordan han måtte søke hjelp hos rådgiveren på skolen:

Jeg sa til rådgiveren at dette er et problem, så han hjalp meg. Han tenkte, ok, at vi må finne noe, slik at du kan fortsette å studere, siden du vil det. Jeg begynte på en annen skole 3. året. Da ble jeg kjent med noen flyktninger som kjente noen nordmenn, så da ble jeg kjent med noen veldig tett. Det gikk veldig fort... da ble det enklere.

Siden han klarte å mobilisere nok mot til å be om hjelp og så til å skifte skole, fikk han mulighet til å komme inn i et nytt miljø. Der ble han etter hvert trygg nok til at han klarte å snakke med norske ungdommer, slik at han kunne skape seg et vennernettverk. Dermed fikk han venner av både utenlandsk og norsk opprinnelse.

En fortalte at han ble bosatt i et bofellesskap som lå i samme kommune som omsorgssenteret han hadde bodd på. Han kunne derfor fortsette på den samme norske barneskolen han hadde gått på, siden han kom til Norge.

I tillegg kunne han fortsette på det samme fotballaget, der han allerede hadde sitt sosiale nettverk. Han forteller at dette har vært positivt for ham og at det har bidratt til en trygg og stabil tilknytning i et godt miljø:

Det er bra, for jeg har de kompisene fra den skolen med meg videre nå. Vi spilte mye fotball sammen, ellers så er det noen av de som har kommet på samme videregående som meg, så jeg har de fortsatt.

Han fortalte at han har et stort og godt sosialt nettverk, og at dette nettverket har bidratt til at han har et godt og trygt fotfeste i et norsk miljø. Han har dermed unngått flere av de utfordringene noen av de andre intervjupersonene har fortalt om.

Det å klare og knekke både språkkodene og de sosiale kodene i en helt fremmed kultur, er en stor utfordring. Det å bli trygg nok til å kunne balansere mellom den opprinnelige og den nye kulturen kan også være en utfordring.

Hvordan har de funnet balansen mellom afghansk og norsk kultur?

I forrige punkt kom det frem at intervjupersonene var skeptiske til den norske kulturen, og at de derfor holdt på sin egen kultur, den første tiden i Norge. Etter hvert som de fikk kunnskap om den norske kulturen, endret de innstilling og bestemte seg for å finne en balansegang, mellom afghansk og norsk kultur:

Men etter hver når jeg ble kjent med nordmenn og hadde vært på besøk hos noen nordmenn, så tenkte jeg oj, nei, jeg må bare forandre meg, og jeg har snudd meg 180 grader... for jeg tenkte at, det er her jeg kommer til å bo. Det er her jeg kommer til å ha fremtiden min. Jeg må ta det som er bra der og det som er bra her. Jeg må mikse litt, ikke sant. Jeg kan ikke glemme alt, men må ta vare på det som var bra.

Intervjupersonene beskrev prosessene de måtte gjennom for å finne en trygghet og forståelse i den nye kulturen. Det fremsto som en vanskelig prosess, siden de var vant til klare regler for hvordan de skulle leve livet sitt og hvordan de skulle oppføre seg i de forskjellige sosiale settingene. Etter hvert klarte de å finne ut hvilke sider de kunne beholde og hvilke sider som ikke var forenlig med livet i Norge:

Jeg har ikke glemt alt fra min kultur, ikke sant. Det som er best, har jeg tatt med og det som ikke er bra... Her i Norge det går ikke å leve slik man gjør i Afghanistan, ikke

sant, det er ikke vanlig. I Afghanistan vi kjenner alle naboene våre, ikke sant, men i Norge så er det ikke sånn. Jeg har tatt vare på det også, og jeg har blitt kjent med mange fra forskjellige land.

Denne intervjupersonen fortalte at han ønsket å bli kjent med naboene der han bor, og at han derfor både snakker med de eldre og andre «utlendinger» i nabolaget. Han føler at han får god respons ved å være sosial på denne måten, og at dette er en av de sidene ved den afghanske kulturen han kan ta med seg videre i livet.

Ved å ivareta et vennenettverk, som har samme kulturelle bakgrunn som dem selv, får de hjelp til å opprettholde de sidene ved den afghanske kulturen de setter mest pris på:

Jeg har mange venner fra min kultur, som jeg henger med, altså både norske venner og afghanske venner, og da kan jeg beholde min kultur, og ikke glemme det helt. Det er i blodet på en måte og jeg er stolt over det.

Siden de omgås både nordmenn og afghanere, får de en innsikt som gjør at de er i stand til å finne den balansegangen som føles best for dem.

Det som også går igjen hos alle intervjupersonen, er hvordan de verdsetter fellesskapsfølelsen og den gjensidige forpliktelsen til å hjelpe hverandre. Alle intervjupersonene uttrykker at de er opptatt av å ta vare på denne kulturelle egenskapen. Denne kulturelle identitet beskrives som noe som er dypt forankret i deres verdisett og som de er stolte av:

Å kjenne alltid hvem jeg er og ikke glemme hvem jeg er. Så det er de to tingene jeg husker på alltid. Jeg blir ikke noe annet. Hvis jeg går med norske, så blir jeg ikke norsk. Hvis jeg går med franske folk, så blir jeg ikke fransk. Hvis jeg går med en ingeniør, så blir jeg ikke ingeniør. Ikke sant?

Denne personen er opptatt av å ikke bli for norsk. Han forteller om «utlendinger» som han mener har glemt seg selv, og som viser liten respekt for egen kultur. Han er opptatt av å signalisere respekt for begge kulturer:

Ja jeg er stolt av min kultur og jeg er glad for at jeg har lært meg en ny kultur og at jeg har lært meg mange nye ting, som vi ikke har i Afghanistan.

Ingen av intervjupersonene føler seg som nordmenn, men alle har vært opptatt av å tilpasse seg det norske samfunnet:

Jeg er norsk, men jeg er ikke nordmann. Det står det i passet mitt også. Gutten er født i Afghanistan, men er norsk.

Alle viser til en evne til å ta vare på menneskene rundt seg og til å søke støtte når de selv trenger hjelp. De forteller at det er naturlig å bry seg og hjelpe hverandre, og at dette er en type sosial atferd de opplever som naturlig å praktisere i Norge.

Omsorgssenter

Hvordan opplevdes så overgangen fra et liv på flukt til livet på et omsorgssenter? Intervjupersonene som hadde bodd på et omsorgssenter fortalte at overgangen var stor og at de bodde der i lang tid før de klarte å finne seg til rette. Dette handlet både om deres syn på de voksne, og hvordan de etter hvert opplevde støtt og omsorg:

Da forsto vi hverandre, og da kunne jeg mye bedre norsk også, ikke sant. Da kunne jeg si hva jeg ville, hva jeg mente, hvor problemet var da, eller hva jeg ville ha litt annerledes. Hva jeg ville forandre på, på en måte. -Det tok så lang tid før dere virkelig forsto hverandre og at du virkelig godtok dem?

Hvor jeg virkelig fikk ordentlig kontakt og så på dem som noen jeg kan stole på, på en måte, en jeg kan åpne meg til og... Vi ble på en måte venner da, mens før så jeg på dem som en ansatt som kom og jobba. Men når du har bodd med dem lenge og snakker og... så tenker du at de virkelig bryr seg... i hvert fall de fleste. I hvert fall der jeg bodde, så var det det.

Intervjupersonene fortalte at de etter hvert hadde det bra på omsorgssenteret. De fortalte at de ofte reiste på utflukter, og at det gjorde at de fikk god tid til å prate med de ansatte, noe som har gitt dem mange gode minner.

De fortalte om ansatte de mener har hatt en spesiell betydning for dem. De mener at disse har vist en type omsorg og tålmodighet, som de har opplevd som kjærlighet. Alle kom med beskrivelser om hvordan denne opplevelsen bidro til at de begynte å føle seg trygge:

Og da tenkte jeg, nå har jeg kommet til landet – jeg skal ikke bekymre meg for noen ting – jeg er trygg nå. Fredelig... og alt er på plass. Etter det så ble jeg mer og mer sikker og trygg. Miljøpersonalet – de voksne som var med meg. De betyr veldig mye.

Det var de som satt sammen dagene... det var de som gjorde meg til den jeg er i dag. Selv om jeg var kjip mot de så... de hjalp meg veldig mye... hehehehe... de gjorde det. -Du skjønnte at de så deg bak den oppførselen du hadde noen ganger? De gjorde det, vet du.

Det var gode tider. -Det var det? Ja, heheheh, det var den beste tiden i mitt liv... jeg husker godt den periode da jeg bodde der... ble kjent med mange og det var veldig spennende da. Jeg lærte masse der. Jeg lærte å lage mat, jeg lærte språket. Jeg lærte å sosialisere meg og integrere meg. -Hvordan var det du lærte deg å sosialisere deg? Det var fotballen... fotballen og at jeg begynte på norsk skole ganske fort da. Og jeg snakket veldig mye med de ansatte da. Når vi lagde mat, når vi spilte kort og var på shopping, og var på tur og sånne ting. Jeg var interessert i å snakke da.

Fortellingene beskriver hvordan de gikk fra å være redde, usikre og aggressive, til å bli trygge, rolige og å føle seg elsket. Samværet med miljøpersonalet bidro også til at de fikk øvd på språket og at de lærte om norsk kultur.

Forholdet til vergen

Ingen av intervjupersonene som har bodd på asylmottak nevnte vergen sin. Det kan være tilfeldig, men det kan også skyldes at asylmottakene ikke har inkludert vergene i arbeidet med barna. Guttene som har bodd på omsorgssenter derimot forteller at de fikk besøk av vergen sin flere ganger, og at de fikk et godt forhold til vergen. Noen fortalte at de fortsatt har kontakt med vergen:

Jeg hadde en veldig snill verge og har fortsatt kontakt med henne. Jeg kaller henne mor. Norsk mor, som har støttet meg og stått på og hjulpet meg utrolig mye.

Grunnen til at de har et positivt forhold vergen sin, kan være at omsorgssentrene har samarbeidet og inkludert vergen i arbeidet med barna. På denne måten kan de ha fått mulighet til å etablere en trygg og god kontakt, som blant annet kan ha forsterket følelsen av at det var trygt å bo på et omsorgssenter.

Jeg har nå gitt et bilde av hvordan utfordringene på omsorgssentrene ble håndtert, og går så over på å se på hvordan utfordringene ble håndtert av de som bodde på asylmottak.

Asylmottak

Intervjupersonene forteller at de måtte jobbe hardt for å klare seg gjennom alle utfordringene de møtte på asylmottakene.

De fortalte at noe av grunnen til at de håndterte situasjonene, var at de kom til Norge med et stort håp og en høy motivasjon for å klare seg, og at de derfor ikke ville gi opp. Dessuten fikk de venner på asylmottaket, som hadde de samme forventningene. Dette bidro til at de påvirket og støttet hverandre på en positiv måte:

Jeg hadde tenkt at jeg skulle bli noe, men ikke at jeg skulle bli så opptatt av det. Man kommer hit, ikke sant, og ser muligheter og møter mennesker som er veldig høyt utdannet, mange ting som man ser i virkeligheten. Det er motivasjon – da er det de som gir motivasjon. Særlig venner som man blir kjent med. De gir mer motivasjon. For de som jeg ble kjent med første gangen i asylmottaket – alle oss studerer.

Jeg vil også trekke inn Introduksjonsprogrammet under dette punktet, siden programmet ble fremhevet som en av faktorene som kan ha påvirket motivasjonen til å fortsette på skolen.

Introduksjonsprogrammet

En av intervjupersonene som takket ja til å gå inn i introduksjonsprogrammet, da han fikk vedtak om asyl, uttalte følgende:

Jeg kom inn i introduksjonsprogrammet. Jeg fikk det i et år. Jeg skulle bare gå på skole, og fikk penger for det. Når du går på skolen og har en sum som skal dekke mat og klær, da tenker du ikke på at du skal jobbe. Du tenker at du skal gå på skole, jeg skal lære meg språk og du tenker på hva du skal bli. Det gir motivasjon.

At han ble med introduksjonsprogrammet bidro til at han klarte å opprettholde sine utdanningsplaner.

Grunnen til det var at han fikk en kontaktperson i kommunen han kunne rådføre seg med, og som kunne hjelpe han med tilretteleggingen av hverdagen og planlegging av det videre livet:

Jeg flyttet inn i en leilighet. Jeg leide selv, men det var kommunen som betalte.

De tre som har bodd i asylmottak, beskriver altså den hjelpen og den kontakten de har hatt med kommunen, som medvirkende årsak til at de har klart å opprettholde motivasjonen til å gå på skole. Jeg vil nå gå over til å se på hvordan de har håndtert utfordringene og kontakten med familien.

5.3.4 Familien

I forrige punkt forteller intervjupersonene om savn og dårlig samvittighet, når de snakker om familien. Der kom det også frem at de følte at familiens forventninger kunne oppleves tyngende. Hvordan de klarte å bruke respekten, savnet, den dårlige samvittigheten og presset fra familien til å motivere seg selv, vil vi se nedenfor.

En av intervjupersonene avslører hvor stor respekt han har for sin mor, og beskriver henne som et sterkt og klokt menneske. Han gir uttrykk for at han tror han har arvet mors egenskaper, og at det gir ham håp og motivasjon:

Og det meste har jeg lært fra mamma. Hun var slik. Selv om hun hadde så mye problemer hjemme. Men det var ikke slik at hun skulle gi opp, så hun måtte kjempe, kjempe og kjempe hele tiden. -Hun ga ikke opp? Nei, hun bare sa hele tiden, alt ordner seg, det er ikke noe å tenke på. Det skal vi ordne. Alt skal vi ordne.

-Hun fant løsninger? Ja, hele tiden. Ahh... Slik har jeg lært av de som er rundt meg, fra de. Nå forstår jeg hvor det kommer ifra.

Og selvfølgelig den tilliten du må ha overfor deg selv... selvfølgelig, du klarer det. Dette her... det klarer jeg. Alt var jo nytt for meg. Jeg må gi meg den styrken selv at jeg klarer dette her. Det går helt greit. Så, jeg klarte det.

Alle formidler en sterk tilknytning til familien, og forteller at familien oppleves som den stabile og trygge basen i livet deres:

Det er jo på en måte de du har. Hvis noe skjer med deg har du noen du kan støtte deg på og som kan bakke deg. Du kan spørre om hjelp og du kan dra til dem. Du har dem der uansett. Så det er greit å vite. Det er greit å ha familie. Det er de som er der uansett hva som skjer.

Kommunikasjonen med familien

Flere har funnet en måte å kommunisere med familien på, som går ut på at de enten lar være å fortelle om hendelser familien vil reagere negativt på, eller at de utsetter å fortelle det til alt har ordnet seg:

For eksempel når jeg ble operert og sånn, Jeg fortalte dem ikke at jeg ble operert og var syk eller noe sånt. Da vet jeg hvordan de har det. Foreldre, de er sånn. Jeg vet f.eks. moren min, kanskje at hun er våken, tenker og sånn. Da vil jeg ikke gi henne de bekymringene. Jeg fortalte henne etter tre år at jeg var der. Sånne ting trenger jeg ikke å fortelle. Det holder jeg hemmelig. Jeg forteller det når tiden er inne, eller ikke i det hele tatt.

Ja, jeg juger litt også... hehe... legger på litt ekstra og sånn hehe... -Hvis du har jugd litt, hva føler du etterpå da? Jeg tenker ikke noe stort over... Det er ikke sånn at jeg juger, ikke over sånne store ting... jeg juger litt da, for å få dem til å få det bra. Det er ikke bare for min del. -Jeg skjønner. For å få dem til å få det bra og være trygg på meg. -Så det er viktig for deg at familien har det bra? Ja, at familien har det bra.

Alle fortalte at de var opptatt av å gjøre familien stolt, og at de prøvde å tenke på presset fra familien som motiverende:

Familien sier alltid... ta utdanning. Når du er utdannet, så er det bedre. Generelt så liker jeg å studere og det er det samme familien liker også. Familien vil alltid at vi skal ta utdanning for da er det bedre for oss.

Jeg satser på økonomistudiet bare. Jeg skal bare fortsette. -Det betyr at familien har forventninger til deg... de påvirker deg kanskje litt? Selvfølgelig. Det er litt bra å ha det sånn, for da er du bundet til noe på en måte. Noen som kan dra deg på den rette veien og noen som kan få deg til å jobbe hardere.

Alle sa at familien bidro med en form for støtte og stabilitet de trengte. De fortalte at de snakket med familien om livet i Norge, og at de opplevde at familien lyttet til dem, og kunne komme med gode råd:

De har ikke hatt noen spesiell rolle, men de har hatt en muntlig rolle som motiverer deg, som gir deg motivasjon til å arbeide, eller som hjelper deg på den riktige retning, som gir deg gode råd... ja... Som for eksempel skolen og jobben min, eller sånne andre ting. Det er den rollen de har.

En av intervjupersonene fortalte hvordan guttens forhold til sin mor ble brukt av andre voksne i oppdragelsesøyemed:

For eksempel når jeg ikke gjorde det så bra på en prøve, og sånne ting da. Han prøvde å bruke den... hva tror du moren din sier til dette her nå liksom hehhe... bruke det kortet der da... hehhe. Der og da så følte jeg meg litt sinna da, men etter hvert så gjorde jeg det bra på andre prøver og sånne ting da, så det føltes litt deilig... å bevise at jeg er bedre enn det han tror da....hehehe.

Slik historiene fremsto, virker det som om familien hadde en positiv effekt på alle intervjupersonene. Alle ga uttrykk for at de hadde lært seg til å tenke på familienes forventninger som støtte, oppmuntring og at det ga dem motivasjon.

5.3.5 Religion

Til slutt ser jeg det som viktig å få frem at ingen av intervjupersonene opplevde sitt forhold til sin religion som konfliktfylt. Dette er årsaken til at dette temaet ikke blir berørt i forrige punkt, som kun omhandlet intervjupersonenes utfordringer.

De fortalte at religion er et personlig anliggende og at de derfor selv kunne velge hvordan de ville praktisere den. Derfor hindret ikke praktiseringen av religionen de forpliktelsene de hadde, siden de tilpasset de religiøse ritualene til det livet de levde i Norge:

Jeg knytter ikke så mye til religion eller andre ting – jeg knytter mest til hva som er sunn fornuft. Jeg mikser. Det går helt fint.

Noen av intervjupersonene hadde dessuten kunnskap om forskjellige religioner før de kom til Norge, noe som kan ha bidratt til de var forberedt og gjort lettere å tilpasse sin religionsutøvelse:

Jeg visste litt om andre religioner også fra før, så jeg visste hvordan jødedommen og kristendommen er, så jeg hadde litt kunnskap om hva de kristne tror på da jeg flyttet. Jeg hadde respekt, så det var ikke noe vanskelig da jeg flyttet fra familien til et europeisk land.

5.4 Oppsummering

Jeg vil nå gi en kort oppsummering fra dette kapittelet for å peke på det som jeg anser som de viktigste funnene i denne studien.

Under punkt 5.1 kommer det frem at intervjupersonene kom til Norge med forskjellig utgangspunkt, og at de på ulike måter har funnet sin plass i det norske samfunnet.

Grunnen til at intervjupersonene anses som godt integrert, og er valgt ut til å være med i denne studien, er at de har et godt fotfeste både innenfor norske utdanningsinstitusjoner og norsk arbeidsliv. Alle forteller at de har en tilfredsstillende boligsituasjon og en trygg økonomi. Skolen, fritidsaktivitetene og arbeidsplassen har bidratt til at alle har opparbeidet seg gode sosiale nettverk, som også består av nordmenn. Det kommer dessuten frem at nettverket har bidratt til at de har klart å opprettholde både motivasjon og evne til å fullføre sine fremtidsplaner.

Alle virket derfor trygge, og kommuniserte en optimistisk holdning til livet. De ga dessuten selv uttrykk for at de følte seg godt integrert og godtatt i Norge.

Under punkt 5.2 er det fokusert på intervjupersonenes utfordringer, om årsaken til at de måtte flykte, og at flukten medførte traumatiske opplevelser. De beskrev også hvilke utfordringer integreringsprosessen i Norge har gitt dem.

Å lære det norske språket blir oppgitt som den største utfordringene. Denne utfordringen har både påvirket muligheten til å komme i kontakt med norske barn og til å forstå forskjellige sosiale koder. Denne utfordringen viste seg tydeligst for de som hadde hatt skoletilbudet sitt på et læringssenter. Grunnen til det var at de som gikk på læringssenter, ikke fikk samme mulighet til å komme i kontakt med norske barn og norsk kultur, som de som gikk på vanlig norsk skole.

Intervjupersonene forteller også om tap og savn av familiemedlemmer og bekymringer for hvordan familien har det, både mentalt og økonomisk. Deres behov for å hjelpe familien, påfører dem dessuten et ansvar som gir dem noen ekstra utfordringer.

Under punkt 5.3 kommer det frem hvordan intervjupersonene har mestret de vanskelige opplevelsene, de hadde med seg da de kom Norge. Ved å konsentrere seg om oppgaver og plikter, og ved å bruke ressurser i nettverket, klarte de å fokusere på det livet de ønsket å skape seg i Norge.

De som gikk på ordinær norsk folkeskole, har lykket best både med å lære norsk og i å etablere gode vennskap med nordmenn. For de som gikk på et læringssenter, var det først i møtet med den videregående skolen og arbeidslivet de fikk denne muligheten.

Historiene forteller også hvordan boforholdene har hatt innvirkning på deres liv og de mulighetene de har fått. Dette handler blant annet om mulighetene de har hatt til å få tilfredsstilt behovet for omsorg, trygghet og praktisk hjelp. Det viser seg at de som har bodd på et omsorgssenter har fått tilfredsstilt disse behovene i større grad enn de som har bodd på et asylmottak.

Introduksjonsordningen og kommunenes innsats, har vist seg å være effektiv for å opprettholde planene om å gjennomføre skolegangen. Kommunen har dessuten hjulpet flere av intervjupersonene med bolig.

Elementene fra deres opprinnelige kultur, som de ønsket å bevare, handlet om å vise omsorg for sine medmennesker og til å ha respekt for sin familie.

Omgang med venner både fra Afghanistan og Norge, har bidratt til at de har blitt tilstrekkelig kjent med begge kulturer, slik at de har kunnet kombinere disse på en måte de føler seg trygge på.

Måten de har kommunisert med familien på, har både virket motiverende og bidratt til at de har ivarettatt omsorgen og det hensynet de ønsker å vise overfor dem.

Religionsutøvelsen har av alle intervjupersonene blitt definert som en privatsak, og har derfor vært uproblematisk å tilpasse det livet de lever i Norge.

6 DRØFTING

I dette kapittelet vil jeg drøfte studiens hovedfunn opp mot den kunnskapsstatus som er presentert i kapittel 2 og de teoriene som er presentert i kapittel 3. Hovedfunnene vil bli drøftet ved hjelp av to drøftingsspørsmål. Drøftingsspørsmålene handler om de utfordringene intervjupersonene har møtt i forbindelse med integreringsprosessen og hvordan disse er håndtert. Temaene som vil bli drøftet handler om traumer, kultur, erfaringer med å bo på asylmottak og omsorgssentre, og familie og venners betydning.

Dette kapittelet har altså til hensikt å bidra med en forståelse for hvorfor noen enslige mindreårige asylsøkere klarer å gjennomføre en vellykket integreringsprosess i Norge.

6.1 Hvordan kan utfordringene intervjupersonene har opplevd forstås?

For å kunne forstå hvordan de enslige mindreårige asylsøkerne har klart å gjennomføre en vellykket integreringsprosess, er det først nødvendig å forstå de utfordringene de har hatt. Derfor handler det første drøftingsspørsmålet om de viktigste utfordringene de har opplevd i forbindelse med integreringsprosessen.

6.1.1 Traume

I denne studien kommer det frem at alle intervjupersonene har blitt utsatt for store personlige utfordringer i forbindelse med flukten. Ut fra det faktum at de var barn og uten omsorgspersoner, og at de har lagt en lang og farefull flukt bak seg, kan utfordringene karakteriseres som traumatiserende (Dyregrov, 1998). Hvordan traumene har påvirket de kognitive funksjonene, kan ha hatt sammenheng både med individuelle egenskaper og miljøet. Ut fra Dyregrov (1998) sin utredning av traumbegrepet, som jeg har redegjort for under punkt 3.3, er det sannsynlig at intervjupersonene har vært utsatt for kumulative traumer. Alle refererer til gjentatte traumatiske opplevelser som har vært truende både for dem selv og mennesker de har omgitt seg med. De har vært vitne til vold og død, både i hjemlandet og under flukten. Det å bli eksponert for den type traumatiserende opplevelser, i så ung alder, utgjør en fare for å utvikle både psykiske problemer og kroppslige reaksjoner (Dyregrov, 1998).

Som det kommer frem i resultatdelen opplevde de mye sinne og frustrasjon den første tiden i Norge, noe som bidro til mange konflikter. Frustrasjonen kan ha vekket til live vonde følelser og minner, og gjort at situasjoner har blitt assosieres med tidligere negative opplevelser. Gjenkallelse av negative følelser kan derfor ha bidratt til utvikling av et dysfunksjonelt mønster som har preget deres evne til å tolke informasjon i denne perioden (Bjerke & Svebak, 1997). Den dysfunksjonelle og utagerende atferden, flere av intervjupersonene har beskrevet, er dessuten typisk for gutters reaksjonsmønster (Dyregrovs, 1988, s. 67).

I resultatdelen siteres det fra en samtale der en intervjuperson forteller at han utviklet psykiske problemer, på grunn av forholdene på et asylmottak. Denne historien støtter det forskning sier om at ventetiden og de utfordringene barna møter i Norge, kan påføre barna nye traumatiske påkjenninger (Berg og Tronstad, 2015). Den lange ventetiden kan dermed ha ført ham inn i noen negative attribusjonsprosesser som har styrt hans tanker om seg selv, noe som også kan ha rystet hans virkelighetsoppfatning (Reichelt & Haavind, 1996). Alle intervjupersonene fortalte om episoder både fra mottak og omsorgssentre, som kan ha vært retraumatiserende. I undersøkelser det vises til i kapittel 2, er det også støtte for at boforholdene har mye å si for hvordan barna har det i den lange ventetiden (Liden et al. 2013).

På samme måte som forholdene i botilbudet kan ha påført intervjupersonene nye traumatiske påkjenninger, kan også møtet med en ny kultur ha påført dem ekstra påkjenninger.

6.1.2 Ny kultur

I resultatdelen kom det frem hvordan intervjupersonene opplevde frustrasjonen i møtet med en helt fremmed kultur, og et uforståelig språk. Thomsen og Larsen (1994) beskriver hvordan tapet av kulturelle verdier, som har opprettholdt meningen i livet, kan oppleves traumatisk. Alle forteller at integreringsprosessen har vært smertefull og bydd på mange utfordringer. De forteller blant annet at det var smertefullt å miste grepet på enkelte av de kulturelle reglene de har vokst opp med.

De kulturelle reglene intervjupersonene refererer til er det samme som det Francis Hsu (1985) identifiserer som kjernen i mennesket (Thomsen og Larsen, 1994).

Kjernen i mennesket er den forutsigbarheten som en trygg tilknytning i et kjent miljø bidrar til. Denne tilknytningen kan føles ekstra sterk i situasjoner der tapet av de menneskene du har et sterkt intimt og følelsesmessig forhold til har gått tapt (Thomsen & Larsen, 1994), slik situasjonen var for alle intervjupersonene. Alle har forlatt barndomshjemmet og familien, og noen har i tillegg mistet familiemedlemmer. De har dermed mistet den beskyttelsen voksenpersonene kunne ha gitt dem, noe som har gjort dem ekstra utsatt for depressive plager (Luthar, 2003).

Den manglende norske kulturkompetansen i kombinasjon med manglende etnisk kulturkompetanse, forsterket derfor faren for å utvikle depressive plager (Oppedal et al. 2013). Når jeg antyder at de kan ha hatt manglende etnisk kulturkompetanse, mener jeg at møtet med den norske kulturen, kan ha utfordret de innarbeidede kulturelle og religiøse rituelle rutinene. Dermed kan den kulturkompetansen de hadde med seg fra hjemlandet ha blitt forstyrret, og påført dem akkulturasjonsspesifikke belastninger (Oppedal et al. 2013).

Som det kommer frem under punkt 2.3, er det varierende i hvilken grad mottak og omsorgssentre klarer å hjelpe barna til å ivareta sin opprinnelige kulturelle identitet, siden noen av de ansatte mangler nødvendig kulturell forståelse (Deloitte, s. 42). Noe av årsakene til de kulturspesifikke utfordringene intervjupersonene i denne studien opplevde, kan derfor forklares med manglende kulturell forståelse i personalgruppen i botiltaket.

6.1.3 Asylmottak og omsorgssenter

Som vi så i under punkt 2.3. har asylmottakene lavere krav til bemanning og til kvalifisert personale enn hva som er tilfelle på omsorgssentrene. Undersøkelser jeg har referert til i kapittel 2, viser at det er et misforhold mellom kunnskapen om hvordan barna bør ivaretas og mulighetene de ansatte faktisk har til å ivareta barna (Deloitte, 2014).

I resultatdelen, under punkt 5.2.3, kommer det frem at personalet på asylmottakene ikke var tilgjengelig for intervjupersonene. Intervjupersonene tegner med dette et bilde som stemmer med undersøkelsen til Deloitte (2014). Det er derfor sannsynlig at den traumebevisste dimensjonen av omsorgsarbeidet ikke ble tilstrekkelig ivare tatt.

Det kom også frem at intervjupersonene som bodde på asylmottak, hadde problemer med å få nok søvn og hvile, og at det var vanskelig å få gjort lekser. Det var både de fysiske forholdene og uroen på mottaket som var årsaken til dette. Dette vitner om at forholdene på mottaket ikke lå til rette for at de mindreårige skulle kunne følge opp forpliktelser i forbindelse med skole og jobb.

Alle de forholdene intervjupersonenes beskriver fra oppholdet i mottakene, støtter dermed de undersøkelsene jeg har valgt å forholde meg til i denne oppgaven (Deloitte, 2014, Liden et al. 2013, Berg & Tronstad, 2015, Oppedal et al. 2011).

Når det gjelder de utfordringene intervjupersonene rapporterer om fra omsorgssentrene, handlet det spesielt om deres utvikling av problematisk atferd. Historiene handlet om hvordan de utfordret personalet med å være urolige, bråkete og provoserende. Videre hvordan de mistet respekten for de voksne som reagerte med å bli høyrøstet, kjefte og å gi barna negative konsekvenser. Den fiendtlige atferden intervjupersonene viste, kan forklares med at tidligere traumatiske opplevelser har skapt en generell mistillit til voksne. Atferden kan derfor ha vært et uttrykk for at de ønsket å skape avstand til de voksne, fordi de voksne trigget deres utrygghetsfølelse (RVTS Sør, 2017). De voksne kan med sin måte å møte barna på, ha underbygget en følelse av å ikke være ønsket og likt. Årsaken til at de voksne håndterte situasjonen på den måten, kan ha vært manglende kunnskap om at atferden til barna var tegn på reguleringsproblemer og på manglende evnen til å styre sine egne følelser (Nordanger et al. 2011).

6.1.4 Familie

Som vi så under punkt 5.2.4, har intervjupersonene slitt både med savn og dårlig samvittighet overfor familien. Savnet gjorde seg gjeldende både i den perioden de ikke hadde kontakt med familien, og etter at de hadde klart å opprette kontakt igjen. Den dårlige samvittigheten begrunnet de med at de synes det var vanskelig å ha det bra i Norge, når de visste at familien levde under fattigslige kår i hjemlandet.

Derfor følte de et stort ansvar for å hjelpe familien. De føler også på et press og på forventninger, om at de skal prestere i Norge og bli i stand til å hjelpe familien.

Mine funn støttes i undersøkelser som viser at barna bekymrer seg for hvordan familie og venner har det i hjemlandet, og at manglende kontakt med familien kan være en belastning (Liden et al. 2013, s. 52). Manglende flyktningefaglig kompetanse, hos personalet i botilbudet, kan hindre at barna får den hjelpe de trenger til å opprette kontakt med hjemlandet (Liden et al. 2013). Den manglende kontakten, kan videre føre til at barna føler seg ensomme og at de ikke får den omsorgen de har behov for (Deloitte, 2014, s. 28).

De barna som har opprettet kontakt med familien, opplever derimot også belastninger. Siden familien ofte er i en vanskelig livssituasjon, er de ikke i stand til å støtte opp og gi barna den omsorgen de trenger. Barna blir i disse tilfellene ekstra utsatt hvis personalet ikke er i stand til å demme opp for omsorgsbehovet (Berg & Tronstad, 2015, s. 119). I tillegg må barna fremstille sin situasjon som mer positiv enn hva som er tilfelle, for å skåne familien for ytterligere bekymringer. Barna må derfor gi et inntrykk av at de håndterer livet i Norge (Berg & Tronstad, 2015). Jeg finner de samme tendensene i min studie. Alle intervjupersonene forteller hvordan de bevisst velger ut hva de forteller til familie og venner, og hvordan de holder sine problemer og negative opplevelser for seg selv.

Dermed representerer både manglende kontakt med familie, og en belastende kontakt med familien et problem i en integreringsprosess. Når dette problemet kombineres med en personalgruppe som hverken har fokus på familie eller ivaretar barnas omsorgsbehov, kan barnas psykiske helse trues ytterligere. De vil da kunne miste evne til å lære hvordan de skal bli resiliente.

Siden de enslige mindreårige asylsøkerne kommer fra en kultur som løser problemer ved å bruke familie- og vennenettvert (Jávo, 2010), blir de ekstra sårbare når de kommer i en situasjon der de blir stående alene. Dermed kan de komme i en situasjon der de hverken lærer å bli resiliente ved å bruke familie og venner, eller ved å lære og klare seg selv og stole på sin egen styrke, slik det gjøres i det individualistiske samfunnet (Jávo, 2010).

Under punkt 3.2, ser vi at manglende kompetanse og ressurser også kan komme i konflikt med hvordan utviklingsstøttende omsorg bør utøves overfor enslige mindreårig asylsøkere (Liden et al. 2013). Funnene i min studie kan tyde på at noen av intervjupersonene ikke fikk denne utviklingsstøttende omsorgen den første tiden i Norge, og at det kan skyldes at personalet ikke hadde den nødvendige flyktningefaglige kompetansen.

6.2 Hvordan kan måten intervjupersonene har håndtert utfordringene på forstås?

I forrige punkt drøftet jeg hvordan de utfordringene intervjupersonene har møtt kan forklares, og hva som kan være årsaken til de problemene de opplevde i møtet med det norske samfunnet. Dermed går jeg over på å se på hvordan måten intervjupersonene har håndtert utfordringene kan forstås.

6.2.1 Traume

Som vi så under punkt 6.1.1, er det sannsynlig at intervjupersonene har vært utsatt for kumulative traumer. For å forstå hvordan de har håndtert traumebelastningene har jeg blant annet valgt å se på resiliens teorien. Den kan hjelpe til med å få øye på intervjupersonenes indre og ytre ressurser (Jávo, 2010).

Det ser ut til at intervjupersonene har opprettholdt en motivasjon gjennom hele integreringsperioden, og at dette har skapt et driv, som har gjort dem i stand til å finne måter å mestre utfordringer på. Det kan ha ført til at de har fått det overskuddet de har trengt. Grunnen til at de har klart å opparbeide og utnytte dette overskuddet, kan ha sammenheng med kommunikasjonen med familie, venner og andre ressurspersoner. Denne kommunikasjonen kan ha virket støttende og gitt dem den omsorgen de trengte for å klare og bygge opp tilstrekkelig med motstandskraft. Nettverket kan ha gitt inntrykk av at de hadde tro på intervjupersonene, slik at de selv har opprettholdt troen (Jávo, 2010, s. 117). Nettverket har på denne måten bidratt til å bryte en negativ spiral, slik at de har klart å opprettholde sitt gode selvilde (Jávo, 2010, s. 117).

Siden resiliens har forskjellige uttrykk ettersom hvilken kultur barn vokser opp i, kan disse personene ha lært resiliens på forskjellige måter. De kan ha lært resiliens ved å løse problemer i fellesskap med familie og venner, slik det gjøres i et kollektivistisk samfunn (Jávo, 2010, s. 118). I tillegg kan de ha lært seg resiliens slik det gjøres i det individualistiske samfunnet, der det er viktig å klare seg selv og stole på sin egen styrke (Jávo, 2010, s. 117).

Siden traumebelastninger omfatter alle deler av livet blir dette temaet drøftet videre under alle punktene i dette kapittelet, og spesielt under punktet om traumesensitiv omsorg, 6.3.2.

6.2.2 Ny Kultur

For å forstå hvordan intervjupersonene har klart å tilpasse seg en ny kultur, kan jeg bruke intervjupersonene som har gått på norsk barne- og ungdomsskole som eksempel. Slik jeg tolker deres historier valgte de noen defensive strategier i starten, og inntok på den måten en rolle som novise i det ukjente sosiokulturelle miljøet.

Ved å delta på den måten fikk de anledning til å observere både språket og de sosiale kodene. Etter hvert som de begynte å forstå, ble terskelen for å nærme seg de sosiale arenaene lavere. Det å være en del av et miljø og få anledning til å observere, prøve ut og praktisere både språket og de sosiale kodene, gjør overgangen fra å være novise til kompetent glidende (Nygren, 2008). Intervjupersonene forteller at de etter hvert brukte både defensive og offensive strategier, ved at de både var tilbakeholdende og avventende, og pågående og initiativrike. De har med andre ord forstått når det har vært riktig å være novise og når det har vært riktig å være kompetent, og valgt riktige handlingsalternativer ut fra systemenes muligheter (Schousboe, 2009). Den situerte læringsprosessen har på denne måten bidratt til at den sosiale og kollektive dimensjonen har påvirket intervjupersonenes understrukturer, både gjennom kognitive og emosjonelle prosesser (Nordby et al. 2013, s. 114, Hundeide, 2003, s. 117). Disse prosessene kan ha gitt dem noen nye individuelle egenskaper, en ny selvforståelse og en viktig sosial kompetanse (Hundeide, 2003, s. 27, Nygren, 2008). Dermed har de fått noen viktige adgangsferdigheter som har vært tilpasset det nye samfunnet de har kommet til (Hundeide, 2003).

At de har fått delta i de nye kulturelle og sosiale kontekstene, har altså gjort dem i stand til å ta det nødvendige fellesskapsansvaret som kreves av et fullverdig medlem av samfunnet (Kjørholt, 2010, Nordby et al. s. 115).

Slik det fremkommer i alle intervjuene, har intervjupersonene inngått i flere proksimale utviklingssoner (Øia & Fauske, 2010, s. 35), som har vært med på å konstruere deres forståelser og erkjennelser. Dette har skjedd i soner der de har inngått i både språklige, sosiale og kulturelle samhandlinger. Dermed har de kulturelle tenkemåtene og redskapene blitt internalisert. De hadde altså ikke vært i stand til å tilegne seg de ferdighetene og den kunnskapen, de nå har internalisert, på egenhånd. Kunnskapen har dermed blitt opparbeidet i soner som er sosialt konstruert (Øia & Fauske, 2010, s. 35). Dermed har intervjupersonene vært i stand til å eksternalisere sitt vesen og gjensidig påvirket det miljøet de har vært en del av. Dette kan være årsaken til at de har blitt i stand til å være aktør i sitt eget liv og klart å gjennomgå en positiv akkulturasjonsprosess (Mathiesen, 2008). På denne måten kan de sakte men sikkert ha oppnådd en makt i sitt liv.

Sosial kompetanse

Alle intervjupersonene refererer til sosiale settinger de har slitt med å forstå, den første tiden i Norge, men som de sakte men sikkert har tilpasset seg. I den sammenheng kan det være nyttig å se til Ogden (2015), som snakker om fiendtlige og omsorgsfulle miljøer. Ut fra historiene til intervjupersonene, er det rimelig å anta at intervjupersonene har kommet fra fiendtlige miljøer, og at deres fokus dermed har vært å overleve. I Norge derimot, er det ønskelig at barn skal utvikle seg innenfor et omsorgsfullt miljø, slik at de tilpasser seg samfunnet på en positiv måte (Ogden, 2015).

Det kommer frem, i alle historiene, at intervjupersonene har utviklet sin atferd og sosiale kapital, fordi de har forstått hva som har vært lønnsomt, og hva som har blitt ansett som alminnelig, i det miljøet de til enhver tid har beveget seg innenfor. Deres evne til å tilpasse seg, kan derfor være grunnen til at de har klart å utvikle et nytt handlingsmønsteret (Nordby, 2009).

Den sosiale kompetansen de har vært i stand til å tilegne seg, har dermed bidratt til å øke intervjupersonenes trivsel og livskvalitet (Ogden, 2015). Denne kompetansen har også vært viktig for å kunne fremme den fremtidige utviklingen (Garbarino, 1985, s. 80). Her kan også grunnlaget for at de har blitt kvalifisert for å løse de framtidige utviklingsoppgavene blitt lagt (Garbarino, 1985).

I tillegg har de menneskene intervjupersonene har opplevd som viktige i sine omgivelser, og som de har inngått allianser med, bidratt til en sosialiseringssprosess som kan ha skapt indre kontrakter. Altså den ytre samhandlingen mellom barna og betydningsfulle andre, kan ha blitt til indre operasjoner (Hundeide, 2003, s. 7).

Intervjupersonene kan ha blitt påvirket av de sosiokulturelle diskursene, slik at de etter hvert har tatt for gitt hvordan de skal samtale, oppfatte verden, og hva de har opplevd naturlig. De har dermed appropriert artefakter og utviklet kognitive og psykologiske mønstre i et dialektisk samspill med omgivelsene (Hundeide, 2003).

Derfor har de klart å tilegne seg de ferdighetene, holdningene og de motivene de har hatt bruk for, for å mestre de situasjonene de har møtt. Dette har igjen bidratt til trivsel, og til at deres utvikling har blitt fremmet (Garbarino, 1985, s. 80, Ogden, 2015).

Forskning sier dessuten at barn og unge som klarer å opparbeide seg god nok kulturkompetanse er mindre utsatt for psykiske plager. At de deltar i sosiokulturelle nettverk, som er kilden til at de kan opparbeide seg den nødvendige kulturkompetansen er dermed nødvendig for at de skal oppnå den ønskelige sosiale integrasjonen (Oppedal, Røysamb & Sam, 2004).

Skolens betydning

Som vi ser i resultatdelen forteller intervjupersonene at de har vært pliktoppfyllende og standhaftige med skolearbeidet. Det kan være et tegn på at skolen har fungert som et pusterom fra de vonde tankene (Liden et al. 2013, s. 125). Dessuten har Perry (1999) vist at hjernen påvirkes av hvordan den blir brukt (RVTS Sør, 2017). Skolearbeidet kan dermed ha bidratt til å styrke evnen til å konsentrere seg og utvikle hjernen til å ha oppmerksomhet på positiv aktivitet (RVTS Sør, 2017).

Intervjupersonene fortalte dessuten at skolen var en viktig arene for å kunne skape relasjoner til andre barn. Alle fortalte at de hadde vært opptatt av å få norske venner, å lære og snakke norsk, og å delta på de samme fritidsaktivitetene som klassekameratene. Alle disse behovene skolen og vennerelasjonene har bidratt til å dekke, kan derfor også ha virket traumereduserende (Berg & Tronstad, 2015). Dessuten kan muligheten de har hatt til å delta og lære å forstå sine omgivelser i seg selv ha vært stress- og traumereduserende (Liden et al. 2013).

Norske velferdsordninger

Som vi ser i resultatkapittelet, forteller intervjupersonene at de har fått mye hjelp og at gode norske velferdsordninger har bidratt til at de har klart seg bra i Norge.

Introduksjonsordningen var blant annet avgjørende for at noen av intervjupersonene klarte å motivere seg for videre skolegang. Både i regi av introduksjonsordningen og andre kommunale initiativ, har intervjupersonene deltatt på organisert leksehjelp, fått hjelp med å skrive jobbsøknader, og deltatt på matlagings- og hobbykvelder, i tillegg til at de har blitt hjulpet med bolig. Flere av intervjupersonene forteller også om en kontaktperson i kommunen, som har vært viktig for dem i etableringsfasen.

Det er dermed mange faktorer ved de systemene og ordningene som finnes i samfunnet (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011), som har medvirket til de prosessene som har ført til at intervjupersonene har klart å gjennomføre en vellykket integreringsprosess. De mekanismene som har virket i disse prosessene kan forstås som transaksjoner mellom individets, nærmiljøets og samfunnets ressurser (Andersen et al. 2000). Norske velferdsordninger har dermed fungert som katalysator og gjort intervjupersonene i stand til å utnytte sine egne ressurser, opprettholdt deres motivasjon og gitt dem en følelse at livet har vært håndterbart og meningsfullt. Dette kan ha styrket håpet og troen og bidratt til at de har klart å engasjere seg og fått tilstrekkelig pågangsmot til å fullføre sine livsprosjekter (Andersen et al. 2000, s. 27).

Det dialektiske samspillet mellom intervjupersonene og deres kontaktpersoner, kan dermed ha bidra til at de har blitt aktører i sitt eget liv, ved at de har fått nok kunnskap til å bli samfunnsaktører på lik linje med den øvrige befolkningen (Integrerings- og mangoldsdirektoratet, 2010).

Empowerment-tankegangen, som introduksjonsprogrammet er tuftet på, har dermed bidratt positivt i denne transaksjonsprosess.

Kort oppsummert, så har altså det dialektiske samspillet med samfunnets ordninger bidratt til at intervjupersonene har opprettholdt nok motstandskraft til å håndtere de påkjenningene deres livssituasjon har medført. Transaksjonen mellom intervjupersonene og omgivelsene har på den måten bidratt til at resiliensfaktoren har økt.

6.2.3 Asylmottak og omsorgssenter

Under kapittel 2, så vi hvordan manglende oppfølgingen fra miljøpersonale, kan demmes opp av vennerelasjoner de enslige mindreårige asylsøkerne etablerer på asylmottakene. Intervjupersonene i denne studien fortalte historier som kan vitne om det samme, og at venner derfor kan ha bidratt med omstillingskompetanse da de var nyankomne. Etter hvert kan de enslige mindreårige asylsøkerne ha spilt på hverandre ettersom de fikk forskjellige former for erfaringer, og dermed bidratt til kunnskapsutveksling. Det kan ha bidratt til en følelse av trygghet og forutsigbarhet (Bentson et al. 2012, Liden et al. 2013, s. 131).

Slik samholdet mellom kameratene beskrives, har de altså hjulpet hverandre med å holde motivasjonen oppe. Livet har dermed føltes håndterbart og gitt den opplevelsen av sammenheng de har hatt behov for. Gruppetilhørighet kan på denne måten ha bidratt til at resiliensfaktoren har økt (Bentson et al. 2012, Liden et al. 2013, s. 131). Dette kan være en medvirkende årsak til at intervjupersonene har vært i stand til å håndtere de psykiske utfordringene flukten og asylprosessen har medført.

Brobygging og et godt samarbeid mellom asylmottaket eller omsorgssenteret, skolen og idrettslaget, har også vært viktig for å bidra til de gode sosiale prosessene. Det har gjort det mulig å utveksle erfaringer og kunnskap, slik at både skolegang og fritidsaktiviteter har blitt tilrettelagt til det beste for barna (Haug & Horverak, 2009). To av intervjupersonene forteller at et slikt samarbeid tilrettela for at de både gikk på norsk barneskole- og ungdomsskole, i tillegg til at de deltok på de samme fritidsaktivitetene som sine klassekamerater. De sier at dette bidro til at de ble tryggere i relasjoner med nordmenn, fordi de hadde opparbeidet den nødvendige sosiale- og sosiokulturelle kompetansen, til å kunne delta i sosiale settinger med nordmenn på en naturlig måte.

Dessuten kan samhandlingen mellom intervjupersonene og de voksne, da de skulle få hjelp med skolearbeid, ha vært en arena der de fikk anledning til å bygge relasjoner. Det kan ha bidratt til at de har lært at de voksne var trygge og forutsigbare, noe som kan være traumereduserende (RVTS Sør, 2017).

Traumebevisst omsorg

Rapportene jeg støtter meg til og resultatene fra min studie, tegner et bilde av at de som har bodd på et omsorgssenter, har mottatt traumebevisst omsorg i større grad enn de som har bodd på asylmottak (Liden et al. 2013, s. 232, Deloitte, 2014). Siden omsorgssentrene har en høyere bemanningsgrad og de ansatte der har høyere kompetanse, kan de bedre rustet til å gi barna god omsorg og oppfølging (Deloitte, 2014).

Disse forholdene kan ha medvirket til at de som har bodd på et omsorgssenter, den første tiden i Norge, ser ut til å ha hatt en bedre omsorgssituasjon enn de som har bodd på et asylmottak. Intervjupersonene som bodde på omsorgssenter, forteller likevel at det var personavhengig i hvilken grad de ansatte klarte å jobbe traumebevisst. Årsaken til dette kan være at personalgruppa forvalter kunnskapen om traumebevisst omsorg forskjellig, og at dette gir seg utslag i hvilken effekt omsorgsutøvelsen får på barna.

Det kommer også frem i intervjuer foretatt av barn, at det er noen personer de får mer tiltro til, og som de mener bryr seg på ordentlig (Oppedal et al. 2011). Disse personene er ofte miljøkontaktene til barna, eller andre ansatte de har fått en ekstra god relasjon til. Studier viser også at den terapeutiske relasjonen har større betydning enn teknikken i seg selv (RVTS Sør, 2017). Dette stemmer også med det Terum (2003, s 143) påpeker, om at det er viktig å *«involverer egne verdier og normer i arbeidet»* (Nordby et al. 2013, s. 118). Det betyr at den traumebevisste omsorgen får best effekt når kunnskap kombineres med personlig engasjement og egnethet.

Et eksempel på dette er uttalelsene til intervjupersonene om at de ofte var på utflukter med miljøpersonalet, og at dette både bidro til trygt samvær med en voksen, øvelse i å snakke norsk, og til at de fikk kunnskap om det nye samfunnet.

I tillegg ble de vist både oppmerksomhet, en type kjærlighet og respekt, som fikk dem til å føle seg betydningsfulle. Dette stemmer også med det vi vet om hvilke mestringsstrategier gutter foretrekker å benytte seg av (Dyregrov, 1998, Oppedal et al. 2011, 2. 25 og 53).

Savn av familie og andre vanskelige tanker og følelser kunne dermed bli mer håndterbare (Liden et al. 2013, s. 124). Det omsorgsfulle miljøet slike situasjoner bidro til, var også egnet til å gjøre dem i stand til å ta fatt på de viktige fremtidige utviklingsoppgavene (Garbarino, 1985).

Alle intervjupersonene som fortalte om utagering på omsorgssentrene, fortalte også om voksne som tålte dem, og som dermed var i stand til å tolke deres atferdsuttrykk. Disse voksne kan ha forstått at det kunne ta lang tid før barna klarte å etablere følelsen av trygghet (RVTS Sør, 2017). De kan derfor ha bidratt til å skape en atmosfære, som har virket beroligende og stabiliserende på intervjupersonene (RVTS Sør, 2017).

Personalet på omsorgssentrene intervjupersonene refererer til, kan derfor ha bidratt med det som er de tre hovedprinsippene i traumebevisst omsorg. De har bidratt til en følelse av trygghet, ved å bygge en god relasjon til barna. Den trygge og gode relasjonen de har bygd, og det rolige og forutsigbare omsorgsarbeidet, har dermed virket affektregulerende (Bath, 2008b). Denne antagelsen støttes også i annen forskning (Oppedal et al. 2011).

Representanten/vergen

Verge- og representantordningen, som det er redegjort for under punkt 3.3, er det første de enslige mindreårige får kjennskap til når de kommer til Norge. I resultatdelen ser vi at flere av intervjupersonene forteller at vergen har vært viktig for dem. Representanten og vergen har fulgt barna fra de kom til Norge, og vært tilgjengelige og blitt sett på som en støtte frem de til fylte 18 år. Vergen har på denne måten hatt rollen som en betydningsfull annen, og har styrket intervjupersonenes selvfølelse og følelsen av å ha medbestemmelse i livet sitt (Antonowsky, 2012, s. 69). Det sosiale klimaet, som ble skapt mellom intervjupersonene og representanten/vergen, kan ha gitt intervjupersonene både viktig støtte og en følelse av at de har hatt en verdi for andre, noe som igjen kan ha bidratt til at livet har føltes meningsfylt og håndterbart (Antonowsky, 2012, s. 69).

6.2.4 Familie

Det viser seg at å opprette kontakt med familien, så tidlig som mulig etter flukten, kan bidra til at asylsøkere raskere kommer i gang med å bearbeide de traumatiske opplevelsene (Liden et al. 2013, s. 52). Grunnen til det er at de får en visshet om hvordan det står til med familien og får mulighet til å fortelle at de selv har det bra.

Det at miljøpersonalet på asylmottaket eller omsorgssenteret viser interesse og hjelper barna med å oppnå kontakt med familien og snakker med barna om familien, er derfor viktig (Oppedal et al. 2013, s. 31). Samtalene rundt familien kan også være en inngangsport til barnet, noe som kan gi rom for å anerkjenne barnets følelser som normale. Da kan de hjelpe barna med å regulere følelsene ved å sette ord på dem. På denne måten kan de få en forståelse av hvorfor de føler som de gjør, og at følelsene er normale. Det kan gjøre at følelsene oppleves mindre skremmende, noe som vil kunne skape en trygghetsfølelse. Det kan også være affektregulerende, samtidig som det kan være en inngangsport til å bygge en god relasjon til barna (Bath, 2008b).

Selv om det kan være belastende å ha kontakt med familien, fordi de vet at familien har det vanskelig, er det viktig at de får hjelp til å vedlikeholde denne kontakten, siden barna savner foreldrene sine (Berg & Tronstad, 2015, s. 119, Deloitte, 2014). Siden alle intervjupersonene, fra denne studien, har jevnlig kontakt med sine familiemedlemmer, kan det tyde på at de personene de har fått et godt forhold til i Norge har bidratt med den nødvendige emosjonelle støtten. Det kan være årsaken til at kontakten med familien ikke har blitt opplevd for belastende, og at de har unngått å utvikle ytterligere psykiske plager (Berg & Tronstad, 2015, s. 119).

Som vi så både under kapittel 2 og 5, har kontakten med familien som oftest vært fraværende eller begrenset under flukten. Gjenopptagelsen av denne kontakten, kan derfor ha gitt en følelsen av at avstanden har blitt mindre. Dette kan ha hatt positiv effekt både på den følelsesmessige tilknytningen med familien og på den etnisk kulturelle og religiøse kompetansen. Det kan ha ført til en gjenoppretting av balanse i livet, og bidratt til at håpet og troen, de ble drevet av under flukten, ble opprettholdt. Det kan også ha gitt dem nytt pågangsmot (Liden et al. 2013, s. 107).

At de har klart å opprettholde pågangsmotet kan blant annet være et tegn på at de har funnet igjen kjernen i seg selv, fordi de har klart å gjenopprette kontakten med de menneskene de hadde et intimt og følelsesmessig forhold til (Thomsen & Larsen, 1994). At de har funnet igjen kjernen, eller intimområdet, i seg selv kan ha bidratt til at de etter hvert ble trygge på at de kunne kombinere sin egen kultur med norsk kultur.

Som vi så i resultatkapittelet, var kommunikasjonen med familie og venner preget av en optimistisk og positiv holdning. I kommunikasjonen signaliserte de at flukten hadde bidratt til at de har fått et bedre liv som de mestret, og at de på den måten ville kunne bli en resurs for familien. Denne måten å kommunisere på kan ha virket forpliktende, fordi den har gitt familien noen forhåpninger. Familiens forhåpninger kan dermed ha blitt signalisert tilbake til intervjupersonene, som så har ønsket å etterleve det inntrykket de opprinnelig har skapt. Dette støttes også i undersøkelsen, som sier at barna må fremstille sin situasjon som positiv, for ikke å belaste familien med bekymringer (Berg & Tronstad, 2015, s. 119).

Den positive fremstillingen av livssituasjonen kan ha utløst en støttende og applauderende kommunikasjon, noe som kan ha virket motiverende og gitt både overskudd og drivkraft. Intervjupersonene ga uttrykk for at familien signaliserte en stolthet over hva de presterte i Norge, og at familien hadde en forventning om at de skulle klare seg bra. Den forventningen som ble kommunisert til intervjupersonene, kan igjen ha påvirket deres egne forventninger om sine evner til å prestere. Intervjupersonene fortalte også om personer de hadde blitt kjent med i Norge, som hadde bidratt til å styrke disse positive prosessene.

Transaksjonsmodellen kan forklare den positive oppadgående spiralen denne måten å kommunisere på har bidratt til. Det dialektiske samspillet har kunnet utvikle seg over tid og intervjupersonene har dermed vært med på å skape et positivt mønster (Bjerke & Svebak, 1997, s. 145). Denne kommunikasjonen kan dermed ha bidratt til å minske skadeeffektene, av de traumatiske opplevelsene, og bidratt til en tilfriskningsprosess (Bath, 2008b).

6.3 Oppsummering

I dette kapittelet er de utfordringene som blir ansett som de viktigste i intervjupersonenes integreringsprosess drøftet. De viktigste utfordringen handler om opplevelsen av traumer, møtet med en ny kultur, boforholdene på asylmottak og omsorgssenter og kontakten med familie og venner.

Intervjupersonenes psykiske og fysiske utfordringer, kan forklares med at de har vært utsatt for kumulative traumer (Dyregrov, 1998). Gjenkallelser av negative følelser, underveis i integreringsprosessen, kan dermed ha bidratt til et dysfunksjonelt mønster som preget dem i den første perioden i integreringsprosessen (Bjerke & Svebak, 1997).

Årsakene til den tilsynelatende negative utviklingen i starten av integreringsprosessen, hos intervjupersonene, kan ha vært en kombinasjon av manglende utviklingsstøttene og flyktningefaglig kompetanse i botilbudene.

Dette kapittelet har også drøftet hvordan en kan forstå måten utfordringene er håndtert på. Resiliensteorien er brukt til å kunne forstå hvordan intervjupersonene har blitt resiliente, både slik de lærer å bli resiliente i et kollektivistisk samfunn og i et individualistisk samfunn (Jávo, 2010., s. 118). Situert læringsteori er brukt til å forstå hvordan de har tilegnet seg sosial kompetanse, slik at de har gått fra å være noviser til kompetente aktører (Nygren, 2008). Videre er sosial læringsteori brukt til å forstå hvordan de har tilegnet seg en sosial kapital, som er i trå med det som er ønskelig i det norske samfunnet (Ogden, 2015). Transaksjonsmodellen har bidratt til en forståelse av hvordan intervjupersonenes kommunikasjon og dialektiske samspill har påvirket både egen og omgivelsenes tankegang, og på den måten skapt et positivt oppadgående mønster (Bjerke & Svebak, 1997, s. 134). Til slutt ble det drøftet om fokus på traumesensitiv omsorg gjør miljøpersonalet i stand til å se bak barnas atferdsuttrykk, og til å bygge gode relasjoner til barna (Bath, 2008b).

7 AVSLUTNING

Formålet med denne oppgaven har vært å få svar på følgende problemstilling: «Hvorfor klarer noen enslige mindreårige asylsøkere å gjennomføre en vellykket integreringsprosess i Norge?» Når jeg nå skal svare på dette spørsmålet, velger jeg å fokusere på de temaene som intervjupersonene har pekt på som viktigst for dem.

Den første tiden i Norge, viser seg å ha vært viktig. Det viser seg at muligheten til å inngå i relasjoner som evnet å gi dem den omsorgen og tryggheten de hadde behov, var den viktigste faktoren i denne perioden. I de botiltakene der det var fokus på traumebevisst omsorg, fikk intervjupersonene opplevelsen av at de ble respektert og ivaretatt. Denne opplevelsen bidro til at det ble skapt trygge bånd innad i botilbudet. Fellesskapet rundt matlaging og måltider, tilbud om leksehjelp og opplevelser i forbindelse med utflukter, viser seg å ha vært trygghetsskapende elementer.

Å omgås nordmenn, så tidlig som mulig i integreringsprosessen, ser også ut til å ha hatt en positiv effekt. De intervjupersonene som har flest etnisk norske venner i dag og som føler seg tryggest på det norske språket, er de som har gått på norsk skole, og som deltok på de samme fritidsaktivitetene som sine norske klassekamerater. Det ser altså ut til at tidlig eksponering for norsk kultur, og omgang med etnisk norske barn og voksne, har gitt dem en trygg forankring i det norske samfunnet.

Det som går igjen i alle intervjuene, og som støttes av annen forskning, er at kontakt med familie og venner, har vært viktig for å opprettholde kjernen i seg selv (Thomsen og Larsen, 1994). Et positivt fokus på hjemlandet, kan dermed ha bidratt til å forebygge stress og psykiske problemer, slik at motivasjonen har blitt opprettholdt. Siden familien som regel ikke er i stand til å gi barna den støtten barna har behov for, kan den omsorgen familien ikke har bidratt med, ha blitt demmet opp av intervjupersonenes nettverk i Norge.

Intervjupersonene som har bodd på et asylmottak, tegner et bilde av at omsorgsbehovet, behovet for praktisk hjelp og hjelp til å følge opp skolen, ikke ble tilstrekkelig ivaretatt. Disse intervjupersonene har på tross av dette klart seg, fordi de har bygd opp positive relasjoner til annen ungdom innad på mottaket med samme bakgrunn som dem selv.

De har også ved hjelp av familien, funnet styrke og utholdenhet, slik at de har kommet seg gjennom den tunge tiden, og klart å holde motet og håpet oppe. Det viser seg også at forskjellige samfunnsordninger som for eksempel introduksjonsprogrammet, har vært avgjørende for at de har klart å gjennomføre en vellykket integreringsprosess.

Intervjupersonenes personlige egenskaper, evnen og viljen til å holde riktig fokus, har vært avgjørende for at de har kunnet klare seg gjennom alle utfordringene veien fra tredje til første verden har medført.

Denne oppgaven har altså hatt til hensikt å sette den kunnskapen som allerede finnes, om de enslige mindreårige asylsøkernes integreringsprosess i et nytt lys, i tillegg til å tette noen kunnskapshull. Siden denne oppgaven fokuserer på hva som har bidratt til en vellykket integreringsprosess, har den satt fokus på hvilke faktorer som allerede fungerer bra. Hvor viktig god omsorg er for de enslige mindreårige asylsøkerne, den første tiden i Norge, og hvor effektivt det er for integreringsprosessen at barna får gå i klasse med norske elver, har kommet tydelig fram. Dermed har denne oppgaven også bidratt med å tette noen av de kunnskapshullene som blir omtalt i St.meld. nr. 30 (2015-2016). Det handler blant annet om hva som fremmer barnas evne til å gjennomføre en utdanning. Dessuten har denne oppgaven fokusert på hvilke faktorer som kan forebygge at en tilsynelatende vellykket integreringsprosess reverserer, noe som har vist seg å være tilfelle blant enkelte førstegenerasjonsinnvandrere (Bratsberg et al. 2017).

Jeg håper denne oppgaven har bidratt med en type kunnskap og et engasjement som kan være til nytte i det videre arbeidet med de enslige mindreårige asylsøkerne i Norge. Jeg tenker her både på de som jobber med disse barna og ungdommene til daglig, og på de som skal utforme systemene de enslige mindreårige asylsøkerne vil møte i Norge i fremtiden. Altså hva vil de som kommer fra «tredje verden», som for eksempel kan være Afghanistan, møte når de kommer til «første verden», som kan være Norge, i fremtiden?

Hva er så denne oppgavens begrensning?

Begrensningene ved denne oppgaven er først og fremst at det kun er inkludert åtte intervjupersoner. Dessuten har intervjupersonene kommet i to forskjellige perioder, noe som kan ha gitt forskjellige typer utfordringer. De som kom i perioden rundt «toppåret» 2009, har blant annet bodd i lengre perioder både på omsorgssentre og i asylmottak, enn de som kom rundt 2012. Derfor har de forskjellig grunnlag for å kunne uttale seg om botilbudene. Hva de husker av integreringsprosessen kan også være forskjellig.

Dessuten viser ny forskning at noen innvandrere, fra fattige land, som i utgangspunktet har vist en positiv integreringsprosess, allerede etter 5-10 år opplever at prosessen reverserer (Bratsberg et al. 2017). Ut fra denne kunnskapen kan intervjupersonene som kun har bodd i Norge i 4-5 år, ha hatt for kort botid til at det kan konkluderes med at integreringsprosess har vært vellykket.

Det at intervjupersonene ble invitert med på prosjektet fordi de ble ansett som vellykket integrert, kan også representere en svakhet. Det kan ha påvirket intervjupersonene til å fremstille sin situasjon mer positiv enn det den faktisk var.

Hvordan kan resultatene følges opp?

Denne oppgaven har uavhengig av ovennevnte svakheter fått frem de enslige mindreårige asylsøkernes behov for kontakt med familien og hvorfor denne kontakten er viktig. Den har også fått frem hvorfor denne kontakten kan påføre barna belastninger. Dermed også hvor viktig det er at personalet i botilbudene har både flyktningefaglig og sosialfaglig kompetansen. Det er fordi denne kompetansen kan gjøre personalet i stand til både å ha fokus på hjemlandet og familien, og til å demme opp for den omsorgen familien ikke har mulighet til å bidra med. Her kan fokus på traumebevisst omsorg danne grunnlaget for en tilfriskningsprosess. En tilfriskningsprosess i denne fasen, kan bidra til det som blir omtalt som et «innvandrerdrev», hos de enslige mindreårige asylsøkerne. Et slikt driv vil kunne øke evnen både til å gjennomføre en utdanning, delta i introduksjonsprogrammet på en effektiv måte, og til å stå i lange stabile arbeidsforhold. Undersøkelser viser derimot at asylmottakene mangler det barnevernfaglige perspektivet og omsorgssentrene mangler det flyktningefaglige perspektivet (Liden et al. 2013, s. 135).

Derfor kunne det vært interessant å inkludere et større utvalg, for å se på hvordan det har gått med de som har hatt opphold i de forskjellige botilbudene, ti år etter at de kom til Norge. Har omsorgen de fikk den første tiden i Norge noe å si for hvordan de har mestret reisen fra tredje til første verden?

Jeg ser for meg to problemstillinger det kunne vært interessant å jobbe videre med: «Hvordan har det gått med de som kom som enslige mindreårige asylsøkere til Norge i 2009, 10 år etter?», og «Hvordan har fokuset på hjemlandet blitt ivaretatt og hvordan har dette påvirket integreringsprosessen?»

8 REFERANSER

- Alba, R. og Foner, N. (2015). *Strangers No More: Immigration and the Challenges of Integration in North America and Western Europe*. Princeton: Princeton University Press.
- Alvesson, M. og Sköldbberg, K. (2008). *Tolkning och reflektion. Vetenskapsfilosofi och kvaliativ metod*. (2. utg.). Danmark: Narayana Press.
- Askheim, O.P. og Borg, M. (2010). Deltakerbasert forskning i psykisk helsearbeid – et bidrag til mer «brukbar» kunnskap? *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, (2), s. 100-107.
- Andersen, M. L., Brok, P., & Mathiasen, H. (2000). *Empowerment på dansk*. Dafolo Forlag.
- Antonovsky, A. (2012). *Helsens mysterium. Den salutogene modellen*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Barnekonvensjonen. (2003). *FNs konvensjon om barnets rettigheter. Vedtatt av De Forente Nasjoner den 20. november 1989, ratifisert av Norge den 8. januar 1991: Revidert oversettelse mars 2003 med tilleggsprotokoller*. Oslo: Barne- og familiedepartementet.
- Barne- og likestillingsdepartementet (2016). Høring - forslag til ny lov om omsorgssentre for enslige mindrearige asylsøkere. Hentet 20. september 2016, fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing----forslag-til-ny-lov-om-omsorgssentre-for-enslige-mindrearige-asylsokere/id2510066/>
- Barne- og likestillings- og inkluderingsdepartementet (2011). *Arbeid med enslige mindrearige asylsøkere og flyktninger – en håndbok til kommunene*. Hentet 11. februar 2016, fra https://www.buudir.no/global/nbbf/minoriteter/Arbeid_med_enslige_mindreaarige_asylsokere_og_flyktninger.pdf
- Barth, F. (2008). *Afghanistan og Taliban*. Oslo: Pax forlag A/S.
- Bath, H. (2008b). The Three Pillars of trauma-informed care. *Reclaiming Children and Youth*, 17(3), 17-21.

- Berg, B. og Tronstad, K.R. (2015). *Levekår for barn i asylsøkerfasen*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning.
- Bengtson, M., & Ruud, A. K. (2012). Utviklingsstøttene omsorg i mottaksfasen. I K. Eide (Red), *Barn på flukt*. (s. 183-198). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag A/S.
- Bjerke, T. & Svebak, S. (1997). *Psykologi for høgskolen*. Oslo: Ad Notam Gyldendal AS.
- Bratsberg, B., Raaum, O., & Røed, K. (2016). Flyktninger på det norske arbeidsmarkedet. *Søkelys på arbeidslivet*, 33(03), 185-207. doi: 10.18261/issn.1504-7989-2016-03-01
- Bratsberg, B., Raaum, O., & Røed, K. (2017). Immigrant Labor Market Integration across Admission Classes. *IZA Discussion Paper* No. 10513. Bonn: Institute of Labor Economics.
- Bræin, M. K., & Christie, H. J. (2012). Terapi med enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere. I Eide, K. (2012). *Barn på flukt. Psykososialt arbeid med enslige mindreårige flyktninger*. Oslo: Gyldendal akademisk. 271-291.
- Bufdir. (2015). *Enslige mindreårige asylsøkere (EMA)*. Hentet 28. september 2016, fra https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Oppvekst/Barn_pa_flukt/Enslige_mindrearige_asylsokere_EMA/
- Bufetat. (2016). Enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger. Hentet 28. september 2016, fra https://www.bufdir.no/Barnevern/enslige_mindrearige_asylsokere_og_flyktninger/Fakta_og_status/Dagens_situasjon/
- Chmielewski, A. K. og Reardon, S. F. (2016). Patterns of Cross-National Variation in the Association Between Income and Academic Achievement. *AERA Open*, 2(3), DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/2332858416649593>
- Deloitte (2014). Evaluering av omsorgsreformen for enslige mindreårige asylsøkere. (Rapport, 2014). Oslo: Deloitte. Hentet 17. november, fra https://www.bufdir.no/global/nbbf/minoriteter/Evalueringen_av_omsorgsreformen_for_enslige_mindrearige_asylsokere.pdf

- Dyregrov, A. (1998). Barn og Traumer. En håndbok for foreldre og hjelpere. Sigma forlag A.S.
- Eide, K. (Red). (2012). Barn på flukt. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag A/S.
- Eriksen, T. H., & Sørheim, T. A. (1994). *Kulturforskjeller i praksis*. Oslo: Gyldendal.
- Fløtten, T. (2006). *Poverty and Social Exclusion – Two Sides of the Same Coin?* (Doktoravhandling). Universitetet i Oslo. Oslo: Fafo.
- Fog, J. (2004). *Med samtalen som udgangspunkt*. (2. utg.). København: Akademisk forlag.
- Folkehelseinstituttet. (2011). Psykisk helse, mestring og sosial integrasjon blant ungdom som kom til Norge som Enslige Mindreårige Asylsøkere. Hentet 29. september 2016, fra <http://www.fhi.no/dokumenter/11ed2b2ba2.pdf>
- Føllesdal, D. og Walløe, L. (1996). *Argumentasjonsteori, språk og vitenskapsfilosofi*. (6. utg.). Oslo: Universitetsforlag.
- Garbarino, J. (1985). *Adolescents development: An ecological perspective*. Ohio: Charles Merrill.
- Goffman, E. (1992). Vårt rollespill til daglig. En studie i hverdagslivets dramatikk. Oslo: Pax Forlag A/S.
- Haug, V. & Horverak, S. (2009). Barnas deltakelse og ressurstilgang på ulike nivåer sett i lys av sosial kapital. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 02,
- Henriksen, K. og Østby, L. (2007). Etterkommerne – integreringens lakmustest. *Plan*, 39(5), 30–37.
- Hundeide, K. (2003). Barns livsverden: Sosiokulturelle rammer for barns utvikling. Oslo: Cappelens Forlag.
- Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. (2010). *Intro 5 år*. (IMDi-rapport 3-2010). Hentet 7. oktober 2010, fra http://www.morsmal.org/documents/members/admin/IMDi_rapport-Like_muligheter_og_like_levekaar_i_et_flerkulturelt_samfunn.pdf
- Introduksjonsloven. (2003). Lov av 4. juli 2003. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet.

- Jacobsen, D.I. (2010). *Forståelse, beskrivelse og forklaring. Innføring i metode for helse- og sosialfagene*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2016). *Rundskriv til lov om introduksjonsordning og norskopplæring for nyankomne innvandrere* (Rundskriv G-01/2016). Oslo: Departementet.
- Jávo, C. (2010). *Kulturens betydning for oppdragelse og atferdsproblemer*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Jørgensen, T.W, & Steinkopf, H. (2013). Traumebevisst omsorg. *Fosterhjemskontakt*, (1), 10-17.
- Kjørholt, A. M. (2010). *Barn som samfunnsborgere – til barnets beste!* Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Kvale, S., Brinkmann, S., Rygge, J., & Anderssen, T. M. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. (2. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Landinfo. (2015) *Afghanistan: Sikkerhetsrelaterte forhold*. Hentet 11. februar 2016, fra http://www.landinfo.no/asset/3118/1/3118_1.pdf
- Leirvik, M. S. (2010). «For mors skyld». Utdanning, takknemlighet og status blant unge med pakistansk og indisk bakgrunn. *Tidsskrift for ungdomsforskning 2010*, 10(1), 23–47.
- Liden, H., Eide, K., Hidle, K., Nilsen, A. C., & Wærdal, R. (2013). *Levekår i mottak for enslige mindreårige asylsøkere*. (Liden et al. 2013). Oslo: Institutt for samfunnsforskning. Hentet 17. november 2016, fra https://www.udi.no/globalassets/global/forskning-fou_i/asylmottak/laevekar_for_barn_i_asylsoekerfasen.pdf
- Luthar, S. S. (Ed.). (2003). *Resilience and vulnerability: Adaptation in the context of childhood adversities*. New York: Cambridge University Press.
- Mathiesen, R. (2008). *Sosialpedagogisk perspektiv på individ og fellesskap*. Oslo: Universitetsforlaget AS.

- Mouw, T., & Xie, Y. (1999). Bilingualism and the academic achievement of first-and second-generation Asian Americans: accommodation with or without assimilation? *American sociological review*, 64(2), 232-252.
- Nordanger, D. Ø., Albæk, M., & Johansen, V. A. (2011). Developmental trauma disorder: En løsning på barnetraumatologifeltets problem? *Tidsskrift for norsk psykologforening*, 48(11), 1086-1090.
- Nordby, H. (mfl.) (2013). *Etikk i barnevern*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Nordby, H. (2009). Verdier som sosial kapital. I R. Rønning & B. Starrin (Red), *Sosial kapital i et velferdsperspektiv*. Oslo: Gyldendal akademisk. 147- 160.
- Norsk senter for forskningsdata (2016). Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD). Hentet 17. november 2016, fra <http://www.nsd.uib.no>
- NOU 2012: 6. (2012). Arbeidsrettede tiltak: Utviklingen på arbeidsmarkedet og kjennetegn ved arbeidsinkluderingspolitikken. Oslo: Arbeids- og sosialdepartementet. Hentet 17. november 2016, fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2012-6/id672029/?ch=5>
- Nygren, P. (2008). En teori om barns og unges handlingskompetanse. I Nygren, P. & Thuen, H. (red.) (2008). *Barn og unges kompetanseutvikling*. Oslo: Universitetsforlaget. 39-54.
- Ogbu, J. U. (1991). *Immigrant and Involuntary Minorities in Comparative Perspective. Minority Status and Schooling. A Comparative Study of Immigrant and Involuntary Minorities*. New York: Garland Publishing, Inc. 3-33.
- Ogden, T. (2015). *Sosial kompetanse og problematferd blant barn og unge*. Oslo: Gyldendal akademiske.
- Ohnstad, A. (1998). *Den gode samtalen*. (2. utg.). Oslo: Det norske samlaget.
- Oppedal, B., Jensen, L., Seglem, K. B., & Haukeland, Y. (2011). *Psykisk helse, mestring og sosial integrasjon blant ungdom som kom til Norge som Enslige Mindreårige Asylsøkere* (Rapport 2011:8). Oslo: Nasjonalt folkehelseinstitutt.

- Oppedal, B., Røysamb, E., & Sam, D. L. (2004). The effect of acculturation and social support on change in mental health among young immigrants. *International Journal of Behavioral Development*, (28), 481-494.
- Oppedal, B., Seglem, K., & Jensen, L. (2009). Avhengig og selvstendig. Enslige mindreårige flyktningers stemmer i tall og tale. Oslo: Nasjonalt folkehelseinstitutt. Hentet 11. februar 2016, fra <http://www.fhi.no/dokumenter/87bc8567f7.pdf>
- Oppedal, B., Seglem, K., & Jensen, L., Haukeland, Y. (2013). *Sosiale nettverk, mestring og psykisk helse blant barn og unge som kom til Norge som enslige mindreårige asylsøkere*. Oslo: Nasjonalt folkehelseinstitutt. Hentet 11. februar 2016, fra https://www.bufdir.no/global/Sosiale_nettnettverk_mestring_og_psykisk_helse_bland_barn_og_unge.pdf
- Ot.prp. nr. 28 (2007-2008). *Om lov om endringer i lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester mv. (Omsorgen for enslige mindreårige asylsøkere inntil bosetting eller retur)*. Hentet 11. februar 2016, <https://www.regjeringen.no/contentassets/e90124291b6744839ba194cb9d0bad27/no/pdfs/otp200720080028000dddpdfs.pdf>
- Portes, A., & Rumbaut, R. G. (2001). *Legacies: The story of the immigrant second generation*. University of California Press.
- Regjeringen (2015). Høring - forslag til ny lov om omsorgssentre for enslige mindreårige asylsøkere. Hentet 28. september 2016, fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing---forslag-til-ny-lov-om-omsorgssentre-for-enslige-mindrearige-asylsokere/id2510066/>
- Reichelt, S. & Haavind, H. (1996). Aktiv psykoterapi. Perspektiver på psykologisk forståelse og behandling. Oslo: Ad Notam Gyldendal A/S.
- Rumbaut, R. G. (1994). The Crucible Within: Ethnic Identity, Self-Esteem and Segmented Assimilation Among Children of Immigrants. *International Migration Review*, Vol. 28, No. 4. 748-794
- RVTS Sør (2017), *Traumebevisst omsorgs tre grunnpilarer*. Hentet 17. november 2016, fra http://www.handle-kraft.no/pdf/tre_grunnpilarer.pdf

- Sam, D. L., & Oppedal, B. (2003). Acculturation as a developmental pathway. *Online readings in psychology and culture*, 8(1), 6.
- Schancke, V. A. (1995). *Alene: mellom sikkerhet og usikkerhet. Enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere. Historier om bakgrunn, flukt og første tiden i eksil*. Universitetet i Tromsø.
- Skytte, M. (1997) *Etniske minoritetsfamilier og sosialt arbeid*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Svensson, M., & Eastmond, M. (2013). "Betwixt and Between": Hope and the meaning of school for asylum-seeking children in Sweden. *Nordic Journal of Migration Research*, 3(3), 162-170. doi: org/10.2478/njmr-2013-0007
- Meld. St. 30 (2015–2016). (2016). *Fra mottak til arbeidsliv – en effektiv integreringspolitikk*. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet.
- Terum, L. I. (2003). *Portvakt i velferdsstaten. Om skjønn og beslutninger i sosialtjenesten*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse, en innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Thomsen, K. M. & Larsen, B. R. (1994). *En innvandrer krysser våre spor*. Oslo: Ad Notam Gyldendal AS.
- Varvin S. (2003). *Flukt og eksil, traume, identitet og mestring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Weihe, H-J. W. (1997). *Relasjonsarbeid og kommunikasjon*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Zhou, M. (1997). Growing up American: The challenge confronting immigrant children and children of immigrants. *Annual review of sociology*, 23(1). 63-95. doi: org/10.1146/annurev.soc.23.1.63.
- Øia, T. og Fauske, H. (2010). *Oppvekst i Norge*. (2. utg.). Oslo: Abstrakt forlag AS.
- Ås, M. (2011). Forskeren som virksomhetens premissgiver og fortolker? – En kritisk vurdering av Cultural Historical Activity Theory (CHAT). *Nordic Studies in Education*, nr. 04/2011, 275-284.

Resultat av meldeplikttest: Ikke meldepliktig

Du har oppgitt at hverken direkte eller indirekte identifiserende personopplysninger skal registreres i forbindelse med prosjektet.

Når det ikke registreres personopplysninger, omfattes ikke prosjektet av meldeplikt, og du trenger ikke sende inn meldeskjema til oss.

Vi gjør oppmerksom på at dette er en veiledning basert på hvilke svar du selv har gitt i meldeplikttesten og ikke en formell vurdering.

Til info: *For at prosjektet ikke skal være meldepliktig, forutsetter vi at alle opplysninger som registreres elektronisk i forbindelse med prosjektet er anonyme.*

Med anonyme opplysninger forstås opplysninger som ikke på noe vis kan identifisere enkeltpersoner i et datamateriale, hverken:

- direkte via personentydige kjennetegn (som navn, personnummer, epostadresse el.)
- indirekte via kombinasjon av bakgrunnsvariabler (som bosted/institusjon, kjønn, alder osv.)
- via kode og koblingsnøkkel som viser til personopplysninger (f.eks. en navneliste)
- eller via gjenkjennelige ansikter e.l. på bilde eller videoopptak.

Vi forutsetter videre at navn/samtykkeerklæringer ikke knyttes til sensitive opplysninger.

Med vennlig hilsen,

NSD Personvern

Vedlegg 2

SAMTYKKESKJEMA FOR INTERVJUPERSONER – MASTEROPPGAVE - HELENE BRÅNEN

Jeg jobber med en masteroppgave som har til hensikt å bidra med forståelse og kunnskap om hvorfor noen som kommer som enslige mindreårige flykninger til Norge klarer seg bra.

Jeg hadde satt stor pris på å få historien din om hvordan du har opplevd møtet med det norske samfunnet og hvordan du har klart deg.

Det er frivillig å bidra med opplysninger. Du kan når som helst, og uten å oppgi noen grunn, trekke ditt samtykke. Dersom du senere ønsker å trekke deg eller har spørsmål i forbindelse med oppgaven, kan du kontakte Helene Brånen på tlf 41255288.

Eventuelle historier jeg skriver om i oppgaven, vil ikke inneholde navn eller andre gjenkjennende opplysninger. Lydfiler vil bli slettet så fort arbeidet med oppgaven er ferdig, og senest mai 2017. Gjennomføringen av dette prosjektet utføres slik at det ikke blir bli mulig å knytte noe av det arbeidet som blir utført i forbindelse med oppgaven til deg.

Det kan ses som en ulempe at du bruker tid på å bli intervjuet. Jeg vil derfor maksimalt gjennomføre to intervjuer, og hvert intervju vil vare kun en time. Jeg vil organisere intervjuene slik at du ikke behøver å reise, og generelt legge opp til at du ikke blir utsatt for uønskede belastninger.

Resultatene vil bli presentert i min mastergradsoppgave ved Høgskolen i Lillehammer i mai 2017.

Jeg er villig til å delta som intervjuperson:

(Signert av intervjuperson, dato)

Jeg bekrefter å ha gitt informasjon om oppgaven:

(Signert av student, dato)

Vedlegg 3

INTERVJUGUIDE

IDENTITET

- Hvor gammel er du?
- Hvor lenge har du bodd i Norge?
- I hvilken grad føler du at du har integrert «norsk kultur» i din livssituasjon?
- Hvordan føler du at du klarer å ivareta den kulturelle identiteten fra hjemlandet?
- Hvordan håndterer du eventuelle kulturkonflikter?

UTDANNING/JOBB

- Gikk du på skole i hjemlandet?
- Hvilket forhold har du til utdanning og arbeidsliv?

NETTVERK

- Hva består ditt nettverk av?
- Har du kontakt med din familie?
- Hvilken betydning har nettverket hatt for ditt liv?

FLUKTEN

- Hvorfor flyktet du?
- Hvordan har flukten påvirket din livssituasjon?
- Hvordan opplevde du å bli mottatt i Norge?

LIVET I NORGE

- Hvordan har du bodd?
- Hva vil du si har hatt størst innvirkning og innflytelse på din livssituasjon?
- Hvilke utfordringer vil du trekke frem som de mest omfattende for deg?
- Hvordan har du håndtert utfordringene?
- Hvordan ser du for deg det videre livet i Norge?